

ΣΥΜΒΟΥΛΑΙ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΑΙ

ΠΕΡΙ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ

ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΩΝ

Ἕλφετε τὰ παιδία καὶ μὴ κολύετε
αὐτὰ ἐλθεῖν πρὸς με.

[Ματθ. 10'. 14.].

ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΤΗΣ

ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

ΔΑΠΑΝΗ ΔΕ ΤΟΥ ΚΑΠΡΟΔΟΤΗΜΑΤΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΛΛ.

—

ΑΘΗΝΑΙ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ,

(Παρά τῇ Πύλῃ τῆς ἀγορᾶς, ἀριθ. 4.)

—
1871

ΣΥΜΒΟΥΛΑΙ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΑΙ

ΠΕΡΙ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ

ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ

Ἄφ' ἑστέ τὰ παῖδια καὶ μὴ κολύετε
αὐτὰ ἐλθεῖν πρὸς με.

[Ματθ. 19. 14.]

ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΙ

ΤΗΣ

ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

ΔΑΦΑΝΗΣ ΔΕ ΤΟΥ ΚΑΠΡΟΔΟΤΗΜΑΤΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΛΛ.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΑΘΗΝΑΙ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ,

(Παρά τῇ Πύλῃ τῆς ἀγορᾶς, ἀριθ. 4.)

1871

ΕΥΡΩΠΟΛΑΙ ΚΑΙ ΔΑΝΙΑΙ

ΕΥΡΩΠΟΛΑΙ ΚΑΙ ΔΑΝΙΑΙ

ΕΥΡΩΠΟΛΑΙ ΚΑΙ ΔΑΝΙΑΙ

ΕΥΡΩΠΟΛΑΙ ΚΑΙ ΔΑΝΙΑΙ

ΕΥΡΩΠΟΛΑΙ ΚΑΙ ΔΑΝΙΑΙ

ΕΥΡΩΠΟΛΑΙ ΚΑΙ ΔΑΝΙΑΙ

ΕΥΡΩΠΟΛΑΙ ΚΑΙ ΔΑΝΙΑΙ

ΕΥΡΩΠΟΛΑΙ ΚΑΙ ΔΑΝΙΑΙ

ΕΥΡΩΠΟΛΑΙ ΚΑΙ ΔΑΝΙΑΙ

ΕΥΡΩΠΟΛΑΙ ΚΑΙ ΔΑΝΙΑΙ

ΕΥΡΩΠΟΛΑΙ ΚΑΙ ΔΑΝΙΑΙ

ΕΥΡΩΠΟΛΑΙ ΚΑΙ ΔΑΝΙΑΙ

ΕΥΡΩΠΟΛΑΙ ΚΑΙ ΔΑΝΙΑΙ

ΕΥΡΩΠΟΛΑΙ ΚΑΙ ΔΑΝΙΑΙ

ΕΥΡΩΠΟΛΑΙ ΚΑΙ ΔΑΝΙΑΙ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Ἡ ἔξοχος περὶ τὴν νηπιαγωγίαν Κυρία Μαρία Καρπαντιέρ, ἐξέδωκε πολύτιμον σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον *Conseils sur la direction des salles d'asile*, ὅπερ καὶ ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία ἐστεφάνωσε, καὶ τὸ Συμβούλιον τῆς δημοσίου ἐκπαιδεύσεως ἐνέκρινε καὶ παρεδέχθη εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῶν δημοτικῶν Σχολείων καὶ τῶν Νηπιαγωγείων.

Τὸ σύγγραμμα τοῦτο μετέφρασεν ἡ ἀξία τῆς Κυρίας Καρπαντιέρ μαθήτρια, ἡ Κυρία Ἰφιγένεια Δημητριάδου, ἡ τοσοῦτον εὐδοκίμως συστήσασα καὶ διευθύνουσα τὸ ἐν Ἀθήναις πρότυπον Νηπιαγωγεῖον τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρίας.

Περὶληφθὲν τῆς μεταφράσεως τοῦ πολυτίμου τούτου συγγράμματος μετὰ τινων προσθηκῶν περὶ Νηπιαγωγείων ἐκδίδει ἤδη ἡ Φιλεκπαιδευτικὴ Ἑταιρία, ὅπως γνωστὸν καὶ εὐπρόσβιτον καταστήσῃ αὐτὸ εἰς τοὺς παρ' ἡμῖν διδασκάλους ἐν γένει, καὶ ἰδίως εἰς τὰς διευθυντριάς τῶν Ἑλληνικῶν Νηπιαγωγείων, ἐξ ὧν ἐξήρτηται ἡ ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ διάπλασις τῶν τέκνων τοῦ λαοῦ, καὶ ἐπομένως ἡ μέλλουσα τοῦ ἔθνους ἡμῶν εὐημερία.

ΕΠΙΛΟΓΕΣ

Επιλογή ποιημάτων από τον Κωνσταντίνου Καραγιοάννη
Ο Κωνσταντίνος Καραγιοάννης γεννήθηκε στην Αθήνα το 1874.
Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας και έγινε
δικηγόρος. Ήταν μέλος της Εταιρείας Ελλήνων Λογίων.
Εκδόθηκαν πολλά έργα του, μεταξύ των οποίων
οι «Επιλογές» που αποτελούν την παρούσα συλλογή.
Ο Καραγιοάννης ήταν ένας από τους σημαντικότερους
ποιητές της νεοελληνικής λογοτεχνίας.

Ο Κωνσταντίνος Καραγιοάννης γεννήθηκε στην Αθήνα το 1874.
Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας και έγινε
δικηγόρος. Ήταν μέλος της Εταιρείας Ελλήνων Λογίων.
Εκδόθηκαν πολλά έργα του, μεταξύ των οποίων
οι «Επιλογές» που αποτελούν την παρούσα συλλογή.
Ο Καραγιοάννης ήταν ένας από τους σημαντικότερους
ποιητές της νεοελληνικής λογοτεχνίας.

ΣΥΜΒΟΥΛΑΙ ΚΑΙ ΟΔΗΓΙΑΙ

ΠΕΡΙ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ

ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΩΝ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ.

§ 1. *Προσφώνησις.* — Ἄς ἀγαπήσωμεν τὸ διδασκαλικὸν ἡμῶν ἔργον, καὶ διὰ τῆς ἀγάπης ταύτης ἃς συνδεώμεν ἐν ἀδελφικῇ ἀγάπῃ καὶ ὁμονοίᾳ, ἐν πίστει καὶ καλοκάγαθίᾳ. Ἄς συναισθανθῶμεν τὸ ὕψος καὶ τὴν ὠφέλειαν τῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσεως ἡμῶν, ὅπως διὰ τῆς συναισθησεως ταύτης καὶ οἱ ἀγῶνες ἡμῶν καρποφορήσωσι, καὶ εὐτυχεστέρας ἡμέρας ἡ Πατρίς ἡμῶν ἴδῃ.

Ἄλλ' ὅπως ἄξιοι τῆς ἀποστολῆς ἡμῶν ἀναφανῶμεν, ἀπαιτεῖται οὐχὶ στιγμιαίος ἐνθουσιασμός, ἀλλὰ διαρκὲς ἀφοσίωσις, αὐταπάρνησις καὶ ὑπομονή, ἵνα ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὑποφέρωμεν ἀγογγύστως καὶ γενναίως βίον πλήρη κόπων καὶ δοκιμασιῶν, τὸν ὅποιον οὔτε αἱ κοσμικαὶ τιμαὶ καὶ διακρίσεις, οὔτε ἡ εὐπορία, οὔτε ἡ ἐλπίς δόξης ἀνακουφίζουσι. Πρὸς ἐνίσχυσιν λοιπὸν ἡμῶν αὐτῶν ἃς ἐπικαλεσθῶμεν τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν ἃς πιστεύσωμεν δὲ ὅτι τὸ ἔργον ἡμῶν εἶναι τόσον ὠραῖον, ὅσον καὶ ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη ἃς ἐλπίζωμεν, ὅτι ἐξ αὐτοῦ θέλουσιν ἀνατεῖλει ἡμέραι εὐτυχέστεραι εἰς τὴν φίλην Πατρίδα, καὶ ἐπομένως

ἄς ἀσπαζώμεθα προθύμως τὰς ἀδελφικὰς συμβουλὰς τῶν ἐμπειροτέρων ἡμῶν μετὰ τῆς εὐμενοῦς ἐκείνης ἐπιεικειᾶς, ἥτις πρέπει νὰ ᾔηται ὁ διακριτικὸς ἡμῶν χαρακτήρ.

§ 2. *Τὰ πρῶτα βήματα.*—Ἄς ἐνθυμώμεθα πάντοτε πόσα δάκρυα πικρὰ ἐχύσαμεν, ὅτε ἐν τῇ παιδικῇ ἡμῶν ἡλικίᾳ εἰς τὰ σχολεῖα ἐφοιτῶμεν, πόσας στενοχωρίας καὶ θλίψεις ὑπεφέραμεν· ἡ δὲ ἀνάμνησις αὕτη θέλει μᾶς διδάξει νὰ προσφερώμεθα μετὰ γλυκύτητος καὶ πραότητος πρὸς τὰ μικρὰ παιδιά· διότι τότε μόνον θέλουσι μᾶς ἀγαπήσει, θέλουσι μᾶς ὑπακούει, καὶ θέλουσι προσπαθεῖ νὰ μᾶς εὐαρεστῶσι πάντοτε.

§ 3. *Αἱ πρῶται ἐπιβρόαι.*—Παραμελούμενα ἢ κακῶς ἐπηρεαζόμενα τὰ παιδιά κατὰ τὴν πρώτην αὐτῶν ἡλικίαν, πλήρη ἐλαττωμάτων καὶ κακῶν ἔξωον προσέρχονται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐνώπιον ἡμῶν. Ἡμεῖς δὲ ὀφείλομεν καὶ τὰ ἐλαττώματα αὐτῶν νὰ θεραπεύσωμεν, καὶ τὰς κακὰς αὐτῶν ἔξεις νὰ ἐξαλείψωμεν, καὶ ἔξεις ἀγαθὰς νὰ μετadώσωμεν εἰς αὐτὰ, καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν των νὰ καλλιεργήσωμεν. Ἔργον δύσκολον, ἔργον ἐπίπονον! Ἄλλ' ἄς μὴ θεωρῶμεν τὰς δυσκολίας ταύτας ἀνυπερβλήτους καὶ ἀκαταμαχήτους, ὅπως μὴ μαράνωμεν ἐκ προσιμίων τὸν ζῆλον ἡμῶν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι οὐδὲν παιδαγωγικὸν σύστημα δύναται νὰ ἐπιφέρει τὴν ἄμεσον καὶ τελείαν ἀναμόρφωσιν τῶν κακῶν παιδίων· ἀλλὰ διὰ τῶν διηγετικῶν φροντίδων ἡμῶν βεβαίως θέλομεν ἐπιφέρει οὐσιώδεις βελτιώσεις. Ἄς πεισθῶμεν ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Ὑψίστος θέλει τὸν ἄνθρωπον δίκαιον καὶ ἐνάρετον, ἐφικτὴ εἶναι ἡ εἰς τὴν εὐθεϊαν ὁδὸν ἐπάνοδος τοῦ ἀποπλανηθέντος.

Ἄς βαδίζωμεν λοιπὸν πλήρεις ἐλπίδος καὶ θάρρους. Ἄς μὴ μεγεθύνωμεν μήτε τὴν δύναμιν, μήτε τὴν ἀδυναμίαν

ἡμῶν. Ἄς ἐργαζώμεθα εὐσυνειδήτως, σπουδαίως, ἄνευ οἰήσεως, ἀλλὰ μετὰ πεποιθήσεως, καὶ ἄς πεισθῶμεν, ὅτι οὐχὶ διὰ τῆς αὐστηρότητος, ἀλλὰ διὰ τῆς φιλαγάθου καὶ ἔμφρονος καλλιιεργείας τῶν διανοητικῶν, ἠθικῶν καὶ σωματικῶν δυνάμεων τῶν παιδῶν θέλομεν ἐκπληρώσει πρεπόντως τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἱερά ἡμῶν καθήκοντα.

§ 4. Ὁ διδάσκαλος ἀνώτερος τῆς μεθόδου.— Συνήθως οἱ διδάσκαλοι δὲν βλέπουσιν, εἰμὴ τὰ παιδιὰ, τὰ ὅποια πρόκειται νὰ παιδαγωγήσωσι καὶ ἐκπαιδεύσωσι· περὶ αὐτῶν μόνον σκέπτονται καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἀγωνίζονται, οὐδαμῶς δὲ σκέπτονται καὶ περὶ ἑαυτῶν, λησμονοῦντες τὴν μεγίστην ἐπιρρόην τοῦ παραδείγματος, καὶ ὅτι ὁ χαρακτήρ αὐτῶν, τὰ ἰδιώματά των, αἱ ἕξεις των, καὶ ἐν γένει ἡ διαγωγή των μεγίστην ἐπιρρόην ἔχουσιν ἐπὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδῶν. Οἱ διδάσκαλοι αὐτοὶ φρονοῦσιν, ὅτι ἡ μέθοδος εἶναι τὸ πᾶν, καὶ ὅτι αὕτη δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπιτυχῶς παρὰ παντὸς ἔχοντος τὸ διδασκαλικὸν πτυχίον, ὅποιοιδήποτε καὶ ἂν ᾧσιν οἱ τρόποι καὶ τὰ αἰσθήματά του. Δυστυχῶς οἱ τοιοῦτοι ἀπατῶνται ἀπάτην μεγάλην. Ἡ μέθοδος εἶναι γράμμα νεκρὸν, ὃ δὲ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ δώσῃ τὸ χρῶμα, τὴν κίνησιν, τὴν ζωὴν. Οὐχὶ διὰ τῆς μεθόδου, ἀλλὰ διὰ τῶν προσωπικῶν τοῦ διδασκάλου προτερημάτων διευθύνονται, πείθονται καὶ ἀνατρέφονται τὰ παιδιὰ. Ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ σπουδάσῃ καὶ τὰ παιδιὰ καὶ ἑαυτὸν, φροντίζων οὐχὶ μόνον περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀγωγῆς.

§ 5. Οἱ διδάσκαλοι ὀφείλουσι νὰ βελτιώσωσι ἑαυτούς.— Ἡ καλὴ ἀγωγή τῶν παιδῶν προϋποθέτει τὴν καλὴν ἀγωγὴν τοῦ διδασκοντος αὐτά. Πρὶν λοιπὸν ἐπιχειρήσωμεν τὴν

ἀνατροφὴν τῶν παίδων, ὀφείλομεν νὰ φροντίσωμεν περὶ τῆς ἰδίας ἡμῶν ἀνατροφῆς, βελτιώσεως καὶ τελειοποιήσεως. Ἡ ἀναγέννησις ἡμῶν θέλει ἀναγεννήσῃ καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ἐκπαιδευόμενα παιδιά. Ἄς ἀπεκδυθῶμεν λοιπὸν διὰ τῆς καλῆς ἡμῶν ἀγωγῆς τὸν χυδαῖον ἄνθρωπον, ἃς κατασταθῶμεν ἄγνοί καὶ ἐνάρετοι, ὅπως διὰ τοῦ βλέμματός κατευνάζωμεν τὰ πάθη, καὶ διὰ τοῦ λόγου προσελκύωμεν τὰς καρδίας. Πολλάκις διδάσκαλοι, παραμελήσαντες τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀνατροφὴν, μετ' ἐκπλήξεως βλέπουσιν ἀποτυγχάνοντας οἰκτρῶς ὅλους τοὺς ἀγῶνας, οὓς πρὸς βελτίωσιν τῶν μαθητῶν αὐτῶν καταβάλλουσι, καὶ ματαιούμενας ἀπάσας τὰς προσπάθειάς αὐτῶν. Ἄς ἐννοήσωσιν οἱ τοιοῦτοι, ὅτι ἡ μόνη αἰτία τῆς ἀποτυχίας των ταύτης εἶναι ἡ ἰδία αὐτῶν ἀτέλεια. Ἐὰν λοιπὸν ἀγαπῶμεν τὸ διδασκαλικὸν ἡμῶν ἔργον, ἃς μὴ ὀπισθοδρομήσωμεν, ἀλλὰ περὶ τῆς ἰδίας ἡμῶν βελτιώσεως καὶ τελειοποιήσεως μετ' ἐπιμονῆς καὶ μετὰ ζήλου ἃς ἀγωνισθῶμεν, καὶ ἃς μὴ λησμονῶμεν, ὅτι διὰ τῆς σταθερᾶς θελήσεως τὰ πάντα κατορθοῦνται.

§ 6. Καθήκοντα καὶ προσόντα τοῦ διδάσκαλος.—Πολλὰ καὶ ποικίλα εἶναι τὰ καθήκοντα καὶ τὰ προσόντα τοῦ διδάσκαλος. Ἰδίως πρέπει νὰ ἔχη κρίσιν ὀρθὴν, ὀξύνοϊαν, γλυκύτητα, σταθερότητα, δικαιοσύνην καὶ θάρρος. Ὀφείλει δὲ νὰ ᾔναι ἐλεύθερος παντὸς πάθους καὶ πάσης μεροληψίας, προκαταλήψεως καὶ φιλοπροσωπείας. Ὀφείλει ἰδίως μῆτε ὑπὸ τῶν φιλοφρονήσεων τῶν γονέων καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν νὰ δελεάζεται, μῆτε τὰς δυσαρεσκείας αὐτῶν νὰ πτοῖται, ἀλλὰ σταθερῶς τὴν ὁδὸν τοῦ καθήκοντος νὰ βαδίζει, ὦν πάντοτε εὐγενὴς καὶ εὐπροσήγορος πρὸς αὐτοὺς, συγχρόνως δὲ ἀξιοπρεπὴς, δίκαιος καὶ ἀνεπηρέαστος

εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτοῦ. Ἐκτὸς δὲ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἠθικῆς ἀπαιτεῖται καὶ διανοητικὴ ἰκανότης, διότι ἄπειροι αἱ δυσκολίαι, ἃς παρουσιάζουσιν εἰς τοὺς διδασκάλους παιδία διαφέροντα πρὸς ἄλληλα κατὰ τὰς φυσικὰς αὐτῶν διαθέσεις, κατὰ τὸν χαρακτῆρα, κατὰ τὸ εἶδος τῆς ζωῆς, κατὰ τὰς προλήψεις καὶ τὰς ἐξεις, αἵτινες δευτέραν ἐν ἡμῖν φύσιν ἀποτελοῦσιν· ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀπείρων τούτων δυσκολιῶν καὶ σκοπέλων ἀσφαλῶς θέλομεν διέλθαι, ἐάν, ὡς πυξίδα, ἔχωμεν τὴν πρὸς τὰ παιδία στοργήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΦΕΙΛΟΜΕΝΗΣ ΣΤΟΡΓΗΣ.

§ 1. *Δύναμις τῆς στοργῆς.*—Εἶπον τινὲς, ὅτι ὑπάρχουσι παιδία ἀνεπίδεκτα βελτιώσεως ! Ἄλλ' ἡμεῖς φρονοῦμεν ὅτι, ἐάν ἀγαπῶμεν τὰ μικρὰ παιδία, οὐδέποτε θέλομεν ἀπελπισθῆ, οὐδέποτε θέλομεν χάσει τὸ θάρρος· διότι βεβαίως θέλομεν ἐπὶ τέλους ὑπερνικήσει πᾶσαν δυσκολίαν, καὶ θέλομεν δαμάσει καὶ τὰ μᾶλλον σκληροτράχηλα, ἐάν διὰ τῆς πρὸς αὐτὰ στοργῆς ἡμῶν κατορθώσωμεν νὰ προσελκύσωμεν αὐτὰ πρὸς ἡμᾶς, καὶ νὰ προκαλέσωμεν τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην αὐτῶν. Πᾶς ἀγαπώμενος ἐπιθυμεῖ νὰ γίνηται ἀρεστός εἰς τὸν ἀγαπῶντα αὐτὸν, πράττων πᾶν ὅ, τι ὁ ἀγαπῶν αὐτὸν ἐπιθυμεῖ. Οἱ ἀγαπῶντες λοιπὸν δύνανται νὰ μεταβάλωσι τοὺς παρ' αὐτῶν ἀγαπωμένους, νὰ καταστρέψωσι τὰς κακὰς ἐξεις καὶ κλίσεις αὐτῶν, νὰ τοῖς ἐμπνεύσωσιν εὐγενῆ αἰσθήματα καὶ εὐγενεῖς ἐπιθυμίας, καὶ νὰ μορφώσωσι καὶ τὴν διάνοιαν καὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν.

Ἰδοὺ τὸ μυστήριον τῶν καλῶν διδασκάλων καὶ ἡ ἀληθὴς ἠθικὴ ἰσχὺς, δι' ἧς δύνανται οὗτοι νὰ ἐκπολιτίσωσι καὶ ὠφελήσωσι τὴν κοινωνίαν πολὺ ἀποτελεσματικώτερον παρὰ τοὺς θεσμοὺς καὶ τοὺς νόμους, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς θεωρίας.

§ 2. Πῶς καθιοτάμεθα ἀγαπῆτοι. — Ὅπως τὰ παιδιά μᾶς ἀγαπήσωσιν ὀφείλομεν πρῶτον ἡμεῖς ν' ἀγαπήσωμεν αὐτά. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ ν' ἀγαπήσωμεν αὐτὰ ἀφηρημένως, καὶ μόνον ἐκ τῆς ὑψηλῆς περιωπῆς τῆς φιλανθρωπίας. Ἡ ἀγάπη μας πρέπει νὰ ᾖ πρακτικὴ, ὅπως τὰ παιδιά αἰσθάνονται αὐτὴν, αἱ δὲ ἐκφράσεις μας καταληπταί, ὅπως τὰ παιδιά ἐννοῶσιν αὐτάς. Τὰ μικρὰ παιδιά δὲν δύνανται νὰ ἴδωσι πέραν τοῦ παρόντος, καὶ ἐπομένως ποτὲ δὲν δύνανται νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι διδάσκαλος αὐστηρὸς, ὅστις οὐδέποτε περιποιεῖται αὐτά, τραχέως δὲ τὰ τιμωρεῖ, ἐνεργεῖ οὕτω πρὸς τὸ συμφέρον αὐτῶν καὶ χάριν τῆς μελλούσης εὐτυχίας των.

Ἄς καταστήσωμεν λοιπὸν εἰς αὐτὰ καταφανῆ τὴν ἀγάπην ἡμῶν, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, ἣν ἔχομεν τοῦ νὰ ὠφελήσωμεν αὐτά, ὅπως ἡ ἀγάπη ἡμῶν προκαλέσῃ τὴν ἀγάπην αὐτῶν. Διὰ τῆς ζωηρᾶς ἡμῶν ἀγάπης βεβαίως θέλομεν εὐδοκίμησαι, διότι καὶ ἡ ὑπομονὴ οὐδέποτε θέλει μᾶς ἐγκαταλείψει, καὶ ἐμπνεύσεις εὐτυχεῖς ἐξ αὐτῆς θέλομεν ἔχει ἐπ' ἀγαθῶν τῶν παιδῶν.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς ἀγάπης ἃς ἀσπασθῶμεν καὶ τὴν δικαιοσύνην. Εἶναι ἀληθές ὅτι τὰ παιδιά διαφέροντα πρὸς ἄλληλα διαφοροτρόπως πρέπει καὶ ν' ἀνατρέφονται, ἀλλ' ἐπίσης ἀναντίρρητον εἶναι ὅτι πρὸς ὅλα ἀνεξαιρέτως ὀφείλομεν ἀγάπην καὶ δικαιοσύνην. Ἡ ἀγάπη ἄνευ δικαιοσύνης δύνανται νὰ καταντήσῃ εἰς κατὰχρησιν, ἡ δὲ δικαιο-

σύνη ἀνευ ἀγάπης εἰς αὐστηρότητα· ὁσάκις δὲ συμβαδίζωσιν, ἡ μὲν ἀγάπη μετριάξει τὴν δικαιοσύνην, ἡ δὲ δικαιοσύνη κανονίζει τὴν ἀγάπην, ἀμφοτέραι δὲ ὁμοῦ τὴν ἀγάπην τῶν παιδῶν προσελκύουσι.

§ 3. *Δυσχερὴς ἡ θέσις τοῦ διδασκάλου.*—Ἡ θέσις τοῦ διδασκάλου ἀπέναντι τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀντίθετος καὶ πολέμιος, καθόσον ὁ διδάσκαλος ὀφείλει πάντοτε νὰ καταπολεμῇ τὰς κακὰς ἐξεις τῶν παιδῶν, καὶ εἰς τὰς κακὰς αὐτῶν ἐπιθυμίας ν' ἀνθίσταται. Ἀπαιτεῖται λοιπὸν μεγίστη τέχνη, καὶ μεγίστη στοργή, ὅπως προλαμβάνῃ τὴν ἀποστροφὴν καὶ ἐξέγερσιν τῶν μαθητῶν του, καὶ ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ φόβου καὶ τοῦ τρόμου καταστολὴν τῆς διανοίας των, τὴν ὑπὸ τοῦ μίσους καταστροφὴν τῆς καρδίας των καὶ τὴν ἐξαχρείωσιν τῆς συνειδήσεώς των ὑπὸ τῆς πονηρίας, τοῦ ψεύδους ἢ τῆς ἀναλγησίας.

Ἄλλ' ἐὰν δὲν ἀγαπῶμεν τὰ παιδιά, πῶς θέλομεν εἰσδύει εἰς τὰ βάθη τῶν καρδιῶν των; πῶς θέλομεν ἀνευρίσκει προχείρως τὰ μέσα, δι' ὧν τὴν ἐπιβρόχην καὶ τὴν ἐξουσίαν ἡμῶν δυνάμεθα νὰ ἐξασκήσωμεν; Καὶ ἂν δὲν προσπαθῶμεν καθ' ἐκάστην βελτίονες νὰ γινώμεθα, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μὴ καταντήσωμεν μίαν ἡμέραν κακότροποι; Ἡ κακὴ διεύθυνσις τοὺς μὲν μαθητὰς διὰ τῆς καταθλίψεως χειροτερεύει, ἡ δὲ κακία τῶν μαθητῶν διερεθίζει τοὺς διδασκάλους καὶ κακοτρόπους ἀναδεικνύει αὐτούς. Τὸ παιδίον εὐκόλως ὑποκύπτει εἰς σφάλμα τι, ἀλλ' ἡ αὐστηρότης τοῦ διδασκάλου τὸ ὠθεῖ εἰς τὴν πονηρίαν καὶ ψευδολογίαν, ὅπως καλύψῃ τὸ σφάλμα του καὶ ἀποφύγῃ τὴν αὐστηρὰν τιμωρίαν τοῦ αὐστηροῦ καὶ ἀσπύργου διδασκάλου. Ἄλλ' ἡ περὶ τὸ ψεῦδεσθαι ἄπειρία του προδίδει τὴν

ψευδολογίαν του· ὁ δὲ διδάσκαλος τιμωρεῖ αὐτὸ τότε διπλασίως, διὰ τε τὸ σφάλμα καὶ τὴν ψευδολογίαν του, καὶ οὕτω δικαιολογεῖ τὸν φόβον, ὃν ἡ αὐστηρότης του ἐνέπνευσεν εἰς τὸ παιδίον, διδάσκει δὲ αὐτὸ συγχρόνως ὅτι ἄλλοτε πρέπει νὰ ψεύδῃται ἐπιτηδειότερον, ὅπερ δυστυχῶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπιτυγχάνεται. Διδάσκαλος, ὅστις οὐδέποτε συγχωρεῖ, τιμωρεῖ συχνάκις καὶ ἄνευ μέτρου καὶ διακρίσεως. Αἱ δὲ συχναὶ τιμωρίαι συνεθίζονται, καὶ οὐδεμίαν ἐπωφελῆ ἐντύπωσιν προξενοῦσιν, ἀμβλυομένης δι' αὐτῶν τῆς εὐαισθησίας τῶν παιδῶν· καὶ τὰ μὲν παιδιὰ σκληρύνονται, οἱ δὲ διδάσκαλοι ἀγανακτοῦσι καὶ δύστροποι καθίστανται· καὶ τὰ μὲν παιδιὰ ἀποστρέφονται τότε καὶ ἀηδιάζουσι τὴν σπουδὴν, οἱ δὲ διδάσκαλοι κυριεύονται ὑπὸ θυμοῦ, καὶ ἐπιθυμοῦσιν ἐκδίκησιν ἕνεκεν τῆς προσβεβλημένης φιλοτιμίας των, καὶ οὕτω τὸ πᾶν τότε ἀπόλλυται.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐὰν ὁ διδάσκαλος δὲν συναισθάνηται ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ αἷτιος, καὶ ἐπομένως ὅτι ὀφείλει νὰ μεταβληθῇ καὶ βελτιωθῇ, ἅς παύσῃ τῶν διδασκαλικῶν ἔργων του. Ἄν δὲν δύναται νὰ μεταβάλῃ σύστημα, ἅς μεταβῇ εἰς ἄλλο σχολεῖον ὅπως διδάξῃ νέους μαθητάς, διότι οἱ ἄχρι τοῦδε μαθηταὶ του δὲν θέλουσι λησμονήσαι εὐκόλως τὰ κατ' αὐτοῦ παράπονά των, οὐδὲ ἡ ἀπωλεσθεῖσα παρ' αὐτοῖς ὑπόληψις του θέλει ποτὲ ἀνακτηθῇ.

§ 4. *Περὶ τῆς ἐπιεικειᾶς.*—Πολλάκις ὀνομάζουσιν ἐσφαλμένως ἐπιείκειαν τὴν ἀδυναμίαν, τὴν μὴ τολμῶσαν νὰ τιμωρήσῃ, ἢ τὴν ἀδιαφορίαν, τὴν ἀναλγησίαν καὶ τὴν ἀνικανότητα, τὴν ἀγνοοῦσαν τί τὸ πρακτέον. Ἀλλὰ τὰ ἐλαττώματα ταῦτα δὲν ἀποτελοῦσι βεβαίως τὴν ἀρετὴν τῆς ἐπιεικειᾶς, τὴν ὁποίαν γέννᾳ ἡ ὀξύδερκεια καὶ ἡ εὐθύτης

τῆς καρδίας, καὶ ἥτις εἶναι πάντοτε διορατικὴ καὶ γενναία, οὐδέποτε φοβουμένη, οὐδέποτε ἀμφιταλαντευομένη, οὐδέποτε ἀμελοῦσα.

Ἡ ἐπιείκεια καθοδηγεῖται ὑπὸ τῶν διαθέσεων τοῦ ἐνόχου, καὶ οὐχὶ ὑπὸ τῶν τυχαίων ἀποτελεσμάτων τῶν πράξεων αὐτοῦ. Ἄς μὴ γίνωμεν λοιπὸν ποτὲ ἀδύνατοι, ἀκηδεῖς, ἀνίκανοι, ἀλλ' ἅς ἡμεῖς πάντοτε ἐπιεικεῖς. Ἄς μὴ τιμωρῶμεν ἀκαταπαύστως. Αἱ συχναὶ ποιναὶ καθιστῶσι τὸ παιδίον δυστυχές, ψυχρὸν, καὶ ἐπὶ τέλους ἀνάλγητον, ἀφαιροῦσι τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐμπιστοσύνην καὶ ἀγάπην αὐτοῦ, πολλάκις δὲ ὡς ἐκδικητικούς καὶ ἐμπαθεῖς μᾶς παριστῶσιν, ὅσας μάλιστα μετ' ἐξάψεως καὶ παραφορᾶς τιμωρῶμεν προσωπικὰς προσβολὰς, ἅς παρὰ τῶν παιδίων ἐλάβομεν, καὶ ἐπὶ τέλους ἀναπτύσσουν εἰς τὰ μικρὰ παιδία τὴν πονηρίαν καὶ τὴν ψευδολογίαν. Ἄς ἐπιβάλλωμεν λοιπὸν ποινὰς οὐχὶ πρὸς ἐκανοποίησιν ἡμῶν αὐτῶν, ἀλλ' ἐπ' ἀγαθῶ τῶν τιμωρουμένων, σπανίως καὶ εἰς μικρὰς δόσεις, ὡς οἱ ἱατροὶ μεταχειρίζονται τὰ δηλητήρια.

§ 5. Περὶ τῆς τιμωρίας. - Δὲν πρέπει ποτὲ νὰ τιμωρῶμεν μόνον καὶ μόνον ὅπως ὁ τιμωρούμενος ὑποφέρῃ, διότι ἔχαμεν ἄλλους νὰ ὑποφέρωσιν· ἀλλὰ τιμωροῦντες ὀφείλομεν νὰ προτιθώμεθα τὴν περιστολὴν τοῦ κακοῦ καὶ τῶν κακῶν διαθέσεων τοῦ ἐνόχου, καὶ τὴν ἐπανόρθωσιν αὐτοῦ, προσπαθοῦντες ὅπως αἱ ἐπιβαλλόμεναι ποιναὶ ἐπιφέρωσιν οὐχὶ τὸν πόνον, ἀλλὰ τὴν ἀληθῆ μετάνοιαν καὶ τὴν πραγματικὴν διόρθωσιν τοῦ ἐνόχου, διδάσκουσαι αὐτὸν τὰς κακὰς συνεπείας τῶν πράξεων του, καὶ ἀναγκάζουσαι αὐτὸν νὰ αἰσθανθῇ τὰ κακὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν, ἐπὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ κεφαλῆς καταπίπτοντα.

Ἐὰν π. χ. ἐν παιδίον δὲν θελήσῃ νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν

πρόσκλησίν μας περί τῆς ἐκ τῶν θρανίων ἀναστάσεως, καὶ μένη καθήμενον, ἃς διατάζωμεν αὐτὸ νὰ ἐξακολουθήσῃ καθήμενον εἰς τὴν θέσιν του, ὁδηγοῦντες συγχρόνως τὰ ἄλλα παιδιὰ εἰς διασκεδαστικόν τι μάθημα· τοιοῦτο-τρόπως τὸ ἀπειθὲς παιδίον θέλει συναισθανθῇ τὰς λυπηρὰς συνεπειὰς τῆς ἀπειθείας του στερούμενον τῆς διασκεδάσεως, ἣν τὰ εὐπειθῇ ἀπῆλαυσαν. Ἐπίσης ἂν παιδίον τι φέρῃται κακῶς παρενοχλοῦν τὰ παρ' αὐτῷ καθήμενα, ἃς ἐξηγήσωμεν εἰς αὐτὸ τοὺς κινδύνους, εἰς οὓς διὰ τῆς διαγωγῆς του ἐκθέτει τοὺς παρακαθιμένους, καὶ ἐπομένως ἃς ἀπομονώσωμεν αὐτὸ εἰς τινα γωνίαν τοῦ δωματίου, ὅπως ἐκ τῆς παρατεινομένης ἀπομονώσεως στενοχωρηθῇ, καὶ συναισθανθῇ τὰς κακὰς συνεπειὰς τῆς διαγωγῆς του.

Ἐν γένει δὲ αἱ ποιναί, ἃς ἐπιβάλλομεν, δὲν πρέπει νὰ ᾔναι ἄσχοποι καὶ ἄτχετοι μὲ τὰς τιμωρουμένας πράξεις, καὶ ἀπόρροια τῆς ἰδιοτροπίας καὶ αὐθαιρεσίας ἡμῶν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ᾔναι συνέπειαι φυσικαὶ καὶ ἀναγκαῖαι τῶν τιμωρουμένων πράξεων· τοιαῦται δὲ οὔσαι δὲν θέλουσι προκαλεῖ οὔτε παράπονα, οὔτε ἀγανάκτησιν, οὔτε μῖσος, οὔτε τὰς ὀλεθρίας ἐκείνας ἀντιδράσεις, ἃς γεννῶσιν αἱ ἄσχοποι καὶ αὐθαίρετοι ποιναί, αἵτινες καὶ τὰ παιδιὰ δὲν ὠφελοῦσι καὶ τὴν πρὸς τοὺς παιδαγωγοὺς ἀγάπην αὐτῶν καταστρέφουσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΝ ΥΠΟΛΗΨΕΩΣ
ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ.

§ 1. Τὸ ἀνεπαρκές τοῦ φόβου. Ἐκτὸς τῆς ἀγάπης τῶν μαθητῶν ἡμῶν ὀφείλομεν ν' ἀποκτήσωμεν καὶ τὴν ὑπόληψιν αὐτῶν. Ἐὰν δὲ ἀποκτήσωμεν καὶ τὴν ὑπόληψιν τῶν μαθητῶν μας, ἐπετύχαμεν τὸ πᾶν, ἥτοι καὶ τὴν ὑπακοήν, καὶ τὴν καλὴν συμπεριφορὰν, καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην των, καὶ τὴν μεταξὺ αὐτῶν ἀμιλλαν. Ἐὰν μᾶς ὑπολήπτονται πᾶς λόγος καὶ πᾶσα πράξις μας θέλει ἔχει σημασίαν καὶ διπλασίαν ἀξίαν. Μία γλυκεῖα λέξις, ἐν μειδίᾳ μα ἐπιδοκιμασίας, μία ἐλαφρὰ ὥσπερ θέλουσι καθιστᾶ εὐτυχῇ τὰ ἀγαπῶντα καὶ ὑποληπτόμενα ἡμᾶς παιδία. Τοιούτρόπως θέλομεν ἔχει προχειροὺς τὰς ὠραιότερας ἀμοιβὰς καὶ προλαμβάνει τὰς ἀφορμὰς τῶν ποινῶν.

Τινὲς λέγουσιν ὅτι αἱ ποιναὶ εἶναι ἀναγκαῖαι ὅπως τὰ παιδία φοβῶνται τοὺς διδασκάλους. Ἀλλὰ ποτε δὲν ἐνόησα ποῖα ἐκ τοῦ φόβου ἠθικὴ ὠφέλεια. Φρονῶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ φοβώμεθα εἰμὴ τοὺς κακοὺς ἀνθρώπους, τὰ ἐπικίνδυνα ζῶα, καὶ ἐν γένει πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ βλάψῃ. Ὁ φόβος ἀποκλείει τὴν ἐμπιστοσύνην, τὴν ἀγάπην. Ἄνευ δὲ ἀγάπης καὶ ἐμπιστοσύνης μεταξὺ μαθητῶν καὶ διδασκάλου οὐδὲν ἀγαθὸν δύναται νὰ προκύψῃ.

§ 2. Περὶ τῆς ὑπολήψεως. Ὅπως ὁ διδάσκαλος προκαλῇ τὸ σέβας καὶ τὴν ὑπακοήν τῶν μαθητῶν του, ἵνα ἐξασκῇ ἐπωφελῶς καὶ εὐκόλως τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐξουσίαν του, ἀπαιτεῖται οὐχὶ νὰ φοβῶνται, ἀλλὰ νὰ ὑποληπτῶνται αὐτὸν οἱ μαθηταὶ του.

§ 3. Ἀποτελέσματα τῆς ὑπολήψεως.- Διὰ τῆς ὑπολήψεως τῶν περίξ ἡμῶν ἀποκτῶμεν ἀληθῆ ὑπεροχὴν, προκαλοῦμεν τὴν ἀγάπην, καὶ προετοιμάζομεν τὴν ὑποταγὴν, ἐμπνέοντες σέβας διὰ τῶν λόγων ἡμῶν. Ἀφ' ἡμῶν δὲ πάντοτε ἐξαρτᾶται ἡ ἀπόκτησις τῆς ὑπολήψεως τῶν περίξ ἡμῶν, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑποληφθῶσι καὶ σεβασθῶσι τοὺς ἀναξίους ὑπολήψεως καὶ σεβασμοῦ, ἀδύνατον δὲ ἐπίσης εἶναι ν' ἀρνηθῶσι τὴν ὑπόληψιν καὶ τὸ σέβας αὐτῶν εἰς τοὺς ἀξίους ὑπολήψεως καὶ σεβασμοῦ, εἴτε φίλοι εἴτε ἐχθροὶ εἶναι οὗτοι.

§ 4. Μῆσα δι' ὧν ἀποκτᾶται ἡ ὑπόληψις.- Τὴν ὑπόληψιν τῶν περίξ ἡμῶν ἀποκτῶμεν, ἐὰν ἔχωμεν ψυχὴν ἀγαθὴν καὶ πεφωτισμένην, χαρακτῆρα τίμιον, καὶ αἰσθήματα εὐγενῆ. Ἀπαιτεῖται λοιπὸν συμπεριφορὰ γλυκεῖα, γαλήνιος, κοσμία, χαρίεσσα, ἀξιοπρεπής, καὶ περιποιημένη, οὐχὶ δὲ καὶ προσποιημένη. Ἀπαιτεῖται εὐθύτης, ἀφιλοκέρδεια, τιμιότης, φιλαλήθεια ἐν παντὶ καὶ πάντοτε. Ὁ ἄπαξ ψευθεὶς δὲν δύναται νὰ περιμένῃ εἰμὴ δυσπιστίαν καὶ ὑπονοίας. Ἡ κοινωνία ἐνίστε λαμβάνει ὑπ' ὄψιν καὶ τοὺς λόγους, τοὺς προκαλέσαντας τὴν ψευδολογίαν, καὶ ἀνεκτὴ ἀναφαίνεται· ἀλλὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ ὡς ἐκ τῆς ἀπειρίας των, μὴ θεωροῦντα παρ' ὅ,τι βλέπουσι καὶ ἀκούουσιν, εἶναι πολλὸ αὐστηρότερα κατὰ τῶν ψευδολογούντων. Ἄς μὴ τὰ ἀπατήσωμεν λοιπὸν ποτὲ, διὰ νὰ μᾶς πιστεύωσι πάντοτε· ὅπως δὲ καταστήσωμεν ἕξιν τὴν πρὸς ἡμᾶς πίστιν αὐτῶν, ἃς φέρωμεν ἐνίστε ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν των τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας τῶν λόγων μας· ἀλλ' ἡ προσαγωγὴ τῆς ἀποδείξεως ταύτης ἃς φαίνεται ὅτι γίνεται ἐκ τύχης, καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς ἡμετέρας θελήσεως καὶ ἐνεργείας, διὰ νὰ μὴ ὑποδεικνύωμεν οὕτως εἰς τὰ παιδιὰ ὅτι ἀμφιβάλλομεν

περί τῆς πρὸς ἡμᾶς πίστεώς των, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο προσ-
άγομεν ἀποδείξεις πρὸς βεβαίωσιν τῶν λόγων ἡμῶν· τοι-
αύτη ἀμφιβολία ἤθελε μεταδοθῇ βεβαίως καὶ εἰς αὐτὰ,
καὶ ἡ πρὸς ἡμᾶς πίστις αὐτῶν ἤθελε κλονισθῇ.

Οὐχὶ δὲ μόνον ἡ φιλαλήθεια, ἀλλὰ καὶ ἡ δικαιοσύνη
καὶ ἡ μετριοπάθεια εἶναι ἀναγκαῖα προσόντα ὅπως ἀπο-
κτήσωμεν τὴν ὑπόληψιν τῶν παιδῶν. Ἄς ἀποσκορακί-
σωμεν λοιπὸν τὴν τραχύτητα, τὴν πικρίαν, τὸν ἀπότομον
τρόπον, καὶ ἰδίως τὴν ὀργήν, ἣτις ἐξευτελίζει τὸν ὀργι-
ζόμενον, καὶ μυρίων κακῶν παραίτιος γίνεται.

§ 5. Ἀποτελέσματα τῆς ὀργῆς καὶ πῶς προλαμβάνεται. —

Ἡ ὀργὴ τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ διδασκάλου προκαλεῖ τὸν τρό-
μον τοῦ παιδίου, καὶ ἐπομένως τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ.
Ἐνίοτε δὲ ἐπιφέρει τὴν ἀπέχθειαν καὶ τὴν φανεράν ἐπανά-
στασιν, ἄλλοτε πείσμα ἀκαταδάμαστον, ὑπόκριτιν, ἢ ἀ-
ποκτίνωσιν, πάντοτε δὲ τὴν ἀπώλειαν τῆς ὑπολήψεως καὶ
τὴν περιφρόνησιν τοῦ ὀργιζομένου. Παραλείπομεν δὲ νὰ
σημειώσωμεν τὰ ὡς ἐκ τοῦ παραδείγματος τῶν ὀργιζομέ-
νων ὀλέθρια ἀποτελέσματα ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν παιδῶν.

Ὁ θέλων νὰ κρατῇ τῶν ἄλλων, ὀφείλει νὰ κρατῇ ἑαυ-
τοῦ· ἀλλ' ὅταν ἡ ὀργὴ κατακυριεύσῃ τὸ λογικόν σου, ἐξ-
αγριώσῃ τοὺς ὀφθαλμούς σου, παραλύσῃ τὴν γλῶσσάν
σου, παραμορφώσῃ τὸ πρόσωπόν σου, τότε χάνεις τὸ σχῆ-
πτρον τῆς διανοίας, καὶ ἐκπίπτεις ἐνώπιον τῶν παιδιῶν,
τὰ ὅποια ἢ σὲ φοβοῦνται καὶ τρέμουν, ἢ σὲ θεωροῦσι
γελοῖον καὶ γελῶσι. Μὴ ἐλπίζης δὲ ὅτι, ὅταν παρέλθῃ ἡ
ὀργὴ σου θέλουσι παρέλθαι καὶ αἱ κακαὶ ἐντυπώσεις, ἃς
διὰ τῆς ὀργῆς σου ἐπροξένησας εἰς τὰ παιδιά. Ἴσως θέ-
λουσιν ἐξακολουθήσῃ φοβούμενα καὶ κολακεύοντά σε, ἀλλὰ
βεβαίως θέλουσι παύει ὑποληπτόμενά σε. Ἐὰν δυστυχῶς

ὑποκίμεθα εἰς τὸ πάθος τῆς ὀργῆς, ὅπερ δὲν εἶναι, εἰμὴ ἡθική ἐπιληψία, καὶ δὲν ἡδυνήθημεν εἰσέτι ν' ἀπαλλαγώμεν αὐτοῦ ἐπ' ἀγαθῷ καὶ ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν πέριξ ἡμῶν, ἃς προσέχωμεν, ἅμα ἐννοήσωμεν, ὅτι πρόκειται νὰ ὀργισθώμεν, ἀμέσως νὰ φεύγωμεν μακρὰν τῶν πέριξ ἡμῶν παίδων, καὶ νὰ κρυπτόμεθα, ὅπως μὴ ἴδωσι τὴν θλιβεράν αὐτὴν ἀσθένειάν μας. Μόνον δὲ ὅταν αἰσθανθῶμεν, ὅτι ἡ ἔξαψις παρῆλθε καὶ ἡσυχία ἐπῆλθεν, ἃς ἐπανερχώμεθα πλησίον τῶν φιλτάτων ἡμῶν παιδίων.

Ἄς μὴ λησμονῶμεν δὲ ποτέ, ὅτι ἡ μοναρχικὴ κυβέρνησις τοῦ διδασκάλου ἐπὶ τῶν παίδων εἶναι κυβέρνησις ἐκλεκτικὴ, καὶ ὅτι, ἂν καὶ διοριζόμενοι ἐπ' ἄλλων ὑπ' ἄλλων, οὐδέποτε θέλομεν ἀληθῶς ἄρξει αὐτῶν, εἰμὴ μόνον, ὅταν ἐκ τῆς ἀγάπης καὶ ὑπολήψεως τῶν μικρῶν αὐτῶν ὑπηκίων μας ἀρυώμεθα τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐξουσίαν ἡμῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ.

§ 1. *Πρῶτον ἔργον τῆς ἐπιβόης ἡμῶν.*—“Ἀμα ἀποκτίσωμεν τὴν ὑπόληψιν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν μαθητῶν ἡμῶν, ὀφείλομεν νὰ μεταδώσωμεν εἰς αὐτὰ τὰς πρώτας γνώσεις περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, περὶ τῆς ἀπολύτου καὶ αἰωνίας αὐτοῦ ὑπεροχῆς ἐπὶ τοῦ κόσμου, ὃν ἐδημιούργησε, περὶ τῆς παντοδυναμίας αὐτοῦ ἐπὶ τῶν πλάσμάτων του, καὶ ἐπομένως περὶ τῆς ὑπακοῆς, ἣν ὀφείλομεν εἰς τὰς ὑπερτάτας αὐτοῦ ἐντολάς.

Θέλομεν δὲ ἐξηγήσει εἰς τὰ παιδιά, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶ-

ναι μόνον ὁ Κύριος ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ Πατήρ ἡμῶν, ὅστις καὶ μᾶς ἀγαπᾷ καὶ μᾶς κυβερνᾷ, καὶ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ μᾶς χαρίζει, καὶ τὴν μέλλουσαν μακαριότητα τῆς αἰωνίου ζωῆς μᾶς ὑπόσχεται. Μετὰ τὴν ἐξήγησιν ταύτην θέλομεν προσθέσει, ὅτι ὀφείλουσιν ἐπομένως τὰ παιδία καὶ νὰ σέβωνται καὶ ν' ἀγαπῶσι τὸν ἀγαπῶντα αὐτὰ οὐράνιον Πατέρα των, καὶ νὰ ἐλπίζωσι πάντοτε εἰς τὸν Πανάγαθον καὶ Παντοδύναμον Θεόν. Διὰ τῆς ἀγάπης δὲ καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης ἃς ὀδηγῶμεν τὰ παιδία εἰς τὰς ἀγκάλας ἐκείνου, ὅστις εἶπεν, «*Ἄφετε τὰ παιδία εἰλθεῖν πρὸς με.*» Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν δὲ ἀγάπη τῶν μικρῶν παιδιῶν, προῖόντος τοῦ χρόνου θέλει κατασταθῇ τὸ καθαρώτερον καὶ σωτηρικδέστερον αἶσθημα αὐτῶν, καὶ ἡ βίσις τῶν δυσκολωτέρων καὶ ἀναγκαιοτέρων ἀρετῶν, ἥτοι τῆς ὑπομονῆς, τῆς γενναιότητος, τῆς μεγαλοψυχίας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς αὐταπαρνήσεως.

§ 2. *Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μᾶς καθιστᾷ εὐτυχεῖς.*—Ἀγαπῶντες τὸν Θεόν, εἰς πᾶσαν στενοχωρίαν καὶ δυστυχίαν μας εὐρίσκομεν λιμένα ἀσφαλῆ, σώζοντα ἡμᾶς ἐκ τῶν τρικυμιῶν τοῦ βίου. Ἀγαπῶντες τὸν Θεόν, καὶ ἐνθυμούμενοι ὅτι πᾶσα φαινομένη δυστυχία ἐκ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ὑπερτάτης αὐτοῦ προνοίας μᾶς ἀποστέλλεται, οὐχὶ μόνον δὲν ἀπελπίζόμεθα καὶ δὲν δεσυνασχετοῦμεν, δυστυχεῖς καὶ ἄθλιοι γινόμενοι, ἀλλ' εὐχαρίστως εἰς τὰς ἀνεξερευνήτους Αὐτοῦ βουλὰς ὑποτασσόμεθα, καθόσον ὁ Ὑψιστος διὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου μᾶς εἶπεν, «*ὅτι καὶ ἂν πατήρ ἡ μήτηρ ἡμῶν μᾶς Ἀπομονήσῃ, ὁ Θεὸς ὅμως οὐδέποτε θέλει Ἀπομονήσῃ ἡμᾶς.*»

§ 3. *Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἶναι καθήκον.*—Καθῆκον ἱερὸν παντὸς ἀνθρώπου εἶναι ν' ἀγαπᾷ τὸν οὐράνιον αὐτοῦ Πα-

τέρα· διὰ τῆς εκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος τούτου καθίστάμεθα εὐτυχεῖς, διότι εκπληροῦντες τὸ καθήκον τοῦτο, εκπληροῦμεν καὶ πάντα τὰ πρὸς τὸν πλησίον ἡμῶν καθήκοντα, καθόσον ἐκ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πηγάζουσιν ἅπασαι αἱ κοινωνικαὶ ἀρεταί· διὰ τοῦτο ὀρθότατα εἶπέ τις, ἐκπολιτίσας ἀγρίους τινὰς τῆς Ἀφρικῆς, ὅτι δὲν ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς νόμους, διότι διδάξας αὐτοὺς νὰ καθικετεύωσι καὶ ἀγαπῶσι τὸν Θεόν, ν' ἀγαπῶνται ἀμοιβαίως καὶ νὰ ἐλπίζωσιν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ἐδίδαξεν αὐτοὺς ὅλους τοὺς νόμους.

§ 4. Μέσα, δι' ἧς ἐμμενέται ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη. — Τὰ παιδιά εἶναι ἀνεπίδεκτα ὑψηλῶν καὶ ἀφρητμένων θεωριῶν, καὶ οὐδαμῶς ἀρέσκονται εἰς αὐτάς. Ὅθεν οὐχὶ διὰ θεωριῶν, ἀλλὰ διὰ τῶν ὁρατῶν εὐεργετημάτων, τὰ ὅποια ἔλαβον καὶ καθ' ἑκάστην λαμβάνουσι παρὰ τοῦ Παναγίου Θεοῦ, ἃς διδάσκωμεν αὐτὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην.

Ἄς ἐξηγῶμεν εἰς αὐτὰ τὴν ὑπερτάτην πρόνοιαν, δι' ἧς ὁ Ὑψίστος ἐπρονόησεν ὑπὲρ ἑκάστου πλάσματός του περὶ παντός ἀναγκαίου εἰς αὐτό. Ἄς διηγώμεθα εἰς αὐτὰ τὰ ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Γραφῆς κατάλληλα πρὸς ἐξέγερσιν τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Ἄς ἐξηγῶμεν εἰς αὐτὰ, ὅτι πᾶν ἀγαθόν, ὅπερ ἔχουσιν, οὐχὶ εἰς τὴν τύχην, ἀλλ' εἰς τὸν Πανάγαθον Θεὸν ὀφείλουσιν. Ἐν γένει ἃς ἐπιδεικνύωμεν εἰς αὐτὰ πᾶν, ὅ,τι ὑποπίπτον εἰς τὰ αἰσθητήρια, δύναται νὰ προκαλέσῃ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην καὶ ἐγνωμοσύνην. Τότε ἡ προσευχὴ των θέλει εἶσθαι τρυφερά καὶ ἐγκάρδιος, καὶ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν θείων ἐντολῶν θέλουσιν ἀνευρίσκει τὴν ἀληθῆ εὐτυχίαν των.

§ 5. Ἡθεὶς ἐπιρροὴ τῶν νηπιαγωγείων. — Τὰ νηπιαγωγεῖα ὀφείλουσιν ἰδίως νὰ καλλιεργήσωσι τὸ σωτήριον αἶ-

σθημα τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης. Ὅθεν αἱ διευθύντραι αὐτῶν ὀφείλουσι νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰς τὰ μικρὰ παιδία αἰσθήματα ἀμοιβαίας ἀγάπης, γλυκύτητος, καλοκάγαθίας, ἀδελφότητος, δικαιοσύνης, ἀφιλοκερδείας, καὶ ἐν γένει ἀπάσας τὰς ἀρετὰς, ἃς ἀπαιτεῖ ὁ Ὑψιστος, ὄν, ὡς Πατέρα οὐράνιον, ὀφείλομεν ν' ἀγαπῶμεν.

Κατὰ τὰς ἀρχάς, τὰς ὁποίας ἐλάβομεν ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν παιδικῇ ἡλικίᾳ κανονίζεται ὁλόκληρος ὁ βίος ἡμῶν. Ὡς φροντίζωμεν λοιπὸν νὰ διαπλάσωμεν τὰς νέας ψυχὰς, αἵτινες ἐν τοῖς νηπιαγωγείοις κατὰ τὴν καταλληλοτέραν ὥραν τῆς διαπλάσεώς των παρουσιάζονται εἰς ἡμᾶς. Ὡς καλλιεργήσωμεν ἐγκαίρως ἐν αὐταῖς τὸ αἶσθημα τῆς ὀρησκείας, τῆς τιμῆς, τῆς ἀγάπης, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς συμπαθείας πρὸς τοὺς δυστυχεῖς καὶ τοὺς πάσχοντας.

Ὡς διδάξωμεν ἐγκαίρως εἰς τὰ μικρὰ παιδία, ὅτι ὁ Ἰησοῦς καὶ ὑπομονητικὸς ἦτο, καὶ τὴν ἐργασίαν ἡγάπησε, καὶ εὐεργετῶν διῆλθε τὸν ἐπίγειον βίον του, ὅπως μᾶς ὑποδείξῃ, ὅτι διὰ τῶν ἀρετῶν τούτων καθιστάμεθα εὐτυχεῖς. Ὡς ἐνισχύσωμεν ἐπὶ τέλους τὴν ἀδυναμίαν των, καὶ ἃς παρηγορήσωμεν αὐτὰ εἰς τὰς μελλούσας θλίψεις των διὰ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΟΙΚΗΣ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑΣ.

§ 1. Κακαὶ συνέπειαι τῆς πρὸς τὰ τέκνα ἀγροίκου συμπεριφορᾶς.—Ἐγκαίρως ὀφείλομεν νὰ διεγείρωμεν εἰς τοὺς παῖδας τὸ αἶσθημα τῆς ἠθικῆς αὐτῶν ἀξιοπρεπείας· τοῦτο

δὲ θέλομεν κατορθώσει, ἐὰν ἐπιτηρῶμεν καὶ τὴν ἰδίαν ἡμῶν πρὸς αὐτὰ συμπεριφορὰν, καὶ τοὺς τρόπους αὐτῶν πρὸς τοὺς πέριξ αὐτῶν. Δὲν πρέπει νὰ φερώμεθα πρὸς τὰ παιδιά βαναύσως καὶ περιφρονητικῶς, ἀλλ' εὐγενῶς καὶ εὐπροσηγόρως. Δὲν πρέπει νὰ ὁμιλῶμεν πρὸς αὐτὰ δεσποτικῶς, ὡς ἂν ἦσαν δοῦλοι ἡμῶν, ἀλλ' οὔτε ἀγροίκως, ὡς ἂν ἦσαν ὄντα εὐτελῆ. Ἄς μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ἐν αὐτοῖς ὑπάρχουσιν ἤδη ὅλαι αἱ εὐγενεῖς δυνάμεις, δι' ὧν ὁ Ὑψίστος ἐπροίχισε τὸν ἄνθρωπον, καὶ ὅτι ἐπομένως τοῖς ὀφείλομεν καὶ ὑπόληψιν καὶ τρόπους εὐγενεῖς, καθόσον διὰ τῆς περιφρονήσεως δύναται νὰ μαρανθῇ ἐν αὐτοῖς τὸ αἶσθημα τῆς ἠθικῆς ἀξιοπρεπείας, ὅπερ καλῶς διευθυνόμενον καθίσταται ἡ ἀσφαλεστέρα βάσις τῆς ἀνθρωπίνης ἠθικῆς. Περιφρονοῦντες τὸ μικρὸν παιδίον, διδάσκομεν αὐτὸ νὰ μὴ σέβηται ἑαυτό· ἡ ἔλλειψις δὲ τοῦ σεβασμοῦ τούτου ἐπιφέρει ὀλεθρίας συνεπείας. Ἄνθρωπος, ὅστις δὲν ἔμαθε νὰ σέβηται ἑαυτὸν, ὅστις δὲν κήδεται περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὑπολήψεως, ὅστις δὲν ἐρυθριᾷ ἐνώπιον τῆς ἰδίας αὐτοῦ συνειδήσεως, εὐκόλως εἰς τὴν ὁδὸν τῆς κακίας εἰσέρχεται ἄνευ τῶν σωτηρίων χαλινῶν, τοὺς ὁποίους εἰς τὸν σεβόμενον ἑαυτὸν ἐπιβάλλει ἡ συνείδησίς του, τοῦ κόσμου ἡ κατάκρισις καὶ τοῦ Ὑψίστου τὸ βλέμμα. Σημειωτέον δὲ, ὅτι τῆς ποινῆς ὁ χαλινὸς εἶναι ὅλως ἀνίσχυρος, διότι οἱ ἐγκληματαῖαι, ἂν καὶ φοβῶνται αὐτὴν, ἐλπίζουν ὅμως πάντοτε, ὅτι θέλουσι τὴν διαφύγει.

Πολλάκις ἀναμφιβόλως λαμβάνουσιν ἀφορμὰς οἱ διδάσκαλοι νὰ γίνωνται σοβαροὶ καὶ νὰ ἐπιπλήττωσιν· ἀλλὰ δυνάμεθα καὶ νὰ ἐπιπλήττωμεν ἄνευ ὕβρεων καὶ ἀποτόμων τρόπων, καὶ σοβαροὶ νὰ ἦμεθα ἄνευ βαρβαρότητος, ἐνθυμούμενοι, ὅτι ἡ πραδότης καὶ ἡ γλυκύτης τοῦ χαρακτῆ-

ρος εἶναι μεταξύ τῶν πρώτων χριστιανικῶν ἀρετῶν.

§ 2. *Τρόπος τῆς ἐλεημοσύνης.*—Ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι παρὰγγελμα θεῖον. Ἐνόςψις εἰς τὸν κόσμον ὑπάρχουσι πτωχοί, ἡ ἐλεημοσύνη βεβαίως θέλει εἶσθαι καθῆκον ἱερὸν καὶ ἀναπόδραστον· ἀλλ' ἡ ἐλεημοσύνη, γινομένη δημοσία καὶ ἐπιδεικτικῶς καὶ ἐπομένως ἄνευ ἀγάπης, ἄνευ λεπτότητος καὶ μυστικότητος, φέρει συνεπείας ὀλιβεράς. Μηδέποτε λοιπὸν ἄς ἐπιτρέπωμεν εἰς τοὺς ἐπισκεπτομένους τὰ Νηπιαγωγεῖα ἢ τὰ Σχολεῖα ἡμῶν νὰ διανέμωσι δημοσία καὶ ἐπιδεικτικῶς εἰς τὰ πτωχὰ παιδιά τὰς ἐλεημοσύνας αὐτῶν· ἀλλ' ἄς καθοδηγῶμεν αὐτοὺς, ὅπως χορηγῶσι τὰς βοηθείας των σιωπηλῶς καὶ κρυφίως, ὅπως μὴ ἐξασθενῇται τὸ αἶσθημα τῆς ἡθικῆς ἀξιοπρεπείας τῶν παιδῶν, καὶ ἐπομένως ἀναιδεῖς καὶ αὐθάδεις οὗτοι κατασταθῶσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΥΠΑΚΟΗΣ ΚΑΙ ΠΩΣ ΑΠΟΚΤΑΤΑΙ.

§ 1. *Ποία ἡ ἀληθὴς ὑπακοή;*—Πάντες οἱ περὶ τὴν παιδαγωγίαν ἀσχολούμενοι λέγουσιν ὅτι οἱ μαθηταὶ πρέπει νὰ ὑπακούωσιν εἰς τοὺς διδασκάλους αὐτῶν· ὅτι ὁ διδασκαλὸς δὲν ὀφείλει νὰ ἐξηγῇ εἰς τοὺς μαθητάς του τοὺς λόγους καὶ τὰ αἷτια τῶν διαταγῶν του, καὶ ὅτι ἡ ὑπακοή τῶν μαθητῶν πρέπει νὰ ᾖ παθητικὴ, καὶ ἄνευ ἐξετάσεως. Ἀλλὰ σημειωτέον ὅτι ἡ ὀφειλομένη πρὸς τοὺς διδασκάλους ὑπακοή δὲν δύναται καὶ οὔτε πρέπει νὰ ᾖ ἀπορία ἡ ἀναίσθητος ὑπακοή τοῦ τροχοῦ ὑπὸ τὴν ὥθησιν

τοῦ ἀτμοῦ, οὔτε ὁποία ἡ πεφοβισμένη ὑπακοή τοῦ φορτηγού ζώου, τὴν ὁποίαν αἱ μαστιγώσεις προκαλοῦσι. Τοιαύτη ὑπακοή βεβαίως δὲν ἀρμόζει εἰς ὄντα λογικά, πλασθέντα κατ' εἰκόνα Θεοῦ, καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι τέκνα μας, εἶναι πλάσματα ὅμοια ἡμῶν. Ἀπαιτεῖται τὰ παιδία νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὴν θέλησίν μας, ἀλλ' ἀπαιτεῖται νὰ πράττωσι τοῦτο πεπειθότα· ὅτι ἡ θέλησίς μας εἶναι ὀρθότερα τῆς ἰδικῆς των. Δὲν πρέπει νὰ δίδωμεν λόγον τῶν διαταγῶν μας εἰς τὰ παιδία, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐμπνεύσωμεν εἰς αὐτὰ τοσαύτην περὶ ἡμῶν υπόληψιν, ὥστε αἱ ἐξηγήσεις νὰ καθιστῶνται περιτταί. Πρέπει νὰ τὰ συνειθίσωμεν νὰ πιστεύωσιν εἰς ἡμᾶς, καὶ νὰ θεωρῶσι τὰς θελήσεις ἡμῶν ὡς ἀπορρέουσας πάντοτε ἐκ λόγων ἰσχυρῶν καὶ ἐμφρόνων, ὥστε ἅμα ἀκούωσιν αὐτάς, ἀνεξετάστως νὰ ὑπακούωσι. Τοιαύτη εἶναι ἡ ὠφέλιμος, ἡ ἀναγκαία, ἡ ἀξία λογικῶν ὄντων ὑπακοή, ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ ἀληθὴς ὑπακοή.

§ 2. Πειστικὰ μέσα.—'Αλλ' ἐπειδὴ τὰ παιδία εἶναι συνήθως λίαν ἀπρόσεκτα καὶ λίαν ἄστατα, ἀναγκαζόμεθα ἐνίοτε νὰ προκαλῶμεν τὴν ὑπακοὴν αὐτῶν οὐχὶ διὰ συλλογισμῶν, οὕς ἐν τῇ παιδικῇ ἐλαφρότητί των δὲν δύναται νὰ ἐννοήσωσιν, ἀλλὰ διὰ πραγματικοῦ τινὸς καὶ ὁρατοῦ ἐνδιαφέροντος, δυναμένου νὰ πείσῃ αὐτὰ ἀμέσως, ὅπως εἰς τὰς θελήσεις ἡμῶν ὑπακούσωσιν. 'Αλλ' ἄς προσέχωμεν μήπως, προκαλοῦντες τὴν ὑπακοὴν τῶν παίδων δι' ὑποσχέσεων ἢ ὑλικῶν ἀμοιβῶν, ἀντὶ νὰ καταστήσωμεν αὐτὰ εὐπειθῆ καὶ ὑπήκοα, τὰ ἀναδείξωμεν ἰδιοτελῆ καὶ μόνον εἰς τὸ ὑλικὸν συμφέρον ὑπήκοα.

§ 3. Ἡ ἀπὸ κοινοῦ ὑπακοή τῶν παίδων.—'Ὅπως ἐπιτυχάνωμεν τὴν ἀπὸ κοινοῦ ὑπακοὴν τῶν μαθητῶν ἡμῶν, ἀπαιτεῖται νὰ ἔχωμεν ἰδίως φυσικά τινα προτερήματα, δι'

ων, προσελκύοντες τὴν γενικὴν αὐτῶν προσοχὴν, νὰ συν-
ενόνωμεν τὰς θελήσεις ἀπάντων ὑπὸ τὴν θέλησιν ἡμῶν.

Μία δραστήριος καὶ ζωηρὰ συμπεριφορὰ, ἐν βλέμμα ἐκ-
φραστικόν, μία χειρονομία, ἢ μία φωνὴ κατάλληλος δύ-
ναι νὰ προκαλέσῃ τὴν γενικὴν προσοχὴν καὶ τὴν ἀπὸ
κοινοῦ εὐπείθειαν καὶ ὑπακοήν.

Ἄλλ' ἐνίοτε ἡ ἀπὸ κοινοῦ αὕτη ὑπακοὴ δὲν κατορθού-
ται, εἴτε διότι τὰ παιδιά παρελθούσης τῆς ὥρας ἀπηύδη-
σαν, εἴτε διότι κατὰ τὴν ὥραν τῆς διαχύσεως παρεξέτρα-
πησαν, εἴτε ὥς ἐκ τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαιρας,
ἣτις ἐπηρεάζει τὰ λίαν εὐαίσθητα νεῦρα τῶν παιδῶν, εἴτε
καὶ ἐκ τῆς ἰδίας ἡμῶν σωματικῆς ἢ ἡθικῆς ἀδιαθεσίας,
ἣτις διὰ τῶν νωθρῶν κινήσεων καὶ τῶν χαύνων βλεμμά-
των καὶ τῆς ἀδυνατοῦ φωνῆς ἡμῶν μεταδιδόμενη εἰς τὰ
παιδιά καὶ ἀπρόσεκτα καὶ ἀπειθῇ ἀναδεικνύει αὐτά. Ἐν
τοιαύτῃ περιπτώσει μὴ δυνάμενοι νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν πλή-
ρη καὶ τελείαν τῶν παιδῶν προσοχὴν καὶ εὐπείθειαν, ἃς
μὴ ἐπιμένωμεν ἀπαιτοῦντες αὐτήν, διὰ νὰ μὴ ἐρεθισθῶμεν
καὶ παροργισθῶμεν, καὶ τὴν ἀδυναμίαν ἡμῶν ἀναδείξωμεν.

§ 4. Ἡ ἀτομικὴ ὑπακοὴ τῶν παιδῶν.—Τὰ παιδιά συνή-
θως ἀγαπῶσι νὰ ὑποχρεόνωσι τοὺς ἄλλους. Ὅθεν τὴν
ὑπακοήν καὶ εὐπείθειαν δυνάμεθα νὰ προκαλῶμεν, διεγεί-
ροντες τὴν καλοκάγαθίαν αὐτῶν, οὐχὶ δὲ προσβάλλοντες
τὸ ἀνεξάρτητον αὐτῶν. Ἐπιτακτικῶς ἐπιβάλλοντες, προ-
καλοῦμεν ἀντιλογίαν καὶ ἀντίστασιν, καὶ ἰδοὺ ἄρχεται πά-
λη, καθ' ἣν ἐὰν τὸ παιδίον νικήσῃ, τὰ ἀποτελέσματα θέ-
λουσιν εἶσθαι ὀλέθρια, ἐὰν δὲ νικήσωμεν ἡμεῖς, τὸ παι-
δίον θέλει μὲν ὑποκύψει, ἀλλὰ συγχρόνως θέλει διδαχθῇ
τὸ ἀποτρόπαιον δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου. Ἡ παράκλησις καὶ
ἐπὶ τῶν παιδῶν καὶ ἐπὶ τῶν τελείων ἀνθρώπων εἶναι ἀ-

εφαλεστέρα πάσης ἄλλης ἐπιταγῆς, διότι εἰς τὴν παρά-
κλησιν εὐκολώτερον καὶ προθυμότερον πάντες πειθόμεθα.

Μεγίστην εὐχαρίστησιν αἰσθάνονται πάντες, καὶ ἰδίως
τὰ μικρὰ παιδία, ὡςάκις κατορθώνωσι νὰ ὑποχρεώσωσιν
ἄλλους, προσφέροντα ὑπηρεσίας ἢ ἐκδουλεύσεις μὴ ἀντι-
κειμένας μάλιστα εἰς τὰ ἴδια αὐτῶν συμφέροντα. Εἰς ἡ-
μᾶς λοιπὸν ἀπόκειται νὰ προκαλῶμεν καταλλήλως αὐ-
τάς. Εὐκολώτερον δυνάμεθα νὰ δελεάζωμεν παρὰ νὰ ἐκ-
φοβίζωμεν τὰ παιδία. Ἐὰν εἶπω εἰς παιδίον «ἀπαιτῶ νὰ
κάμῃς δύο βήματα ἐντὸς τοῦ κήπου τούτου, ἄλλως θὰ σέ
φυλακίσω, θὰ σέ τιμωρήσω διὰ ξηροφαγίας, ἢ θὰ σέ ξυ-
λίσω,» βεβαίως θέλω ἀπαντήσῃ εὐγενῇ τινα ἀντίστασιν·
ἐνῷ, ἂν εἶπω πρὸς τὰ περικυκλοῦντα ἐμὲ παιδία «Ἴδου ἔχω
ἐπιστολὴν κατεπεΐγουσαν, ἣν ἐπιθυμῶ νὰ στείλω εἰς τὸ
ταχυδρομεῖον, ἀλλὰ τὸ ταχυδρομεῖον εἶναι μακρὰν καὶ ἡ
βροχὴ ῥαγδαία, βεβαίως οὐδὲν ἐξ ὑμῶν θὰ θελήσῃ νὰ φέρῃ
τὴν ἐπιστολὴν μου εἰς τὸ ταχυδρομεῖον,» ἀμέσως θέλω
ἰδεῖ τὰς χεῖρας ὅλων ζητούσας τὴν ἐπιστολὴν, ὅπως εἰς
τὸ ταχυδρομεῖον φέρωσιν αὐτήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ.

§ 1. Χαρακτῆρες ἀπειθεῖς.—Πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν τὰς
μετὰ τῶν παιδίων σχέσεις καὶ μάλιστα τὰς δυναμένας νὰ
μᾶς ὑποχρεώσιν ἐνώπιον αὐτῶν. Ἐὰν ἀπαιτῶμεν συνεχῶς
ὑπηρεσίας παρ' αὐτῶν, θέλομεν καταστήσῃ αὐτὰ ὑπερή-

φανα, απαιτητικά, αβόαδη και κομπορρήμονα· θέλουσι δὲ ἀπαιτεῖ τότε παρ' ἡμῶν ἐπαίνους καὶ ἀμοιβὰς καὶ θέλουσιν ἀποκρούει τὰς διαταγὰς, τὰς ἐπιπλήξεις καὶ τὴν ἐξουσίαν ἡμῶν.

Τὰ πονηρὰ παιδιά ἀναφαίνονται πολλάκις ἀπειθῇ, διότι ἐπιθυμοῦσιν ἢ νὰ μᾶς ἐνοχλήσωσιν ἢ νὰ μᾶς ἐκδικηθῶσιν. Ἄλλ' ἄς μὴ ταραττώμεθα, ἡ δὲ κακὴ διάθεσις αὐτῶν θέλει θεραπευθῇ διὰ τῆς ὑπομονῆς, ἐπιμονῆς καὶ ἀταραξίας ἡμῶν. Τὰ τελωπευμένα παιδιά δὲν ὑπακούουσι, κακοσυνεοῦσάντα ἐκ τῶν θωπειῶν νὰ διατάττωσι καὶ νὰ μὴ ὑπακούωσιν. Ἀπαιτεῖται δὲ ὅλη ἡ σταθερότης τοῦ χαρακτῆρος ἡμῶν, καὶ ὅλη ἡ δύναμις τῆς ἐξουσίας ἡμῶν, ὅπως βαθμηδὸν καταβάλωμεν τὴν ἀπειθειαν τῶν τοιούτων παιδίων. Τὴν δὲ ἀπειθειαν ἐκείνων, ἅτινα ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως πάσης ἀγωγῆς καὶ παντὸς οἰκογενειακοῦ φίλτρου εἶναι ὅλως ἀναίσθητα καὶ ὅλως ἀποκεκτηνωμένα, θέλομεν θεραπεύει διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς γλυκύτητος ἡμῶν· διότι οὕτω μόνον θέλομεν θερμάνει καὶ ζωογονήσει τὴν ψυχρὰν καὶ ἀπολελιθωμένην καρδίαν των, θέλομεν ἀνοίξει τὴν κλεισμένην διάνοιάν των, καὶ προκαλέσει τὴν ἀγάπην των καὶ μετ' αὐτῆς τὴν ὑπακοήν των.

§ 2. Χαρακτήρες δειλοί.—Ὑπάρχουσι τινὰ παιδιά δειλὰ, ἀδύνατα, περιωρισμένα, ἅτινα ἰδίως ἔχουσιν ἀνάγκην ὑποστηρίξεως καὶ ἐνθαρρύνσεως, ὅπως ἐξέλθωσι τῆς μηδενικότητός των. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ μνημονεύσωμεν καὶ τινὰ παιδιά ἀνάπηρα ἢ δύσμορφα, ἅτινα ὡς τοιαῦτα ἀποκρούουσι καὶ παραμελοῦσιν οἱ γονεῖς αὐτῶν. Ἡ δικαιοσύνη καὶ ὁ χριστιανισμὸς ἀπαιτοῦσι νὰ φερῶμεθα πρὸς αὐτὰ φιλαγάθως καὶ ἐπιεικῶς, χωρὶς ὅμως νὰ προκαλῶμεν δι' ἐξαιρετικῶν περιποιήσεων τὴν ζήλοτυπίαν τῶν ἄλλων. Ὅσα:

κίς δὲ περίστας καταάλληλος παρουσιάζεται, ἃς ἐπαινῶμεν, ἃς ἐθαυρόνουμεν, ἃς συνιστῶμεν τὰ τοιαῦτα δυστυχῆ πλάσματα εἰς τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ὑπόληψιν καὶ τῶν γονέων των καὶ τῶν συντρόφων των καὶ ἑαυτῶν.

Ἡ πρὸς τὰ τοιαῦτα παιδία φιλάγαθος διαγωγή μας θέλει βεβαίως βελτιώσει καὶ τὴν πρὸς αὐτὰ ἀπότομον διαγωγήν τῶν ἄλλων. Ὅταν δὲ οἱ γονεῖς μανθίνωσι παρ' ἡμῶν, ὅτι τὰ παρημελημένα αὐτὰ τέκνα των ἔχουσιν ἀξίαν τινὰ καὶ προτερήματα, ἡ φιλοτιμία των θέλει κεντρηθῇ, καὶ αἱ πρὸς αὐτὰ διαθέσεις των θέλουσι βελτιωθῇ.

Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα καὶ ἀπανταχοῦ τῆς παιδαγωγίας ἀπαιτεῖται καὶ ἐπιμονὴ νὰ ἔχωμεν καὶ ἄγρυπνοι πάντοτε νὰ ᾔμεθα.

Τὰ μικρὰ παιδία, καὶ ὡς ἐκ τῆς εὐκίνησιος καὶ ἀστασίας καὶ ἀπερισκεψίας αὐτῶν, καὶ ὡς ἐκ τῆς λεπτῆς καὶ ἀδυνάτου κράσεως των μᾶς ἐπιβάλλουσι τὸ καθῆκον τῆς ἐπιμονῆς. Ὅταν ὁ ἱατρὸς θέλῃ νὰ θεραπεύσῃ κράσεις ἐξησθενημένας δὲν προβαίνει διὰ μιᾶς καὶ δυνατῆς δόσεως, ἀλλὰ διὰ μικρῶν, συνεχῶν καὶ ἐπανελημμένων. Ἀς μιμηθῶμεν αὐτὸν, καὶ ἃς μὴ λησμονῶμεν, ὅτι διὰ τῆς ἐπιμονῆς τὰ πάντα θέλομεν ὑπερνικήσει, καὶ αὐταὶ αἱ σκληραὶ πύλαι κοιλαίνονται ὑπὸ τῶν συνεχῶν σταγόνων τοῦ ὕδατος. Τότε ἃς μὴ ἀπελπίζώμεθα περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν παιδίων. Ποτὲ ἃς μὴ καταδικάζωμεν αὐτὰ ὀριστικῶς ὡς πείσμονα ἢ ἀπρόσεκτα ἢ ἄστατα, καὶ ἐπομένως ὡς ἀνεπίδεκτα βελτιώσεως. Ἀπεναντίας ἃς ὑποληπτῶμεθα αὐτὰ ὡς εὐπλάστα, καὶ νοήμονα, καὶ προοδευτικὰ ὄντα, καὶ ἡ βελτίωσις των θέλει εἶσθαι βεβαία, ἂν ὀπλισθῶμεν διὰ τῆς ἐπιμονῆς, καὶ ἂν μάθωμεν νὰ ὀμιλῶμεν πρὸς αὐτὰ τὴν κατάλληλον γλῶσσαν.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῆς ἐπιμονῆς ἀπαιτεῖται καὶ ἐπαγρύπνησις σύντονος. Ἀφοῦ συμβουλευσώμεν, ἐπιπλήξωμεν καὶ τιμωρήσωμεν σφάλμα τι ἢ ἐλάττωμα, ὀφείλομεν νὰ ἐπαγρυπνώμεν, ὅπως, ἐὰν τὸ σφάλμα ἢ τὸ ἐλάττωμα ἀναφανῇ πάλιν, ἐπαναλαμβάνωμεν καὶ ἅπαξ καὶ δις καὶ τρίς τὴν διόρθωσιν αὐτοῦ· ἄλλως οἱ πρῶτοι κόποι μας θέλουσιν ἀποβῆ μάταιοι, καὶ δὲν θέλομεν κατορθῶσαι νὰ ἀποκτήσωσι τὰ παιδιά τὰς ἀγαθὰς ἐξεις, αἵτινες μόνον διὰ τῆς συνεχοῦς ἐπαναλήψεως ἀποκτῶνται.

§ 3. *Τεθωπευμένα παιδιά.*—Ὅταν οἱ γονεῖς ἐξ ὑπερβολικῆς στοργῆς καὶ τρυφερότητος καὶ κακῶς ἐννοουμένου φίλτρου ᾔται ἀδύνατοι πρὸς τὰ τέκνα αὐτῶν καὶ θωπεύουσιν αὐτὰ, καὶ ἐνδίδωσιν εἰς τὰς ὀρέξεις καὶ τὰς ἰδιοτροπίας των, τρέμοντες τὴν δυσαρέσκειαν, τὰ δόκρυα καὶ τὰς φωνὰς των, τότε τὰ τέκνα των φθείρονται καὶ ἀπαιτητικὰ, ἰδιοτροπα καὶ ἰσχυρογνώμονα γίνονται, καὶ πλήρη οἰήσεως, ἐγωῖσμου καὶ ἄλλων ὀλεθρίων ἐλαττωμάτων καθίστανται. Τὰ τοιαῦτα παιδιά εἶναι ἀσυγκρίτως χεῖρονα τῶν ὅλως παρμελημένων καὶ ἄνευ τινὸς φίλτρου ἀνατρεφόμενων, διότι αὐτὰ, ἂν καὶ δὲν ἔχωσιν ἴσως τὴν διάνοιαν ἀνεπτυγμένην ὅσον τὰ τεθωπευμένα, εἶναι ὁμως ἀπηλλαγμένα τῆς γελοίας καὶ προώρου οἰήσεως καὶ τῆς ἰσχυρογνωμοσύνης ἐκείνων, καὶ ἐπομένως μᾶλλον πειθήνια καὶ ἐπιδεκτικὰ βελτιώσεως.

Πρὸς τὰ τεθωπευμένα παιδιά πρέπει νὰ φερώμεθα μετὰ φρονήσεως, ἀγαθότητος καὶ σοβαρότητος, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ μετὰ σταθερότητος, ὅπως ἀναποδράστως ἐκτελῶσι πᾶν ὅ,τι παρ' αὐτῶν ἀπαιτοῦμεν· διὰ σταθερότητος δὲ δὲν ἐννοοῦμεν τὴν αὐστηρότητα, ἥτις τιμωρεῖ διὰ μεγάλῃ.

ποινῶν τὰ μικρότερα σφάλματα, καὶ ἀποκρούει μακρὰν ἡμῶν τὰ μικρὰ παιδία.

Ὁ ἰδιαιτέρος χαρακτήρ τῶν τεθωπευμένων παιδίων εἶναι ὁ δεσποτισμός. Οἱ ἀπλούστεροι λόγοι τοῦ ἔχουσι τόνον διατακτικόν· ἡ ἀντίστασις τὸ παροργίζει, ἀποκρούει δὲ πᾶσαν διαταγὴν, καὶ ἡ ἐξανάγκασις εἰς ὑποταγὴν καθιστᾷ αὐτὸ μανιῶδες. Ἄς ἀποφεύγωμεν λοιπὸν κατ' ἀρχὰς τὰς διαταγὰς καὶ τοὺς ἀποτόμους τρόπους, ὅπως μὴ πληγώσωμεν αὐτὸ καίρως, ὅπως μὴ προκαλέσωμεν τὴν ἔχθραν τοῦ, καὶ κλείσωμεν τὴν καρδίαν τοῦ, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐν τούτοις ὀφείλομεν νὰ εἰσέλθωμεν, ἵνα καλλιεργήσωμεν καὶ διαπλάσωμεν αὐτήν.

Ἄς φερώμεθα λοιπὸν κατ' ἀρχὰς πρὸς τὸ δεσποτικὸν αὐτὸ παιδίον ὥς νὰ μὴ ἐγνωρίζομεν, ὅτι εἶναι τοιοῦτον. Ἄς φερώμεθα πρὸς αὐτὸ καθὼς φερόμεθα πρὸς τὰ ἄλλα. Ἄλλ' ἅμα λησμονηθῇ, ἃς τῇ παρατηρῶμεν μετὰ σοβαρᾶς γλυκύτητος, ὅτι ὁ τόνος τοῦ, οἱ λόγοι τοῦ, οἱ τρόποι τοῦ, ἡ διαγωγὴ τοῦ δὲν εἶναι ἀρκετὰ εὐγενεῖς, καὶ ὅτι οὕτω προσβάλλει ἐκείνους, πρὸς οὓς ἀποτείνεται. Ἄς φέρωμεν τότε ἐν παράδειγμα, ἃς διηγηθῶμεν διήγημά τι κατάλληλον, καὶ ἃς συγχρίνωμεν τὸν ἀπότομον μὲ τὴν γλυκὺν τρόπον, καὶ ἃς καταδείξωμεν πόσον ὁ γλυκὺς εἶναι προτιμότερος τοῦ ἀποτόμου, ὅπως τὸ παιδίον συνενώσῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ καθήκοντος, ἣν τῇ ἐδώκαμεν, μετὰ τῆς εὐαρέστου καὶ γλυκείας ἐντυπώσεως, ἣν ὁ γλυκὺς τρόπος προξενεῖ.

Ἄς προσέχωμεν δὲ νὰ μὴ ἐκφέρωμεν καὶ ἡμεῖς ποτὲ λόγους ἢ διαταγὰς ἀποτόμους, αὐθάδεις, βαναύσους. Ἄς μὴ ἐπιτρέπωμεν δὲ νὰ ἐκτελῇται ποτὲ ἐπιθυμία ἐκφραθεῖσα ἀποτόμως καὶ οὐχὶ εὐγενῶς· ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἀπα-

γόρευσις ἡμῶν ἄς μὴ παρίσταται ὡς ἀποτέλεσμα ἰδιοτροπίας, ἀλλ' ὡς ὑπαγορευομένη ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τοῦ πρέποντος καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ἐὰν αἱ συμβουλαι καὶ αἱ παραγγελίαι ἡμῶν ᾗναι καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν ὀρθαὶ καὶ δίκαιαι, καὶ κατὰ τοὺς τρόπους καὶ κατὰ τὴν μορφήν εὐπρεπεῖς, βεβαίως θέλομεν θριαμβεύσει.

Ἄλλ' ἀφοῦ διδάξωμεν τὰ θεωπευμένα παιδιὰ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ διατάττωσι καὶ νὰ ἀπαιτῶσιν, ὀφείλομεν νὰ συνειθίσωμεν αὐτὰ καὶ εἰς τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν εὐπειθειαν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἄς ἐκφράζωμεν τὴν θέλησίν μας πάντοτε κοσμίως, ὅπως μὴ πληγόνωμεν τὴν φιλοτιμίαν αὐτῶν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ μετὰ ὀριστικότητος, ὅπως ἀφαρπάζωμεν τὴν ὑποταγὴν αὐτῶν. Ἄς μὴ δεικνύωμεν ποτὲ, ὅτι ὑποπτεύομεν ὡς δυνατὴν ἢ ἐνδεχομένην τὴν ἐκ μέρους αὐτῶν ἀπειθειαν· ὁ δὲ τρόπος ἡμῶν ἄς διδάσκη αὐτὰ, ὅτι διὰ τῆς ὑπακοῆς δὲν πρόκειται νὰ ταπεινωθῶσι καὶ ἐξευτελισθῶσιν, ἀλλὰ νὰ ἐκπληρώσωσιν εὐάρεστον καθήκον. «Ὑπαγε, τέκνον μου, νὰ κάμῃς τοῦτο ὀγλίγῳρὰ σὲ παρακαλῶ,» καὶ ἂν πρόκηται περὶ τίνος ὑπηρεσίας, ἣν παρ' αὐτοῦ ζητοῦμεν, ἄς προσθέτωμεν, «ἅμα δ' ἐκτελέσῃς τὴν παραγγελίαν μου ἔλθὲ νὰ σ' εὐχαριστήσω.» Ἐὰν δὲ τὸ παιδίον μᾶς εἴπῃ δὲν θέλω, ἄς μὴ ἀπαντήσωμεν, ὅτι ἡμεῖς τὸ θέλομεν, διότι οὕτω διὰ τῆς αὐθαιρεσίας ἡμῶν θέλομεν δικαιολογήσει τὴν αὐθαιρεσίαν του. Ἄλλ' ἄς τῷ εἴπωμεν, «λυποῦμαι, τέκνον μου, διότι δὲν θέλεις, ἀλλ' ἡ δικαιοσύνη τὸ θέλει, καὶ πρέπει πάντες νὰ κάμνωμεν ὅ,τι εἶναι δίκαιον, ὀρθόν, πρέπον καὶ ὠφέλιμον.» Τοιοῦτοτρόπως θέλομεν διδάξει τὸ παιδίον, ὅτι δὲν ἀπαιτοῦμεν ὑποταγὴν εἰς τὴν ἰδικήν μας θέλησιν, ἀλλ' εἰς μίαν ἄλλην θέλησιν ἀνωτέραν τῆς ἰδικῆς μας, εἰς τὴν θέλησιν τῆς δι-

καιοσύνης, εἰς τὴν θέλῃσιν τοῦ καθήκοντος, εἰς ἣν καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ὑποταγῇν, καὶ εἰς ἣν τὰ παῖδιά ὀφείλουσι νὰ ὑποτάσσωνται καὶ ἀφοῦ χωρισθῶσιν ἀφ' ἡμῶν, καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ βίου των.

Ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ἄς προτιμῶμεν τὴν παράκλησιν παρὰ τὴν διαταγὴν. Οἱ ἥπιοι χαρακτῆρες δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην διαταγῆς· οἱ δὲ ὑπεροπτικοὶ ἐνδίδουσι μᾶλλον εἰς τὴν παράκλησιν. Ἄλλ' ἐὰν τὸ παιδίον δὲν ἐνδίδῃ ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ἦναι ἡ ἀντίστασις του, ὀφείλομεν νὰ τὸ ἀναγκάσωμεν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος, χωρὶς νὰ πτοηθῶμεν ἢ νὰ ὀργισθῶμεν ποσῶς ἀπὸ τὰς φωνάς, τὰ δάκρυα καὶ τὴν παραφορὰν του. Δὲν πρέπει βεβαίως νὰ ὑποχωρῶμεν ἢ νὰ συμβιβάζωμεθα ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει μετὰ τοῦ ἀπειθοῦντος παιδός· δὲν πρέπει νὰ τὸν διερεθίζωμεν, βιάζοντες αὐτὸν νὰ ὑπακούῃ ἀμέσως, ἀλλ' ἄς τῷ χορηγῶμεν καιρὸν, ὅπως συνέλθῃ καὶ ὑπακούσῃ· ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ τὸν ἀφίνωμεν ἐλεύθερον πρὶν ἢ ὑπακούσῃ, ἀλλ' οὔτε ἐν τῇ παραφορᾷ τῆς ἀπειθείας του νὰ τὸν ἐκθέτωμεν εἰς τὰ βλέμματα τῶν ἄλλων παιδίων. Ἄς τὸν ἀποσύρωμεν μακρὰν αὐτῶν, καὶ ἄς κλείωμεν τὰς θύρας καὶ παράθυρα μέχρις οὗ συνέλθῃ ἢ ὑπακούσῃ. Ἡ σκηνὴ αὕτη εἶναι χριστιανική. Τὸ παιδίον πρόκειται νὰ μάθῃ, ὅτι ὁ νόμος εἶναι ὑποχρεωτικὸς, καὶ ὅτι οὐδέποτε ἡμεῖς τὰ ὄργανα τοῦ νόμου καὶ τοῦ καθήκοντος θέλομεν ἐπιτρέφει τὴν παραβίασίν του, τοιοῦτοτρόπως τὸ παιδίον θέλει ἀποβάλλει πᾶσαν ἐλπίδα καὶ πᾶσαν διάθεσιν παραβιάσεως καὶ ἀπειθείας εἰς τὸ μέλλον, θέλει δὲ κατασταθῇ πειθήνιον, καὶ ἐνθυμούμενον τὴν σταθερότητα τοῦ χαρακτῆρος ἡμῶν θέλει ἀποφύγει τὰς ὑποτροπὰς. Ὁ κατὰ τοῦ ἀπειθοῦς τούτου παιδίου θρίαμβος ἡμῶν θέλει σωφρονήσῃ καὶ τὰ ἄλλα

παιδιά, τὰ ὅποια, ἂν ἔδλεπον ὅτι τὸ ἀπειθές ἐθριάμβευσε, βεβαίως ἤθελον τὸ μιμηθῇ.

Τὸ τεθωπευμένον παιδίον εἶναι καὶ ζηλότυπον, διότι εἶναι πλήρης ἐγωΐσμου, ὁ δὲ ἐγωΐσμός εἶναι ὁ πατήρ τῆς ζηλοτυπίας. Συνειθίσαν νὰ ἀπολαμβάνῃ ὅλην τὴν τρυφερότητα καὶ ὅλον τὸν θαυμασμόν τῶν γονέων του, δὲν ὑποφέρει νὰ ἴδῃ ἄλλο παιδίον εὐνοούμενον ἢ ἐπαινούμενον, ἢ ἔχον ἐνδυμα ἢ ἄλλο τι καλλίτερον αὐτοῦ· λυπεῖται, κλαίει, ὀργίζεται, καὶ γίνεται δυστυχές. Ἀποτρόπαιον εἶναι τῶ ὄντι τὸ ἐλάττωμα τῆς ζηλοτυπίας καὶ τοῦ φθόνου. Ἐν τούτοις ὀφείλομεν νὰ λυπώμεθα τὰ ὑποκείμενα εἰς τὸ ἐλάττωμα τοῦτο παιδιά, καὶ νὰ προσπαθῶμεν νὰ τὰ θεραπεύσωμεν. Ἄς μὴ τὰ ἀποστρεφώμεθα, ἀλλ' ἄς τὰ πλησιάζωμεν, ἄς δεικνύωμεν πρὸς αὐτὰ ἀγάπην, ὅπως ἐξοικειωθῶμεν μετ' αὐτῶν καὶ κερδίσωμεν τὴν ἀγάπην αὐτῶν, καὶ τότε ἡ θεραπεία θέλει εἶσθαι εὐκολος, διότι ὅταν ἀγαπώμεθα, εὐκόλως πείθωμεν τοὺς ἀγαπῶντας ἡμᾶς. Εὐκόλως δὲ καταπαίθωμεν τότε αὐτοὺς ὅτι πρέπει νὰ ἦναι δίκαιοι καὶ οὐχὶ ἐγωῖσται, ὅτι πρέπει νὰ ἀναγνωρίζωσιν οὐχὶ μόνον τὰ ἐλαττώματα, ἀλλὰ καὶ τὰ προτερήματα τῶν ἄλλων, καὶ ὅτι πρέπει νὰ συντελῶσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν εὐτυχίαν τῶν ἄλλων, διότι οὕτω γίνονται καὶ αὐτοὶ εὐτυχεῖς.

§ 4. Ἀποκεκτηνωμένα παιδιά.—Ὁ δεσποτισμός, ἡ υπερηφάνεια, ὁ ἐγωΐσμός, ἡ ζηλοτυπία εἶναι τὰ κυριώτερα ἐλαττώματα τῶν τεθωπευμένων παιδιῶν· ἀλλὰ τὰ δυστυχῆ τέκνα, τὰ ὅποια οἱ γονεῖς των ποτὲ δὲν ἠγάπησαν, ἢ φαίνονται τεθλιμμένα, δειλὰ καὶ ἡλίθια, ἢ ἀναιδῆ, τολμηρὰ καὶ αὐθάδη, ἢ δὲν ὁμιλοῦσιν, ἢ μόνον ἀπρεπεῖς ἀνοησίας λέγουσι, καὶ κτυπήματα καταφέρουσι, καὶ μόνον

τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν τῶν ἀνθρώπων δεικνύουσιν ὅτι ἔχουσιν.

Πρὸς τὰ τοιαῦτα παιδιά ἄς δεικνύωμεν ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλητέραν ἀγάπην καὶ ἀγαθότητα, τρυφερότητα καὶ εὐγένειαν. Ποτέ ἄς μὴ πειραζώμεθα ἀπὸ τοὺς κακοὺς πρὸς ἡμᾶς τρόπους τῶν. Ἄς προσπαθήσωμεν νὰ εἰσδύσωμεν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν καὶ νὰ κοινωνήσωμεν μετ' αὐτῆς. Ἐπὶ τινὰ καιρὸν οὐδαμῶς θέλομεν ἐπηρεάσει τὴν ψυχὴν τῶν, ἀλλ' ἐξακολουθοῦντες ν' ἀγαπῶμεν πραγματικῶς αὐτὰ, θέλομεν προκαλέσει ἐπὶ τέλους τὴν ἀγάπην τῶν καὶ τότε τὸ ἔργον μας ἐξετελέσθῃ.

Οἱ αὐστηροὶ τρόποι καὶ αἱ αὐστηραὶ τιμωρίαι οὐδεμίαν ἐντύπωσιν, οὐδεμίαν βελτίωσιν θέλουσιν ἐπιφέρει, διότι τὰ τοιαῦτα παιδιά εἶναι ἤδη συνειθισμένα νὰ ὑποφέρωσι τοὺς σκληροὺς καὶ βαναύσους τρόπους τῶν γονέων τῶν· μόνον δὲ ὁ γλυκὺς τρόπος, ἡ εὐγενὴς συμπεριφορὰ, καὶ αἱ φιλοφρονήσεις ἡμῶν, ὡς νεοφανεῖς, δύνανται νὰ τὰ ἐξυπνήσωσιν ἐκ τοῦ ἠθικοῦ ληθάργου τῶν.

Ἀπαιτεῖται βεβαίως μεγάλη αὐταπάρνησις, μεγάλη ὑπομονή, μεγάλη ἀφοσίωσις, καὶ μέγας ἀγὼν ὅπως κατορθώσωμεν νὰ φερώμεθα τρυφερῶς πρὸς αὐτὰ τὰ ἡμιᾶγρια καὶ ἡμιθάβηρα ὄντα. Ἀλλὰ τοιαύτη εἶναι ἡ ἀποστολή μας! Πᾶσαν θυσίαν εὐχαρίστως πρέπει νὰ κάμωμεν χάριν τῆς διαπλάσεως τῶν παιδίων, ἅτινα ἡ Πατὴρ καὶ οἱ γονεῖς παραδίδουσιν εἰς τὴν φροντίδα καὶ ἐπιμέλειάν μας.

Σημειωτέον δὲ ὅτι τὰ μικρὰ παιδιά, καὶ μάλιστα τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος, θέλομεν ἀναθρέψῃ οὐχὶ μόνον διὰ τῶν συμβουλῶν καὶ διδασκαλιῶν μας, ἀλλὰ διὰ τοῦ παραδείγματος ἡμῶν, διὰ τῶν τρόπων, διὰ τῆς διαγωγῆς, διὰ τῶν ἔργων, διὰ τοῦ βίου ἡμῶν. Ὅθεν διὰ νὰ τὰ καταστήσωμεν

εὐγενῆ, ἃς φερώμεθα εὐγενῶς πρὸς αὐτά, ὅπως εἰς τοὺς καλοὺς τρόπους βαθμηδὸν τὰ συνειθίσωμεν.

Καὶ ὁμῶς ἐνίοτε ὀφείλομεν νὰ κάμνωμεν χρῆσιν καὶ τῆς σωματικῆς ἡμῶν δυνάμεως ὅπως περιττεῖλωμεν τὴν αὐθάδειαν, τὴν ἀταξίαν καὶ τὴν ἀπείθειαν τῶν τοιούτων παιδιῶν. Ἄν π. χ. εἰς τὴν παράδοσιν τὸ παιδίον ἀτακτῇ καὶ φωνάζῃ καὶ δὲν πείθεται εἰς τὰς συμβουλὰς καὶ διαταγὰς μας ὅπως ἡσυχάσῃ, δυνάμεθα ἄνευ θυμοῦ καὶ ταραχῆς νὰ τὸ συλλάβωμεν καὶ νὰ τὸ ἀποκλείσωμεν εἰς ἕτερον δωμάτιον, ἐὰν ἔχωμεν τὴν πεποίθησιν ὅτι ἔχομεν ἀρκετὴν σωματικὴν δύναμιν ὅπως ἐκτελέσωμεν τοῦτο ἄνευ πάλης καὶ ἀντιστάσεως ἐκ μέρους αὐτοῦ, διότι ἄλλως καὶ αὐτὸ θὰ γίνῃ θρασύτερον, καὶ τὰ ἄλλα παιδιά, ἐὰν ἴδωσιν ὅτι αἱ δυνάμεις ἡμῶν ὑπέκυψαν εἰς τὰς τοῦ παιδίου, θέλουσι παύσει τοῦ νὰ μᾶς θεωρῶσιν ὡς ὄντα ὑπέρτερα αὐτῶν ὅφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΥΔΟΘΝ.

ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ ΚΡΑΣΕΩΣ.

§ 1. Κρᾶσις αἱματώδης.—Παιδιά ἔχοντα κρᾶσιν αἱματώδη ρέπουσιν εἰς τὴν αὐθάδειαν, εἰς τὴν ἀπροσεξίαν, εἰς τὴν ζωηρότητα, εἰς τὴν πολυλογίαν, εἰς τὴν αὐθόρμητον γενναϊότητα, καὶ ἐνίοτε ἐξ ἀπερিসκεψίας εἰς τὴν σκληρότητα. Εὐκόλως ἀντιλαμβάνονται ἀλλὰ δυσκόλως προσέχουν· τὸ σῶμά των εἶναι ἰσχυρὸν, ἐνεργητικὸν καὶ δυσκόλως ὑποτασσόμενον. Τὰ τοιαῦτα παιδιά ἀπαιτοῦσι παρ' ἡμῶν μεγίστην ἐπιμοῆν, διότι αἱ ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας

λαμβάνουν εἶναι ὀρμητικαὶ καὶ διαβατικαί, καὶ ἐπομένως συχνάκις πρέπει νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν αὐτάς. Πρὸς αὐτὰ ἰδίως ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν ψυχρὸν αἷμα, καὶ νὰ καταστέλλωμεν ἀμέσως τὰς παρεκτροπὰς των μετὰ δικαιοσύνης καὶ εὐθύτητος μᾶλλον δι' ἔργων παρὰ διὰ λόγων καὶ φράσεων.

§ 2. *Κράσις χολερική.*—Παιδιά ἔχοντα κράσιν χολερικὴν ἔχουσι φυσιογνωμίαν μᾶλλον σοβαράν· ἐνίοτε διακρίνονται διὰ τὴν πρὸς τὰ γράμματα κλίσιν των, ἐνίοτε διὰ τὴν ταχύτητα τῆς διανοίας των, εἶναι δὲ ἐπιδεκτικώτερα σκέψεως παρὰ τὰ ἔχοντα κράσιν αἱματώδη· ὅθεν πρὸς τὰ χολερικὰ πρέπει νὰ ἔχωμεν ὀλιγωτέραν ἀνοχὴν καὶ ἐπιείκειαν, διότι αὐτὰ δὲν ἔχουσιν οὔτε τὴν ἀπροσεξίαν, οὔτε τὴν ἀπερισκεψίαν καὶ ζωηρότητα τῶν πρώτων. Ἐπομένως ὀφείλομεν νὰ ἐνεργῶμεν μᾶλλον ἐπὶ τῆς διανοίας τῶν χολερικῶν, καὶ ἐπὶ τῶν αἰσθητηρίων τῶν ἐχόντων κράσιν αἱματώδη.

§ 3. *Κράσις λεμφατική.*—Τὰ ἔχοντα λεμφατικὴν κράσιν παιδιά ἔχουσι δέρμα λευκὸν, μέλη ἀδύνατα καὶ λεπτά, ὥς ἐπὶ τὸ πλείστον διάνοιαν ἀδύνατον, κινήσεις βραδείας, εὐχόλως δὲ πᾶσα ἐναντιότης ἢ ἐπίπληξις τὰ συνταράσσει. Πολλάκις ἡ κακὴ τροφὴ καὶ ἡ κακὴ διαίτα προκαλοῦσι τὴν κατάστασιν ταύτην. Ἄς φροντίζωμεν λοιπὸν καὶ περὶ αὐτῶν, καὶ παντὶ σθένει ἅς προσπαθῶμεν νὰ μὴ ψυχραίνωμεν τὰ ἀδύνατα ταῦτα πλάσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΠΟΙΝΩΝ.

§ 1. Ἐνίοτε ἀναβλητέα ἡ τιμωρία.—Τὰ μικρὰ καὶ ἐλαφρὰ σφάλματα πρέπει νὰ τιμωρῶνται ἀμέσως, διότι ἡ ἐντύπωσις αὐτῶν ταχέως ἐξαλείφεται, ἡ δὲ τιμωρία εἰσερχομένη βραδέως δὲν παρουσιάζεται πλέον ὡς ἀναγκαία συνέπεια τοῦ σφάλματος. Ἀλλὰ πολλάκις ἐπὶ σπουδαίων σφαλμάτων ὠφέλιμος εἶναι ἡ ἀναβολὴ τῆς τιμωρίας, προειδοποιουμένου τοῦ παιδίου ὅτι θέλει τιμωρηθῇ, διότι καὶ ἡμεῖς λαμβάνομεν οὕτω καιρὸν νὰ σκεφθῶμεν ὅπως εὐρῶμεν τὴν καταλληλοτέραν τιμωρίαν, καὶ τὸ παιδίον περιμένον ἐν φόβῳ τὴν ἄγνωστον καὶ ἐπικειμένην τιμωρίαν σωφρονίζεται καὶ ὠφελεῖται· ἐκτὸς τούτου ἀποφεύγομεν οὕτω τὴν ἐνδεχομένην ἀντίστασιν τοῦ παιδίου εἰς τὴν ἄμεσον καὶ ἀπροσδόκητον τιμωρίαν, εἰς ἣν ἠθέλομεν ὑπεβάλλει αὐτό.

§ 2. Ἐπιείκεια ὡς πρὸς τὰ παιδαριώδη παροδικὰ σφάλματα.—Τὰ σφάλματα, ἅτινα εἶναι συνέπειαι τῆς παιδικῆς ἡλικίας, καὶ τὰ ὅποια βεβαίως θὰ παύσωσιν ἅμα τὸ παιδίον ἐξέλθῃ τῆς παιδικῆς τοῦ ἡλικίας, δὲν ἀπαιτοῦσι βεβαίως αὐστηρότητα ἀλλὰ μᾶλλον ἀνοχὴν καὶ ἐπιείκειαν. Τὰ παιδιά, ὡς παιδιά, καὶ θὰ πηδήσωσι καὶ θὰ φωνάξωσι καὶ ταραχὴν θὰ προξενήσωσι, καὶ θὰ παλαίσωσι, καὶ θὰ χτυπήσωσι κτλ. Ὅλα ταῦτα βεβαίως μᾶς ἐνοχλοῦσιν· ἀλλ' ἅς ἡμεθα ὑπομονητικοὶ καὶ ἐπιεικεῖς καὶ ἅς ἐνθυμώμεθα ὅτι καὶ ἡμεῖς ἡμεθα ποτὲ παιδιά, ἅς φυλάττωμεν δὲ τὴν

αυστηρότητα καὶ τὰς ποινὰς διὰ τὰ σοβαρὰ καὶ διαρκῆ ἑλαττώματα.

§ 3. *Αυστηρότης ἐπὶ τῶν διαρκῶν ἑλαττωμάτων.* — Ὅσα-
κις θεωρήσωμεν ἀναγκαῖον νὰ τιμωρήσωμεν παιδίον τι δὲν
πρέπει νὰ ἀκούωμεν τὰς περὶ συγχωρήσεως παρακλήσεις
τῶν ἄλλων, ἀλλὰ νὰ προβαίνωμεν εἰς τὴν τιμωρίαν, ἐκτὸς
ἐὰν τὸ παιδίον πρόκηται νὰ τιμωρηθῇ διὰ πρᾶξιν, ἥτις
προσέβαλεν ἡμᾶς, ἢ ἐὰν αὐτὸ τὸ παιδίον ἐν μετανοίᾳ ζητῇ
τὴν συγχώρησιν ἡμῶν διὰ τὸ σφάλμα του. Ἐν τοιαύτῃ
περιπτώσει ἡ συγχώρησις θέλει διδάξει τὰ παιδιά τὴν γεν-
ναιότητα, τὴν ἀμνησικακίαν καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς εἰλικρι-
νοῦς μετανοίας. Ἐὰν τὸ παιδίον ἴδῃ ὅτι τὸ ἐσυγχωρήσα-
μεν, διότι ἄλλοι μᾶς παρεκάλεσαν ὑπὲρ αὐτοῦ, θέλει μάθει
ὅτι ὑπάρχουσι μέσα πρὸς ἀποφυγὴν τῆς δικαιοσύνης, ὅ-
περ εἶναι ὀλέθριον, ἐπίσης ὀλέθριον θέλει εἶσθαι ἂν τὸ
παιδίον ἴδῃ ὅτι ἡ εἰλικρινὴς καὶ ἐγκάρδιος μετάνοιά του
δὲν ὠφελεῖ αὐτὸ, διότι τότε θέλει ἐπανέλθῃ εἰς τὸ σφάλ-
μα του, ἐνῶ τὸ μέγα καθῆκον ἡμῶν εἶναι νὰ προλαμβά-
νωμεν τὰ σφάλματα, καὶ ἐπομένως νὰ φροντίζωμεν περὶ
τῆς βελτιώσεως τῶν παιδῶν καὶ ἀγρύπνως νὰ ἐπιτηρῶμεν
τὰς διαθέσεις των, καὶ νὰ τὰ ὑποστηρίζωμεν, ὅπως μὴ
ὑποκύψωσι, μέχρις οὗ ἐξαλειφθῇ ἡ κακὴ τάσις αὐτῶν.

§ 4. *Κλοπὴ ἐξ ἀγροίας.* — Ἐὰν ποτὲ ἴδωμεν εἰς χεῖ-
ρας παιδίου τινος πρᾶγμα τι, ὅπερ ὑποπτεύομεν ὅτι δὲν
ἀνήκει εἰς τὸ παιδίον, ἄς προσπαθήσωμεν ἡσυχῶς καὶ ἀ-
ταράχως νὰ πληροφορηθῶμεν πῶς περιτλήθεν εἰς χεῖρας
αὐτοῦ, καὶ εἰς χεῖρας ἐκείνου, ὅστις τυχὸν τῷ ἔδωκε
τὸ πρᾶγμα τοῦτο· καὶ ἂν ἐπὶ τέλους πληροφορηθῶμεν
ὅτι τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἐλήφθη παρὰ τινος παιδίου ἐκ τῆς
οἰκίας του ἐν ἀγνοίᾳ τῶν γονέων του, ἄς ἐξηγήσωμεν

εἰς τὰ παιδιὰ ὅτι πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει εἰς τὴν οἰκίαν ἡμῶν δὲν εἶναι ἰδικόν μας, ἀλλὰ τῶν γονέων ἡμῶν, καὶ ὅτι ποτὲ δὲν πρέπει νὰ οἰκαιοποιώμεθα ὅ,τι ἀνήκει εἰς ἄλλους, καὶ ὅτι εἰς ἡμᾶς ἀνήκousι μόνον ὅσα ἀπεκτήσαμεν διὰ τοῦ ἰδίου μας κόπου ἢ διὰ τῶν ἰδίων μας χρημάτων, ἢ ὅσα ἄλλοι ῥητῶς μᾶς ἐχάρισαν, διότι οὐδεὶς δύναται νὰ ἐχῇ ὡς ἰδικά του καὶ νὰ χαρίσῃ εἰς ἄλλους πράγματα ξένα, ἀνήκοντα εἰς ἄλλους. Κατὰ συνέπειαν τῶν ἐξηγήσεων τούτων ἅς προτρέψωμεν τὸ παιδίον, τὸ ἀφαιρέσαν τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο ἐκ τῆς πατρικῆς του οἰκίας, νὰ τὸ ἐπαναφέρῃ εἰς τοὺς γονεῖς του, ζητοῦν συγγνώμην διὰ τὴν ἄγνοιάν του, συγχρόνως δὲ ἅς χαρίσωμεν μικρόν τι πρᾶγμα ἰδικόν μας εἰς τὸ παιδίον, ἀντὶ ἐκεῖνου, λέγοντες πρὸς αὐτό, ἰδοὺ αὐτὸ εἶναι ἰδικόν μου, σοὶ τὸ χαρίζω, καὶ οὕτω γίνεται εἰς τὸ ἐξῆς ἰδικόν σου, καὶ δύνασαι νὰ τὸ ἐχῇς, νὰ τὸ μεταχειρίζῃσαι ὡς ἰδικόν σου, καὶ ἂν θέλῃς δύνασαι νὰ τὸ χαρίσῃς καὶ εἰς ἄλλον.

§ 5. *Περὶ ἀνταλλαγῶν καὶ δωρημάτων μεταξὺ παιδίων.*— Ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν, ἀφοῦ τὸ παιδίον ἐχάρισε πρᾶγμα τι εἰς ἄλλο παιδίον, ἢ ἀφοῦ ἀντήλλαξε πρᾶγμα μὲ πρᾶγμα ἄλλου παιδίου, θελήσῃ ν' ἀναλάβῃ τὸ δωρηθὲν ἢ ἀνταλλαχθὲν, ὀφείλομεν νὰ ἐξετάσωμεν τὴν ἀξίαν τοῦ δωρηθέντος, καὶ τὴν σχετικὴν ἀξίαν τῶν ἀνταλλαχθέντων, διὰ νὰ ἴδωμεν ἂν αὐτὰ τὰ ἀνταλλαχθέντα ἔχωσι περίπου ἴσην ἀξίαν, ἢ ἂν τὸ δωρηθὲν ἔχῃ ἀξίαν οὐσιώδη, ὥστε τὸ παιδίον δὲν ἔπρεπε νὰ χαρίσῃ αὐτό. Πρέπει ἐπίσης νὰ θεωρήσωμεν τὴν ἡλικίαν τῶν συναλλαχθέντων παιδίων, καὶ ἂν αὐτὰ ᾖναι συνομήλικα καὶ τῆς αὐτῆς περίπου διανοητικότητος, τὰ δὲ ἀνταλλαχθέντα ᾖναι ἰσότημα, καὶ τὸ δωρηθὲν ἀδιαφόρου ἀξίας, ὀφείλομεν νὰ ἐ-

πικρῶσωμεν τὰ γενόμενα, καὶ νὰ διδάξωμεν τὰ παῖδια ὅτι πρέπει νὰ ἦναι καλῆς πίστεως, καὶ ὅτι πρὶν ἢ πράξωσι τι πρέπει ὠρῆμως νὰ σκέπτονται διὰ νὰ μὴ μετανοῶσιν ἔπειτα ἀνωφελῶς, καὶ ὅτι, καθῶς, ἀφοῦ πωλήσωμέν τι δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ ἀναλάβωμεν, οὕτω καὶ ἀφοῦ ἀνταλλάξωμεν ἢ χαρίσωμέν τι χάνομεν ἐπ' αὐτοῦ πᾶν δικαίωμα, ὅπερ εἶχομεν.

Ἄλλ' ἂν βεβαιωθῶμεν ὅτι ὑπῆρξεν ἀπάτη τις ἢ δόλος καὶ βλάβη μεταξὺ τῶν συναλλαχθέντων παιδίων, πρέπει ν' ἀνατρέψωμεν τὴν ἀνταλλαγὴν ἢ τὴν δωρεάν καὶ νὰ ἐπαναφέρωμεν τὰ πράγματα εἰς τὴν προτέραν των θέσιν, νὰ συμβουλευσώμεν δὲ καὶ νὰ ἐπιπλήξωμεν τὸ αἰσχροκερδὲς παιδίον, ὅπως αἰσχυνοῦν καὶ μεταναήσῃ διὰ τὴν κακίην του διάθεσιν καὶ τὴν αἰσχροκερδῆ πρᾶξίν του.

Ἄλλ' ἐὰν τὸ δωρηθὲν ἢ ἀνταλλαχθὲν πρᾶγμα δὲν ὑπάρχῃ πλέον, διότι ἢ ἐφαγώθῃ, ἢ ἔσπασεν, ἢ ἐφθάρῃ, ἢ ἐχάθῃ, πρέπει ν' ἀπαιτήσωμεν ὅπως τὸ παιδίον πρὸς καθυσύχασιν τῆς ἐνόχου συνειδήσεώς του δώσῃ ἄλλο τι ἰσότιμον πρᾶγμα.

§ 6. *Περὶ τῆς μανιώδους ὀργῆς τῶν παιδίων.*—Ἐὰν παιδίον τι ὑποκύψῃ εἰς μανιώδη παραφορὰν, καθ' ἣν ἡ φωνὴ τοῦ ὀρθοῦ λόγου δὲν ἰσχύει, περιττὸν εἶναι, ἐνόςῳ ἢ κατάστασις αὕτη διαρκεῖ, ν' ἀποτείνωμεν παρατηρήσεις, σκέψεις, συμβουλὰς ἢ ἀπειλὰς πρὸς τὸ παιδίον αὐτό. Ὡς προσπαθήσωμεν δὲ μόνον νὰ ἐπαναφέρωμεν εἰς αὐτὸ τὴν χρῆσιν τῶν λογικῶν του δυνάμεων, ἀφαιροῦντες ἀπὸ τοῦς ὀφθαλμοῦς αὐτοῦ πᾶν ὅ,τι ἐξάπτει τὴν ὀργὴν του, ἀπομακρύνοντες πᾶν πρόσωπον ἢ πρᾶγμα, ἅτινα ἐν τῇ παραφορᾷ του δύναται νὰ ἐκλάβῃ, ἀπομονώνοντες αὐτὸ εἰς μέρος ἀσφαλές, καὶ ὅπου δυνάμεθα νὰ τὸ ἐπιτηρῶμεν ἐν

ἀγνοΐα του, ἐνίοτε δὲ θέτοντες αὐτὸ ὡς ἀσθενὲς δῆθεν εἰς τὴν κλίνην του, μέχρις οὗ οἱ παροξυσμοὶ τῆς ὀργῆς καταπραυνθῶσιν. Ὅταν δὲ ἡ ἀπομόνωσις, ὁ χρόνος, ἡ σιωπὴ καὶ ἡ ἀταραξία ἡμῶν καθησυχάσωσιν ἐντελῶς τὴν ὀργὴν τοῦ παιδίου, καὶ ἐπανεῖλθῃ εἰς τὴν ὑγίαν του κατάστασιν, τότε μόνον δυνάμεθα νὰ τῷ ἐκφράσωμεν τὴν λύπην μας, τοὺς κινδύνους τῆς ὀργῆς καὶ νὰ τῷ ἀποτείνωμεν τὰς ἀναγκαίας συμβουλὰς.

§ 7. *Ἄν πρέπει νὰ προκαλῶμεν ἢ νὰ ἐπιτρέπωμεν τὰς καταδόσεις.*—Ἐὰν συμβῇ δυσάρεστόν τι, καὶ ἐπιθυμῶμεν ν' ἀνακαλύψωμεν τὸν αὐτουργὸν αὐτοῦ, δὲν πρέπει νὰ ζητῶμεν νὰ μάθωμεν παρὰ τῶν ἄλλων παιδίων τὸν αὐτουργόν, οὔτε νὰ ἐπαινῶμεν καὶ νὰ ἐνθαρρύνωμεν τοὺς αὐθормήτως καταδίδοντας τὸν αὐτουργόν. Ἄς προκαλῶμεν μᾶλλον τὴν ἰδιαίτεραν ἐξομολόγησιν τοῦ αὐτουργοῦ, καὶ ἐν ἀποτυχίᾳ, παρατηροῦντες τὰς φυσιογνωμίας, ἐπιτηροῦντες δὲ τὰς συνδιαλέξεις τῶν παιδίων, ἐρευνῶντες ἐν ἀγνοΐᾳ αὐτῶν, καὶ ἀποτείνοντες ἐρωτήσεις φαινομένας εἰς αὐτὰ ἀδιαφόρους, ἅς προσπαθῶμεν ν' ἀνακαλύψωμεν τὸν αὐτουργόν, χωρὶς τὰ παιδιά νὰ ἐννοήσωσι πῶς ἀνεκαλύψαμεν αὐτόν, καὶ τότε δημόσιως ἢ ἰδιαίτερος ἅς τιμωρήσωμεν αὐτόν καταλλήλως, ὑπενθυμίζοντες συγχρόνως εἰς τὰ παιδιά ὅτι οὐδὲν κρυπτόν οὐ φανερόν γενήσεται, καὶ ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ Θεὸς καὶ πανταχοῦ παρῶν καὶ παντεπόπτης καὶ καρδιογνώστης ἐστίν.

§ 8. *Ἡ ἐπαγρύπνησις τῶν κακότροπων παιδίων.*—Ἄν παιδίον τι ᾖναι τόσο κακότροπον, ὥστε οὔτε αἱ κατ' ἰδίαν ποιεῖν καὶ συμβουλαι, οὔτε αἱ δημόσιαι τιμωρίαι σωφρονίζουσιν αὐτὸ, ὀφείλομεν ν' ἀπομακρύνωμεν ἀπ' αὐτοῦ πᾶσαν ἀφορμὴν τοῦ νὰ πράξῃ τὸ κακόν, νὰ τῷ παρουσιά-

ζωμεν δὲ πᾶσαν ἀφορμὴν ἀγαθοεργίας, διευκολύνοντες καὶ ἀρεστὴν ποιοῦντες αὐτῷ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καλοῦ. Ἐνίοτε δὲ ἄς προσποιώμεθα, ὅτι δὲν εἶδομεν, ἢ δὲν ἤκούσαμεν, ἢ δὲν ἐμάθομεν τὰς κακὰς αὐτοῦ πράξεις, ἀφοῦ δυστυχῶς ἐπληροφορήθημεν ἤδη, ὅτι αἱ τιμωρίαι δὲν σωφρονίζουσιν αὐτό. Δὲν εἶναι βεβαίως ὀρθὸν νὰ μένωμεν ἀδιάφοροι, ἐνῶ βλέπωμεν τὰς κακὰς αὐτοῦ πράξεις, καὶ διὰ τοῦτο φρονιμώτερον εἶναι νὰ προσποιώμεθα ἐνίοτε, ὅτι δὲν εἶδομεν αὐτὰς, διὰ νὰ μὴ πολλαπλασιαζώμεν τὰς ποινὰς ἀνωφελῶς.

Ἄλλ' ὁσάκις τὸ παιδίον αὐτὸ τύχη νὰ εἴπῃ ἢ νὰ πράξῃ τι ἀγαθὸν ὀφείλομεν ἀμέσως νὰ τῷ δεικνύωμεν τὴν εὐχαρίστησίν μας καὶ διὰ τῶν λόγων καὶ διὰ τῶν ἔργων μας νὰ ἐγκαρδιόνομεν αὐτό, ὅπως αἰσθάνηται ἑαυτὸ εὐτυχὲς, ὁσάκις πράττει τὸ ἀγαθόν. Διὰ τῆς βίας καὶ τῆς τιμωρίας δὲν ἐξαλείφονται αἱ κακαὶ διαθέσεις καὶ ἐπιθυμίαι· ἡ ἀσφαλεστέρα καὶ εὐκολωτέρα θεραπεία εἶναι ἡ διὰ τῆς πειθοῦς καὶ ἡ διὰ τῆς ἐσωτερικῆς εὐχαριστήσεως, ἣν αἱ ἀγαθαὶ πράξεις προκαλοῦσι, καὶ τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν νὰ ἐνισχύωμεν εἰς τὰς καρδίας τῶν παιδίων. Ἄς μὴ λησμονώμεν, ὅτι ἡ ἀρετὴ δὲν ἐπιβάλλεται, ἀλλ' ἐμπνέεται, καὶ ὅτι ἀντὶ νὰ ὠθώμεν διὰ τῆς βίας τὰ παιδιά εἰς τὴν ἀρετὴν, φρονιμώτερον εἶναι νὰ προσελκύωμεν αὐτὰ εἰς τὴν ἀρετὴν διὰ τῶν θεληγῆτρων αὐτῆς.

§ 9. Πῶς προκαλεῖται ἡ μετάνοια — Ἐὰν παιδίον τι ὑποκύψῃ εἰς βαρὺ σφάλμα, τοῦ ὁποίου τὴν ἔξιν ὀφείλομεν νὰ ἐξαλείψωμεν ἢ νὰ προλάβωμεν, ἄς μὴ ἐπιπίπτωμεν κατ' αὐτοῦ ἀμέσως καὶ μετὰ παραφορᾶς· ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς ἄς ἀπομακρύνωμεν αὐτὸ μὲ ὕψος τεθλιμμένον καὶ δι' ὀλίγων ἐκφραστικῶν λέξεων, ἐμφαινουσῶν τὴν ἀγανάκτησιν

ἡμῶν, ἀλλὰ μετρίαζομένην ὑπὸ τῆς ἀγάπης ἡμῶν. Ἐὰν δὲ διὰ τῆς διαγωγῆς ἡμῶν κατωρθώσαμεν ἤδη νὰ προσελκύσωμεν τὴν ἀγάπην καὶ τὸ σέβας τῶν παιδίων, βεβαίως ἢ ἀνωτέρω ἔκφρασις τῆς δυσαρεσκείας ἡμῶν θέλει προπαρασκευάσει τὸ ἔνοχον παιδίον εἰς τὴν μετάνοιαν. Ἄμα δὲ ἐννοήσωμεν, ὅτι ἡ προπαρασκευὴ αὕτη ἐγένετο, ἅς μὴ ἀφήσωμεν αὐτὴν νὰ παρέλθῃ, ἀλλ' ἀμέσως ἅς ἐπανεέλθωμεν πλησίον τοῦ παιδίου πλήρεις θλίψεως καὶ ἀγάπης. Ὅφείλομεν ν' ἀποταθῶμεν εἰς τὴν ψυχὴν του καὶ αὐτὴν νὰ προστελκύσωμεν ὅθεν ἐν προσέλωμεν μὲ αὐστηρὸν καὶ ὠργισμένον πρόσωπον, κινδυνεύομεν νὰ συσφίγξωμεν καὶ νὰ κλείσωμεν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καὶ ἐπομένως νὰ μὴ εἰσέλθωμεν ἐντὸς αὐτῆς. Ἄς ἐξηγήσωμεν τότε ἡσυχῶς καὶ μετὰ γλυκύτητος τὸ κακόν, ὅπερ ἐπραξε, τὴν θλίψιν ἢ τὸν πόνον, ἅτινα ἐπροξένησεν εἰς τὸν παθόντα, ἅς προσθέσωμεν, ὅτι ὁ παθὼν τὸν ἡγάπα, καὶ ἔτοιμος ἦτο νὰ τῷ κάμῃ καλόν, ἂν ἡ περίστασις παρουσιάζετο. Ἄς τῷ εἰπώμεν ἐπομένως, ὅτι ὁ καρδιογνώστης, ὁ παντεπόπτης, ὁ πανταχοῦ παρὼν Θεὸς, ὅστις καὶ πανάγαθος καὶ δίκαιος εἶναι, βεβαίως ἐλυπήθη διὰ τὴν κακίαν του πράξιν, καὶ ὅτι καὶ ἡμεῖς, οἵτινες ὡς ἴδια ἡμῶν τέκνα ἀγαπῶμεν τὰ ἐν τῇ Σχολῇ παιδιά, κυρίως ἐλυπήθημεν, ἰδόντες ὅτι οὔτε ὁ Θεός, οὔτε οἱ ἄνθρωποι θέλουσιν ἀγαπᾶ αὐτὸ, ἂν δὲν μετανόησῃ.

Οἱ λόγοι μας πρέπει νὰ ἦναι ἀπλοῖ, ἀλλὰ πλήρεις αἰσθήματος, ὅπως ἐγγίσωσι τὴν καρδίαν τοῦ παιδίου. Ἄς παρατηρήσωμεν τότε τοὺς ὀφθαλμοὺς, τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ἂν ἴδωμεν ὅτι δὲν συνεκινήθη, ἅς μὴ ἀγανακτήσωμεν, ἀλλ' ἅς ὑπομείνωμεν καὶ ἅς ἐπιμείνωμεν, ἅς προσκαλέσωμεν τὸ παιδίον νὰ ὁμιλήσῃ, ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰς

ἐρωτήσεις ἡμῶν, χωρὶς νὰ τῷ ὑποδεικνύωμεν ἡμεῖς τὰς ἀπαντήσεις του, προκαλοῦντες καὶ ὑπαγορεύοντες ἀνωφελεῖς καὶ ματαίαις ὑποσχέσεις περὶ τῆς μελλούσης διαγωγῆς του. Αἱ ὑποσχέσεις καὶ αἱ ἀπαντήσεις τοῦ παιδίου πρέπει νὰ ᾔναι αὐθόρμητοι ἐκφράσεις τῶν σκέψεων καὶ τῶν διαθέσεων αὐτοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων ὀδηγούμενοι θελομεν τῷ ἀποτείνει τὰ δέοντα, μέχρις οὗ ἐπιφέρωμεν τὴν εὐλικρινῇ μετάνοιαν αὐτοῦ.

Ἄς προσπαθῶμεν δὲ πάντοτε νὰ ἐκτείνωμεν καὶ μεγαλύνωμεν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ διὰ τῶν θελημάτων τῆς ἀρετῆς, οὐδέποτε δὲ νὰ περιορίσωμεν καὶ σμικρύνωμεν αὐτὴν διὰ τῶν ψευδῶν θελημάτων τοῦ ἐγωΐσμοῦ.

Ἄς προσπαθῶμεν νὰ πεισθῇ τὸ παιδίον διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ νοός, διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ κρίσεως περὶ τοῦ κακοῦ, ὅπερ ἔπραξε, καὶ διὰ τῆς ἀληθοῦς πρὸς αὐτὸ ἀγάπης ἡμῶν νὰ κεντήσωμεν καὶ ἀνοίξωμεν τὴν καρδίαν αὐτοῦ.

Σημειωτέον ὅτι ἡ πρὸς τὰ παιδιά ἀγάπη ἡμῶν ζωηρὰ πρέπει ν' ἀναφαίνεται, ὡς ὅτι βλέπομεν τὸν κίνδυνον, ὃν ἐκ τῶν κακῶν αὐτῶν πράξεων διατρέχουσι.

§ 10. Πρέπει νὰ συνειθίζωμεν τὰ παιδιά νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεώς των. — Διὰ τοῦ φόβου τῶν ποινῶν δυνάμεθα βεβαίως νὰ ἐμποδίσωμεν τὰ παιδιά ἀπὸ τὰς κακὰς αὐτῶν πράξεις, ἐνόσω διατελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησίν μας· ἀλλὰ τὸ σύστημα τοῦτο ἤθελε διδάξει αὐτὰ μᾶλλον τὴν ὑπόκρισιν παρὰ τὴν ἀρετὴν, ἅμα δὲ ἤθελον ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν, ὃ δὲ φόβος τῶν ποινῶν ἤθελον ἐκλείψει, βεβαίως ἤθελον ἐπανέλθει εἰς τὰς κακὰς αὐτῶν πράξεις.

Ἐπομένως πρέπει νὰ συνειθίσωμεν αὐτὰ, ὅπως φοβῶνται οὐχὶ τὰς ποινάς, ἀλλὰ τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεώς

των, ἥτις θέλει παρακολουθεῖ καὶ ἐπιβλέπει αὐτὰ καὶ ὅταν ἦναι μακρὰν ἡμῶν. Διὰ τῆς συνειδήσεώς των, ὅταν αὕτη διὰ τῶν προσπαθειῶν μας ἐγερθῇ, ἀναπτυχθῇ καὶ διαφωτισθῇ, τὰ παιδιά θέλουν διακρίνει τὸ καλὸν ἀπὸ τὸ κακόν, τὸ δίκαιον ἀπὸ τὸ ἄδικο, καὶ θέλουν οὕτως ὁδηγεῖσθαι εἰς τὸ νὰ πράττωσι τὰ καλὰ καὶ τὰ δίκαια, καὶ ν' ἀποφεύγωσι τὰ κακὰ καὶ τὰ ἄδικα, διότι ἡ συνείδησίς των θέλει τὰ ἀνταμείβει δι' ἐσωτερικῆς εὐχαριστήσεως εἰς τὴν πρώτην περίστασιν, θέλει δὲ τὰ τιμωρεῖ ὡςάκις τὰ κακὰ καὶ τὰ ἄδικα πράττωσιν.

Ἄς ὑπενθυμίζωμεν εἰς τὰ παιδιά τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὐάν μετὰ τὴν παρακοήν των, ὅτε τυπτόμενοι ὑπὸ τῆς συνειδήσεώς των ἤθελον νὰ κρυφθῶσιν. Ἄς ὑπενθυμίζωμεν εἰς αὐτὰ τὸν Ἰούδαν, τὸν προδότην τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις καταβασανιζόμενος ὑπὸ τῆς συνειδήσεώς του ἐπὶ τέλους ἀπηγγονίσθη.

Ἐὰν ἐγκαίρως δὲν ἀναπτύξωμεν εἰς τὰ παιδιά τὴν δύναμιν τῆς συνειδήσεως καὶ δὲν συνειθίσωμεν αὐτὰ νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὴν σωτήριον φωνὴν αὐτῆς, ποτὲ δὲν θέλουν καθοδηγηθῇ ὑπ' αὐτῆς εἰς τὸν μέλλοντα βίον των.

Ἄς συνειθίζωμεν λοιπὸν τὰ παιδιά εἰς πᾶσαν πρᾶξίν των νὰ συμβουλευώνται τὴν συνείδησίν των καὶ ἀκροαζόμενα προθύμως τὴν φωνὴν τῆς, νὰ ὑπακούωσιν εἰς αὐτήν, ὅπως οὕτως ἐξασφαλίσωμεν τὸ μέλλον τοῦ βίου των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ.

ΠΕΡΙ ΑΜΟΙΒΩΝ.

§ 1. *Ἐπίοτε περιτταὶ αἱ ἀμοιβαί.*—Καθὼς ὑπάρχουσι σφάλματά τινα ἀνάξια ποινῆς, οὕτως ὑπάρχουσι καὶ προτερήματά τινα ἀνάξια ἀμοιβῆς, καθόσον ἡ ἀμοιβὴ ἤθελεν ἀφαιρέσει ὅλην τὴν ἀξίαν τοῦ προτερήματος. Ἐάν π. γ. τὰ μεγαλήτερα παιδία, συμμορφούμενα μὲ τὰς συμβουλὰς ἡμῶν, φέρονται φιλαγάρως καὶ μετὰ γλυκύτητος πρὸς τὰ μικρότερα αὐτῶν, δὲν ὑπάρχει λόγος πρὸς ἀμοιβήν. Ἡ ὕλική ἀμοιβὴ τῆς ἀρετῆς δύναται νὰ μεταβάλῃ αὐτὴν εἰς ἰδιοτελείαν καὶ ὑπόκρισιν. Ὡς ἐξηγῶμεν λοιπὸν εἰς τὰ ἐνάρετα παιδία, ὅτι ἡ ἀληθὴς αὐτῶν ἀμοιβὴ εἶναι· 1) ἡ ἐσωτερικὴ χαρὰ καὶ εὐχαρίστησις, ἣν συναισθάνονται διὰ τὰς ἀγαθὰς αὐτῶν πράξεις· καὶ 2) ἡ ἐπ' αὐτοὺς εὐλογία τοῦ παντεπόπτου καὶ καρδιογνώστου καὶ δικαίου Θεοῦ. Ἐάν δέ ποτε θελήσωμεν νὰ χορηγήσωμεν εἰς τὰ παιδία αὐτὰ δῶρόν τι, ἃς χορηγῶμεν αὐτὸ πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἀγαθῆς πράξεώς των, καὶ οὐχὶ ὡς ἀμοιβὴν αὐτῆς.

§ 2. *Ἡ ἐργασία ὡς ἀμοιβή.*—Τὰ παιδία συνήθως ἀγαπῶσι νὰ ἐκτελῶσιν ἔργα ὠφέλιμα ἀνάλογα τῶν δυνάμεών των, ἡ δὲ ἐπιθυμία των αὕτη ἐνίοτε εἶναι τόσον ζωηρά, ὥστε ἐπιχειροῦσι καὶ ἔργα ἀνώτερα τῶν δυνάμεών των. Ὡς καλλιεργήσωμεν λοιπὸν τὴν καλὴν αὐτὴν διάθεσιν, καὶ ἃς ἀναθέτωμεν ἐργασίας εἰς τὰ παιδία, ἀναλόγως πάντοτε τῶν δυνάμεων αὐτῶν, ὡς ἀμοιβάς. Ὡς διδάσκωμεν αὐτὰ, ὅτι μία ἐργασία ὠφέλιμος οὐδέποτε εἶναι ἀξία περιφρονήσεως ἢ ἀξία γέλωτος. Ὡς τιμῶμεν δὲ τὴν ἐργασίαν, χαρακτηρίζοντες αὐτὴν ὡς ἀμοιβὴν τῶν καλῶν

παιδίων, ὅπως ἀγαπήσωσιν αὐτὴν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ βίου των. Ὡς ἀναθέτουμεν π. χ. εἰς τὴν διακριθεῖσαν διὰ τὴν καθαριότητά της κόρην, ὡς ἀμοιβὴν, τὴν καθαριότητα τῶν ἐδωλίων ἢ ἄλλου τινὸς μέρους τῆς Σχολῆς, ἢ τῶν μικροτέρων συμμαθητριῶν αὐτῆς. Εἰς δὲ τὴν διακριθεῖσαν διὰ τὴν εὐταξίαν της ὡς ἀναθέτουμεν ὡς ἀμοιβὴν τὴν τακτοποίησιν τῶν διαφορῶν ἐπίπλων καὶ ἄλλων πραγμάτων τῆς Σχολῆς. Εἰς δὲ τὴν ἀγαθωτέραν ὡς ἀναθέτουμεν ὡς ἀμοιβὴν τὴν ἐπιτήρησιν καὶ ἐπιμέλειαν μικροτέρων τινῶν συμμαθητριῶν αὐτῆς. Τοιοῦτοτρόπως θέλομεν διδάξει τὰ παιδιά ἐγκαίρως τὴν ἀγάπην τῆς ἐργασίας καὶ τὴν εὐχαρίστησιν, ἣν προξενεῖ ἡ ἐργασία, δι' ἧς εἰς τοὺς ἄλλους γινόμεθα χρήσιμοι. Ἄν δὲ ἄφρονές τινες γονεῖς δυσαρεστηθῶσι, διότι τὰ τέκνα των υποβάλλονται εἰς βαναύσους κατ' αὐτοὺς ἐργασίας, ὡς ἐξηγήσωμεν εἰς αὐτοὺς, ὅτι οὐδεμία ἐργασία ὠφέλιμος δύναται ν' ἀποκαλεσθῇ βάνουσος, καὶ ὅτι ἡ ὀκνηρία καὶ ἡ ἀργία εἶναι ἡ πηγὴ τῶν κακιῶν. Μηδέποτε δὲ τὴν ἐργασίαν ἐπιβάλλωμεν ὡς ποινὴν εἰς τὰ παιδιά, ὅπως μὴ ἀποστραφῶσιν αὐτήν.

§ 3. Δικαιοσύνη-Ἀμεροληψία. — Ὅσάκις ἀπονέμεμεν εἰς τὰ παιδιά μικρὰς εἰκόνας, ἢ μικρὰ ἀθύρματα, ἢ γλυκύσματα, ἢ ἄλλο τι μικρὸν δῶρον, οὐχὶ ὅπως προκαλέσωμεν τὴν λαίμαργίαν, τὴν πλεονεξίαν ἢ τὴν ὑπερηφάνειαν αὐτῶν, ἀλλ' ὅπως κεντήσωμεν τὴν φιλοτιμίαν αὐτῶν, καὶ ὅπως τοῖς δείξωμεν τὴν πρὸς αὐτὰ ἀγάπην καὶ ὑπόληψίν μας, ὡς φροντίζωμεν ὅπως ἡ ἀπονομὴ αὕτη γίνηται ἐν ἄκρᾳ δικαιοσύνῃ καὶ ἀμεροληψίᾳ.

Συνήθως αἰσθανόμεθα ἀγάπην καὶ συμπάθειαν πρὸς τὰ εὐεידῆ, καθαρὰ, εὐτακτα, σεμνὰ καὶ ἀγαθὰ παιδιά, ἀντιπάθειαν δὲ καὶ ἀποστροφὴν πρὸς τὰ δυσειδῆ, τ' ἀκάθαρτα,

τὰ ἄτακτα, τὰ αὐθάδη καὶ τὰ κακὰ παιδιὰ. Ἄς προσπαθῶμεν δὲ ὅλαις δυνάμεσι νὰ καταστέλλωμεν τὰς τοιαύτας συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας ἡμῶν, ὅπως μὴ ὑπ' αὐτῶν ἐπηρεαζώμεθα καὶ γινώμεθα ἄδικοι περὶ τε τὰς ποινας καὶ ἀμοιβάς. Ἄν δὲ δὲν δυνώμεθα ν' ἀγαπῶμεν τὰ κακὰ παιδιὰ, ποτὲ ἂς μὴ δεικνύωμεν πρὸς αὐτὰ μῖσος ἢ ἀποστροφὴν, ὅπως μὴ καταστήσωμεν αὐτὰ χεῖρονα, ἀλλ' ἂς προσπαθῶμεν παντὶ σθένει νὰ βελτιώσωμεν αὐτὰ, ἐνθυμούμενοι, ὅτι καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπως σώσῃ τοὺς δικαίους, ἀλλὰ τοὺς ἀδίκους, καὶ ὅτι οἱ ἀσθενεῖς, οὐχὶ δὲ οἱ ὑγιεῖς χρήζουσιν ἱατροῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΔΕΚΑΤΟΝ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΩΝ.

§ 1. Περιγραφή τοῦ Νηπιαγωγείου — Τὸ Νηπιαγωγεῖον ἔχει δύο αἰθούσας, μίαν διὰ τὰς παραδόσεις καὶ ἐτέραν διὰ τὰς διασκεδάσεις καὶ τὸ φαγητὸν τῶν παιδιῶν, πρὸς δὲ καὶ μίαν αὐλὴν σύνδενδρον καὶ ἐστρωμένην μὲ ἄμμον, μίαν βρύσιν, ἀναγκαῖα ἰδιαίτερα διὰ τὰ ἄρρενα καὶ ἰδιαίτερα διὰ τὰ κοράσια, καὶ δωμάτια μετὰ μεγειρείου διὰ τὴν Διευθύντριαν καὶ τὴν θυρωρόν.

Ἐκάστη αἶθουσα πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ χωρητικότητας δύο τοῦλάχιστον κυβικῶν μέτρων ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος δι' ἕκαστον τῶν ἐν αὐτῷ φοιτῶντων παιδιῶν, νὰ ἔχῃ δὲ ἐμβαδὸν τοῦλάχιστον 64 τετραγωνικῶν μέτρων διὰ 50 παιδιὰ.

Αἱ αἰθουσαι πρέπει νὰ ᾔναι 1) ἰσόγειοι πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκ τῶν κλιμάκων κινδύνων· 2) στανιδωμένοι χάριν τῆς υγιείας τῶν παιδιῶν· 3) νὰ ἔχωσι παράθυρα, ὅπως εἰσέρχεται ἄφθονον φῶς, ὃ δὲ ἀπὸ εὐκόλως ἀνανεοῦται· καὶ 4) τὰ παράθυρα αὐτῶν πρέπει νὰ ᾔναι δύο μέτρα ἀνωθεν τοῦ ἐδάφους, ὅπως μὴ ἀπασχολῶνται ἐν αὐτοῖς τὰ παιδιά.

Εἰς τὸ βάθος τῆς αἰθούσης τῶν παραδόσεων καὶ κατὰ τὸ πλάτος αὐτῆς κατασκευάζονται σειραὶ ἐδωλίων, ἐν εἰδει ἀμφιθεάτρου, ἐφ' ὧν τὰ παιδιά κάθονται, ἀναβαίνοντα διὰ χαμηλῶν βαθμίδων, αἵτινες κατασκευάζονται ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐδωλίων καὶ εἰς τὰ δύο ἄκρα αὐτῶν παρὰ τοὺς τοίχους τῆς αἰθούσης. Ἀπέναντι τῶν ἐδωλίων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς αἰθούσης ὑπάρχει πινακοστάτης, ἐφ' οὗ τίθενται τὸ ἀριθμητήριον καὶ αἱ εἰκονογραφίαι τῶν διαφορῶν μαθημάτων. Ὅπισθεν δὲ τῶν ἐδωλίων ἐπὶ τοῦ τοίχου τίθεται ἡ εἰκὼν τοῦ Ἰησοῦ εὐλογοῦντος τὰ παιδιά, εἰς δὲ τοὺς παραπλεύρους τοίχους τῶν ἐδωλίων τίθενται αἱ εἰκόνες ἢ αἱ προτομαὶ τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Βασιλίσσης, Γεωγραφικαὶ πίνακες καὶ ἄλλαι κατάλληλοι εἰκόνες. Εἰς τὰς δύο κατὰ μῆκος πλευρὰς τῆς αἰθούσης κατασκευάζονται δύο ἢ τρεῖς σειραὶ θρανίων στερεωμένων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ κειμένων παραλλήλως τῶν κατὰ μῆκος τοίχων τῆς αἰθούσης καὶ πλησίον τῶν τοίχων αὐτῶν. Ἀπέναντι δὲ τῶν θρανίων τούτων ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης ὑπάρχουσιν οἱ ἀναγκαῖοι πινακοστάται, ἐπὶ τῶν ὁποίων κρέμονται οἱ πίνακες τῆς ἀναγνώσεως. Ὅπισθεν δὲ τῶν θρανίων ἐπὶ τοῦ τοίχου κρέμονται τὰ ἀβάκια. Ἀνωθεν δὲ τῶν ἀβακίων ἐπὶ τῶν δύο κατὰ μῆκος τῆς αἰθούσης τοίχων ἐγγράφεται τὸ ἀλφάβητον μικροῖς καὶ μεγάλοις γράμμασιν, οἱ ἀραβικοὶ ἀριθμοὶ, καὶ διάφορα γεωμετρικὰ σχήματα.

Εἰς τὸ βάθος τῆς αἰθούσης ἀπέναντι τῶν ἐδωλίων ὑπάρχουσιν ἄρμαρια, ἐν οἷς ἡ Διευθύντρια φυλάττει ἐν τάξει τὴν συλλογὴν τῶν ἀναγκαίων βιβλίων, πινάκων, καὶ εἰκονογραφιῶν, τὸ ἀριθμητήριον (*boulier compteur*) δι' οὗ διδάσκει τὴν ἀρίθμησην, τὸ κρόταλον (*clacoir*) καὶ τὴν συρίττραν, τὰς συλλογὰς τῶν διαφόρων ἀντικειμένων, ἐφ' ὧν δίδει μαθήματα εἰς τὰ παῖδιά, διαφόρους μικρὰς εἰκόνας ἃς διανέμει ἐνίοτε ὡς δῶρα εἰς τὰ καλὰ παῖδιά, τὰ διάφορα ἐργόχειρα καὶ ἀθύρματα τῶν παιδίων κτλ. κτλ. Πλησίον τῶν ἁρμαρίων ὑπάρχουσι καὶ δύο ἢ τρεῖς κλῖναι, πρὸς χρῆσιν τῶν παιδίων ἅτινα ἡ ἀπεκοιμήθησαν ἢ ἡσθένησαν.

Εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ φαγητοῦ ὑπάρχουσιν εἰς τοὺς τοίχους θέσεις (ράφια) ἡριθμημένα, ὅπου τίθενται τὰ ἐπίσης ἡριθμημένα κάνιστρα, ἐντὸς τῶν ὁποίων τὰ παῖδιά φέρουσι τὰ φαγητὰ των, κάτωθεν δὲ τῶν θέσεων τούτων ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς τοίχοις πάσσαλοι, εἰς οὓς ἀναρτῶνται τὰ καλύμματα τῆς κεφαλῆς καὶ οἱ ἐπενδύται τῶν παίδων. Παρὰ τοὺς τέσσαρας δὲ τοίχους τῆς αἰθούσης ὑπάρχουσι θρανία καὶ ἐμπρὸς αὐτῶν τράπεζαι στεναὶ, ἐφ' ὧν τρώγουσι τὰ παῖδιά.

§ 2. Μαθήματα ἐν τῷ Νηπιαγωγείῳ. — Τὰ ἐν τοῖς Νηπιαγωγείοις μαθήματα εἰσὶ τὰ ἑξῆς:

1) Ἀνάγνωσις ἐπὶ πινάκων. 2) Γραφὴ ἐπὶ ἀβαζίων. 3) Ἀριθμητικὴ διὰ τοῦ ἀριθμητηρίου. 4) Ἠθικὰ διηγήματα δι' εἰκονογραφιῶν. 5) Παλαιὰ καὶ Νέα Διαθήκη δι' εἰκονογραφιῶν. 6) Γεωγραφικαὶ γνώσεις διὰ γεωγραφικῶν πινάκων. 7) Μαθήματα ἐπὶ διαφόρων ἀντικειμένων τῆς φύσεως ἢ τῆς τέχνης ἐπιδεικνυομένων εἰς τὰ παῖδιά. 8) Μαθήματα φυσικῆς ἱστορίας, ἰδίως περὶ ζώων δι' εἰκονο-

γραφῶν. 9) Προσευχαί. 10) Παιδαγωγικά ἄσμηα. 11) Μαθήματα Ἑλληνικῆς ἱστορίας δι' εἰκονογραφῶν. 12) Γυμναστική καὶ ἐργόχειρα. (*).

Ἐκαστον τῶν μαθημάτων τούτων δὲν διαρκεῖ πλέον τῶν 15 λεπτῶν τῆς ὥρας, διὰ νὰ μὴ κουράζεται ἡ προσοχὴ τῶν μικρῶν παιδίων καὶ ἀηδιάζωσι τὸ μάθημα. Ἐκτὸς δὲ τῆς γραφῆς, τῆς ἀναγνώσεως, καὶ τῆς γυμναστικῆς ἀπαντα τὰ λοιπὰ διδάσκονται ἐπὶ τῶν ἐδωλίων.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δὲ μαθημάτων διδάσκονται καθ' ἡμέραν 1) αἱ προσευχαί, 2) τὰ ἄσμηα, 3) ἡ ἀνάγνωσις, 4) ἡ γραφή, 5) ἡ ἀρίθμησης, 6) ἡ γυμναστική καὶ 7) τὰ ἐργόχειρα. Τὰ δὲ λοιπὰ ἕξ μαθήματα διδάσκονται ἀνὰ δύο ἢ τρία ἡμέραν παρ' ἡμέραν χάριν ποικιλίας· π. χ. τὴν μὲν Δευτέραν, Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν, διδάσκονται 1) τὰ μαθήματα τῆς Ἱερᾶς ἱστορίας, 2) ἡ Γεωγραφία καὶ 3) ἡ Ζωολογία. Τὴν δὲ Τρίτην, Πέμπτην καὶ Σάββατον 1) Τὰ ἠθικὰ διηγήματα 2) τὰ πρακτικὰ μαθήματα καὶ 3) ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία. Τὰ ἐργόχειρα, αἱ σωματικαὶ ἀσκή-

(*) Ἡ ἐν Ἀθήναις Φιλεκπαιδευτικὴ Ἑταιρεία, ἥτις εἰσήγαγε τὸ σύστημα τῶν Νηπιαγωγείων (Salles d'asile) εἰς τὴν Ἑλλάδα, συστήσασα παρὰ τῷ Ἀρσακείῳ πρότυπον Νηπιαγωγεῖον, ἐν ᾧ διδάσκονται τὴν μέθοδον τῆς Νηπιαγωγίης αἱ μέλουσαι Διευθυντρικαὶ αὐτῶν, ἐξέδωκεν ἤδη πρὸς χρῆσιν τῶν Διευθυντρῶν 1) Τὰ παιδαγωγικὰ ἄσμηα, μετὰ τῶν μουσικῶν τόνων. 2) Τὰ ἠθικὰ διηγήματα. 3) Τὰ μαθήματα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. 4) Τὰ μαθήματα τῆς Νέας Διαθήκης καὶ 5) Τὰ πρακτικὰ μαθήματα τῆς Κυρίας Καρπαντιέ. Προσεχῶς δὲ ἐκδίδει τὰ τῆς Ζωολογίας καὶ τὴν λοιπὴν σειράν τῶν εἰς τὰ Νηπιαγωγεῖα ἀναγκαζούντων βιβλίων.

σεις, καὶ τὰ ἀσμάτια πρέπει νὰ διδάσκωνται μεταξὺ τῶν ἄλλων μαθημάτων πρὸς ἀνακεύφισιν καὶ διασχέδασιν τῶν παιδῶν.

§ 3. Σκοπὸς τῶν Νηπιαγωγείων.— Πάντες συνομολογοῦμεν ὅτι ὅσῳ ἐνωρίτερον ἄρχεται ἡ ἀνατροφή τῶν παιδῶν, τόσον ἀποτελεσματικώτερα καὶ ἐπωφελεστέρα καθίσταται. Ἀλλὰ δυστυχῶς παρ' ἡμῖν μόλις περὶ τὸ ἑβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτῶν εἰσέρχονται τὰ παιδιὰ εἰς τὰ ἀλληλοδιδασκτικὰ σχολεῖα· μέχρι δὲ τῆς ἡλικίας ἐκείνης παραμελούμενα ἄνευ καλλιεργείας τινὸς, καὶ τὸν νοῦν αὐτῶν ἀμβλύνουσι, καὶ πολλὰς φυσικὰς καὶ ἠθικὰς ἑξεις ἀποκτῶσιν ἐπιβλαβεῖς καὶ εἰς τὸ μέλλον αὐτῶν, καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας θέλουσι ζῆσει. Ἐν τούτοις ἀπανταχοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου συνηθάνθησαν ἤδη τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ προνοήσωσι καὶ περὶ τῆς φυσικῆς, διανοητικῆς, καὶ ἠθικῆς ἀναπτύξεως καὶ καλλιεργείας τῶν παιδῶν ἀπὸ τῆς διετοῦς ἢ τριετοῦς αὐτῶν ἡλικίας μέχρι τῆς ἑξαετοῦς ἢ ἑπταετοῦς, ὅπως καὶ προπαρασκευασμένα εἰσέρχωνται εἰς τὰ προκαταρκτικὰ σχολεῖα, καὶ ἐγκαίρως ποτιζῶνται τὰς ἀρχὰς τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θρησκείας.

Πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς κοινωνικῆς ταύτης ἀνάγκης συν-εστάθησαν καὶ ἐν Σκωτίᾳ, καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ, καὶ ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Ἰσπανίᾳ παιδαγωγικὰ καταστήματα ὑπὲρ τῶν μικρῶν παιδιῶν, ὀνομασθέντα ἀλλαχοῦ μὲν παιδοφυλακεῖα, ἀλλαχοῦ δὲ σχολεῖα τῶν μικρῶν παιδῶν (infant's schools—escuelas de parvulos) ἀλλαχοῦ δὲ μητρικὰ σχολεῖα (écoles maternelles) ὡς ἀναπληροῦντα τὰς φροντίδας ἃς πρὸς τὰ τέκνα των ὀφείλουσιν αἱ μητέρες αὐτῶν, καὶ ἀλλαχοῦ ἀσyla (salles d' asile) ὡς προφυλάττοντα τὴν πρῶτην ἡλικίαν τῶν παιδῶν ἀπὸ τοῦς

σωματικούς κινδύνους και από την διαφθοράν και την κακοήθειαν, εις ἃ ἤθελον ἐκτεθῇ, ἐάν ἐν ἐλλείψει τῶν ἀσύλων τούτων ὁ ἐργατικός λαὸς ἄρνηται τὰ τέχνα του παρημελημένα δι' ἑλπίς τῆς ἡμέρας εἰς τὰς τριόδους καὶ ἀγυιάς.

Παρ' ἡμῖν τὰ σωτήρια ταῦτα καθιδρύματα ὠνομάσθησαν *Νηπιαγωγεῖα ἢ Παιδαγωγικά ἄστυ*.

Πρὸς τιμὴν δὲ τοῦ ἀρχαίου ἡμῶν φιλοσόφου Πλάτωνος ὀφείλομεν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι εἰς αὐτὸν πρῶτον ὀφείλεται ἡ πρώτη ἰδέα τῶν Νηπιαγωγείων, διότι εἰς τὸ ἑβδομον βιβλίον τῶν νόμων αὐτοῦ βριτῶς ἀπαιτεῖ ὁ μέγας οὗτος φιλόσοφος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος νὰ καθοδηγῶνται εἰς τὰ κατὰ κώμας ἱερὰ ἀπὸ τριετοῦς μέχρι τῶν ἐξ ἐτῶν παιδία ἄρρενα καὶ θήλεα ὁμοῦ, καὶ ἐκεῖ νὰ διημερεύωσιν, ἐπιβλεπόμενα καὶ ἐπιμελούμενα ὑπὸ καταλλήλου Κυρίας (*). Ἐξ ὧν ἀριδύλως προκύπτει ὅτι πρῶτος ὁ Πλάτων ἔθεσε τὰς πρώτας βάσεις ἐφ' ὧν στηρίζονται τὰ Νηπιαγωγεῖα τῶν νεωτέρων χρόνων, ἥτοι 1) τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπὸ διετοῦς ἢ τριετοῦς ἡλικίας ἀνατροφῆς, 2) τὴν ἐν τοῖς Νηπιαγωγείοις φοίτησιν ἀρρένων καὶ θηλέων, καὶ 3) τὴν οὐχὶ ὑπ' ἀνδρῶν, ἀλλ' ὑπὸ γυναικῶν διεύθυνσιν τῶν Νηπιαγωγείων, διότι αἱ γυναῖκες καὶ φίλτρον καὶ ὑπομονὴν καὶ ἐπιτηδεύματα μεγαλητέραν τῶν ἀνδρῶν ἔχουσαι, εἶναι ἀσυγκρίτως καταλληλοτέραι πρὸς ἀνατροφήν τῆς ἡλικίας ταύτης.

(*) Συνιέναι δὲ ἐς τὰ κατὰ κώμας ἱερὰ δεῖ πάντα ἥδη τὰ τηλικαῦτα παιδία, ἀπὸ τριετοῦς μέχρι τῶν ἐξ ἐτῶν, κοινῇ τὰ τῶν κωμητῶν ἐς ταῦτόν ἔκαστα . . . ἢ δὲ καταστᾶσα ἀρχέτω εἰς τὸ ἱερὸν ἐκάστης ἡμέρας καὶ κολάζουσα αἰετὸν τὸν ἀδικοῦντα . . . μετὰ δὲ τὸν ἐξέστη καὶ τὴν ἐξέτιν διακρινέσθω μὲν ἥδη τὸ γένος ἐκατέρων.

Σκοπὸς λοιπὸν τῶν Νηπιαγωγείων κύριος εἶναι ἡ ἐγκαιρὸς μόρφωσις ἀγαθῶν παιδῶν ἐπ' ἀγαθῇ τῆς κοινωνίας, διότι καὶ αἱ θρησκευτικαὶ καὶ αἱ ἠθικαὶ ἀρχαὶ καὶ αἱ ἀγαθαὶ ἔξεις μόνον εἰς τὰς ἀπαλὰς καὶ ἀθῶας καὶ ἀγνάς τῶν παιδῶν καρδίας δύνανται ἐπιτυχῶς νὰ ριζωθῶσι καὶ νὰ εὐδοκιμήσωσιν.

Δεύτερος σκοπὸς τῶν Νηπιαγωγείων εἶναι τὸ ν' ἀναπληρῶνσι τὸ ἱερὸν καθήκον τῆς ἀνατροφῆς, τὸ ὁποῖον οἱ πλεῖστοι τῶν γονέων δὲν δύνανται νὰ ἐκπληρώσωσι πρὸς τὰ τέκνα αὐτῶν, εἴτε διότι δὲν ἔχουσι τὰς ἀναγκαῖας πρὸς τοῦτο γνώσεις, εἴτε διότι δὲν εὐκαιροῦσιν ἀναγκαζέμενοι διὰ τῆς καθημερινῆς ἐργασίας των νὰ προσπορίζωνται τὰ πρὸς συντήρησιν τῆς οἰκογενείας των ἀναγκαῖα.

§ 4. *Εἰδικὰ καὶ γενικὰ καθήκοντα τῶν Διευθυντρίων τῶν Νηπιαγωγείων.*— α) Αἱ Διευθύντριαι τῶν Νηπιαγωγείων ὀφείλουσι νὰ ἐγείρωνται τῆς κλίνης των ἐνωρίς, ὅπως ὦσιν ἔτοιμα νὰ δεχθῶσι τὰ εἰς τὸ Νηπιαγωγεῖον φοιτῶντα παιδιά ὅσον ἐνωρίς οἱ γονεῖς αὐτῶν, χάριν τῶν ἐργασιῶν των, φέρωσιν αὐτὰ εἰς τὸ Νηπιαγωγεῖον.

β) Ὅφείλουσι νὰ φροντίζωσιν ὥστε ὅλα τὰ μέρη τοῦ Νηπιαγωγείου νὰ καθαρίζωνται, νὰ πλύνωνται, νὰ σαρόνωνται καὶ ν' ἀπαλλάσσωνται παντὸς κονιορτοῦ καὶ ἀκαθαρσίας ἀφ' ἐσπέρας μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν παιδιῶν, ὅπως τὴν αὐγὴν εἰς τὴν ἐπάνοδον αὐτῶν ὦσι καθαρὰ καὶ ὑγιινά. Ἐπίσης ὀφείλουσι νὰ φροντίζωσιν ὅπως καὶ πέριξ τοῦ Νηπιαγωγείου μὴ ὦσιν ἀκαθαρσίαι καὶ λιμνάζοντα ὕδατα.

γ) Ὅφείλουσι νὰ κρατῶσι διάφορα βιβλία καὶ ἰδίως α) τὸ Μαθητολόγιον, ἐνῶ ἐγγράφουσι καὶ τὸ ὄνομα καὶ

τὴν κατοικίαν τῶν γονέων ἢ τῶν προστατῶν τῶν παιδίων, β) τὸ βιβλίον ἐν ᾧ ἐγγράφουσι τὰς ἀπουσίας, γ) τὸ βιβλίον τῶν ἐπισκέψεων καὶ δωρημάτων, δ) τὸ βιβλίον ἐν ᾧ ὁ ἐπισκεπτόμενος τὸ Νηπιαγωγεῖον ἰατρός ἐγγράφει τὰς συνταγὰς του, καὶ ε) τὸ βιβλίον τῆς ἀπογραφῆς τῶν ἐν τῷ Νηπιαγωγείῳ βιβλίων, εἰκόνων, ἐπίπλων, σκευῶν κλπ.

δ) Ὅφείλουσι νὰ ἔχωσι θυρωρόν, ᾧτις φροντίζει περὶ τῆς ἄκρας καθαριότητος τοῦ Νηπιαγωγείου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ φοιτῶντων παιδίων, καὶ ἐκτελεῖ τὰς παραγγελίας τῆς Διευθυντρίας.

ε) Ὅσάκις τὰ ἐν τῷ Νηπιαγωγείῳ παιδιά εἶναι πλείονα τῶν 50 ἡ Διευθύντρια ὀφείλει νὰ ἔχη καὶ ὑποδιευθύντριαν ἢ βοηθόν, ὅπως βοηθῇ τὴν Διευθύντριαν καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ εἰς τὴν ἐπιτήρησιν τῶν παιδίων καὶ εἰς τὴν ὑποδοχὴν τῶν τε παιδίων καὶ τῶν συγγενῶν αὐτῶν, καὶ τῶν ἐπισκεπτομένων τὸ Νηπιαγωγεῖον.

ς) Αἱ Διευθύντριαι τῶν Νηπιαγωγείων ὀφείλουσι προσέτι νὰ διακρίνονται διὰ τὴν γλυκύτητα τοῦ χαρακτήρος καὶ τῆς φωνῆς των, διὰ τὴν ὑπομονὴν, τὴν ἀγαθότητα, τὸν ζῆλον, τὴν δραστηριότητα, τὴν ἀγχίνοιάν των τοὺς εὐγενεῖς καὶ εὐπροσηγόρους τρόπους των καὶ τὴν εὐσεβῆ ἐκπλήρωσιν τῶν χριστιανικῶν καθηκόντων των, ὅπως μορφώσωσι τὰ παιδιά ὑγιᾶ, νοήμονα, εὐσεβῆ καὶ ἐνάρετα, συνειθίζοντα αὐτὰ εἰς τὴν καθαριότητα, τὴν οἰκονομίαν, καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν θεῶν ἐντολῶν.

θ) Ὅφείλουσι προσέτι ν' ἀποεὖνωσιν εἰς τοὺς γονεῖς τῶν παιδίων τὰς ἀναγκαίας συμβουλὰς καὶ προτροπὰς μετ' ὅσον εὐγενῆ καὶ ἡμερον τοῦτο δὲ νὰ πράττωσι κατ' ἐ-

θίαν, οὐδέποτε δὲ ἐνώπιον τῶν τέκνων αὐτῶν, ἵνα μὴ ἀ-
φαιρῶσι τὸ πρὸς τοὺς γονεῖς σέβας.

η) Ὁφείλουσι προσέτι νὰ μὴ συνδέωσι σχέσεις ἰδιαιτέ-
ρας, ἀλλὰ νὰ φέρονται ἄνευ διακρίσεως πρὸς ἅπαντας
τοὺς γονεῖς καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν διατηροῦσαι τὴν ἀνεξαρ-
τησίαν τῶν ἀπέναντι ἄλλων, καὶ μὴ ἀνεχόμεναι ποτὲ νὰ
ὑποχρεῶνται ἰδιαιτέρως ὑπὸ τινων διὰ δώρων ἢ ἄλλως
πως, καὶ οὕτω νὰ γίνωνται τυφλὰ αὐτῶν ὄργανα, ζηλο-
τυπίας, φθόνους καὶ κατακρίσεις προκαλοῦσαι.

θ) Ὁφείλουσι νὰ ἔχωσιν ὅσον τὸ δυνατόν ὀλιγωτέρας
διακοπὰς καὶ ἀργίας ἐν τοῖς Νηπιαγωγείοις. Κατὰ τὰς
Κυριακὰς δὲ καὶ τὰς ἄλλας ἑορτασίμους ἡμέρας αἱ Διευ-
θύντραι φροντίζουσι νὰ καθοδηγῶσι τὰ παῖδιά εἰς τὸν
ναὸν τοῦ Ὑψίστου, νὰ ἐπισκέπτωνται τὰ ἀσθενοῦντα παι-
διά, νὰ λαμβάνωσι πληροφορίας περὶ τῶν ἀπουσιαζόντων
παρὰ τῶν γονέων αὐτῶν, νὰ πληροφορῶσι τοὺς γονεῖς
περὶ τῆς διαγωγῆς καὶ τῆς προόδου τῶν τέκνων των, ν'
ἀποτείνωσι πρὸς αὐτοὺς τὰς συμβουλὰς, καὶ νὰ ἐπισκέ-
πτωνται εὐπόρους καὶ φιλανθρώπους Κυρίας, προκαλοῦσαι
τὴν ὑπὲρ τῶν ἀπόρων τοῦ Νηπιαγωγείου βοήθειαν αὐτῶν.

§ 5. *Υγιεινὰ φροντίδες.*— Ὁ ἀνοικτὸς καὶ καθαρὸς
ἄηρ εἶναι ἀναγκαῖότατος διὰ τὴν ὑγίειαν τῶν παιδιῶν, ὅθεν
καὶ κατὰ τὴν αὐγὴν, καὶ κατὰ τὰς ὥρας τῶν διασκεδάσεων,
τὰ παῖδιά πρέπει νὰ μένωσιν εἰς τὴν σύνδεστρον αὐλὴν τοῦ
Νηπιαγωγείου, ἂν ὁ καιρὸς τὸ ἐπιτρέπη.

Ὁ ἄηρ ἐπίσης τῶν αἰθουσῶν τῶν Νηπιαγωγείων πρέπει
τακτικῶς νὰ ἀνανεοῦνται πάντοτε, ὅπως μὴ ἀναπνέωσι τὰ
παιδιά μεμολυσμένον καὶ ἐστερημένον τοῦ ἀναγκαίου ὀ-
ξυγόνου ἀέρα.

Πρέπει νὰ προφυλάττωμεν τὰ παῖδιά καὶ ἀπὸ τὰς καυ-

στικὰς τοῦ ἡλίου ἀκτῖνας, καὶ ἀπὸ τὰ ρεύματα τοῦ ἀέρος.

Πρέπει νὰ φροντίζωμεν καὶ νὰ συνιστῶμεν εἰς τοὺς γονεῖς τὴν καθαριότητα καὶ τοῦ σώματος καὶ τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῆς τροφῆς τῶν τέκνων αὐτῶν, νὰ προσέχωμεν δὲ ὅπως καὶ τὸ ὕδωρ τοῦ Νηπιαγωγείου ἦναι καθαρὸν καὶ ὑγιεινὸν, καὶ τὰ ποτήρια, ἐν οἷς τίθεται.

Πρέπει προσέτι νὰ ἐμποδίζωμεν καὶ προλαμβάνωμεν πᾶσαν σύγκρουσιν καὶ συμπλοκὴν τῶν παιδιῶν, ἐξ ἧς δύναται νὰ βλαφθῇ ἡ ὑγεία αὐτῶν.

Κατὰ τὰς ὥρας τῶν διασκεδάσεων ὀφείλομεν νὰ γυμνάζωμεν τὰ παιδιά εἰς τὸν δρόμον καὶ τὸ μετὰ σχοινίου ἢ ἄνευ αὐτοῦ πῆδημα, καὶ εἰς κηπουρικὰς ἐργασίας. Τὰ διζυγα καὶ τὰ μονόζυγα εἶναι ἐπικίνδυνα καὶ ἀκατάλληλα διὰ μικρὰ παιδιά.

Πρέπει νὰ προσέχωμεν ὅπως τὰ παιδιά μὴ πίνωσιν ὕδωρ ψυχρὸν ἐνὸςω εἶναι ἰδρωμένα.

Ἡ Διευθύντρια ὑποδεχομένη τὴν αὐγὴν εἰς τὸ Νηπιαγωγεῖον τὰ παιδιά δὲν πρέπει νὰ δέχεται τὰ ἀσθενῆ, καὶ μάλιστα τὰ παρουσιάζοντα ὑπονοίαν κολλητικῆς τινος νόσου.

Ἐὰν διαρκούσης τῆς ἡμέρας παιδίον τι ἀσθενήσῃ ἡ Διευθύντρια ἀποχωρίζει ἀμέσως αὐτὸ, καὶ εἰδοποιεῖ τοὺς γονεῖς τοῦ ὅπως τὸ παραλάβωσιν, ἢ τὸ ἀποστέλλει πρὸς αὐτούς.

Ἐκαστον Νηπιαγωγεῖον πρέπει νὰ ἔχῃ τὸν ἐπισκεπτόμενον αὐτὸ συνεχῶς φιλάνθρωπον ἱατρόν του, πρὸς ὃν ἡ Διευθύντρια παρουσιάζει τὰ πάσχοντα, ὅπως λάβῃ τὰς παρ' αὐτοῦ διαταγὰς, καὶ ὅστις δίδει τὰς ἀναγκαίας ὑγιεινὰς ὁδηγίας.

Ἐπὶ τέλους μεγίστη φροντίς πρέπει νὰ καταβάλλητε ἐκάστοτε ὅπως καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Νηπιαγωγείου καὶ

ἐν τοῖς ἀποπάτοις αὐτοῦ καὶ καθ' ὅλα τὰ ἐπιπλά καὶ σκευή αὐτοῦ διατηρῆται ἄκρα καθαριότης χάριν τῆς ὑγείας τῶν φοιτῶντων παιδίων.

§ 6. Προπαρασκευαστικαὶ ἐργασίαι — Αἱ διόφοροι κανονικαὶ κινήσεις καὶ ἐργασίαι, δι' ὧν ἐν τοῖς Νηπιαγωγείοις τὰ παιδία καὶ διασκεδάζουσι, καὶ σωματικῶς ἐξασκοῦνται, καὶ εἰς τὴν προσοχὴν καὶ εἰς τὴν τάξιν συνειθίζουσι, δὲν δύνανται βεβαίως νὰ ἐκτελεσθῶσι καὶ νὰ διδασχῶσιν, ἂν διὰ μιᾶς κατὰ τὴν σύστασιν τοῦ Νηπιαγωγείου δεχθῶμεν συγχρόνως μέγαν ἀριθμὸν παιδίων. Ὅθεν κατ' ἀρχὰς ἡ Διευθύντρια ὀφείλει νὰ παραλάβῃ μικρὸν ἀριθμὸν παιδίων ἐκ τῶν μεγαλητέρων καὶ νοημονεστερῶν, ὅπως γυμνάσῃ αὐτὰ εἰς διαφόρους κινήσεις, εἰς τὰ διάφορα προστάγματα, εἰς τὰ διάφορα σημεῖα τὰ διδόμενα διὰ τῆς χειρὸς, διὰ τοῦ κροτάλου ἢ τῆς συρίττρας, καὶ συγχρόνως εἰς τὸ βᾶδισμα, τὴν ἀνάγνωσιν, τὴν γραφὴν, καὶ τὴν ἀριθμῆσιν, καὶ οὕτω προετοιμάσῃ τοὺς ἀναγκαίους πρωτοσχόλους τοῦ Νηπιαγωγείου δι' ὧν ὅταν ἀκολούθως δεχθῇ τὰ πολλὰ παιδία, θέλει διευκολύνει τὸ ἔργον τῆς.

Ἐὰν δὲ μετὰ τὴν παραδοχὴν τῶν πολλῶν παιδίων ὑπάρχωσιν τινα λίαν ἀπρόσεκτα καὶ ἄτακτα, φέροντα πρόσκομμα καὶ ἀταξίαν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαφόρων προσταγμάτων καὶ τῶν διαφόρων κινήσεων, ἡ Διευθύντρια ὀφείλει ν' ἀποχωρίξῃ αὐτὰ εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ φαγητοῦ, καὶ νὰ τὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν παραδόσεων, μόνον ὅταν τὰ ἄλλα καλῶς ἤδη γυμνασθέντα δὲν θέλωσι παρακωλύεσθαι εἰς τὰς κινήσεις τῶν ὑπὸ τῶν ἀπροσέκτων καὶ ἀτάκτων. Συγχρόνως δὲ ὀφείλει ἡ Διευθύντρια νὰ γυμνάζῃ ἰδιαιτέρως τὰ ἄτακτα καὶ ἀπρόσεκτα, μέχρις οὗ συνειθίσῃ αὐτὰ εἰς τὴν τάξιν καὶ τὴν προσοχὴν.

§ 7. *Ἐπίσκεψις τῶν καρίστρων.*—Καθ' ἑκάστην αὐγὴν, ὅταν τὰ παιδία προσέρχωνται εἰς τὸ Νηπιαγωγεῖον, ἡ Διευθύντρια εὐμενῶς ὑποδέχεται αὐτὰ, τὰ δὲ παιδία χαιρετίζουν εὐγενῶς τὴν Διευθύντριαν καὶ τῇ παραδίδουσι τὰ κάνιστρα, ἅτινα μεθ' ἑαυτῶν φέρουσιν. Ἡ διευθύντρια δ-φείλει νὰ ἐπιθεωρῇ αὐτὰ, ὅπως βεβαιωθῇ ὅτι περιέχουσι τὴν ἀναγκαίαν καὶ τὴν κατάλληλον διὰ τὴν ὑγιεῖαν τῶν παιδίων τροφήν. Ἐὰν ἴδῃ ὅτι περιέχουσιν ὀλίγην ἢ πολλήν ἢ δύσπεπτον καὶ ἐπιβλαβὴ τροφήν ὀφείλει μετὰ γλυκύτητος καὶ εὐγενείας ν' ἀποτείνῃ τὰς ἀναγκαίας παρατηρήσεις εἰς τὸ συνοδεῦον τὸ παιδίον πρὸς ὥπον.

Μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην ἑκαστον κάνιστρον φέρον ἐπ' αὐτοῦ τὸν ἀριθμὸν τοῦ τίθεται εἰς τὴν ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν θέσιν ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ φαγητοῦ κάτωθεν τῆς ὁποίας κρέμανται ὁ ἐπενδύτης καὶ τὸ κάλυμμα τοῦ παιδίου.

§ 8. *Συμβουλαιὶ πρὸς τοὺς γονεῖς.*—Αἱ Διευθύντριαι τῶν Νηπιαγωγείων, ἔχουσαι ἀνάγκην τῆς συνεργείας καὶ ὑποστηρίξεως τῶν γονέων, ὅπως διευκολύνωσι τὴν μόρφωσιν τῶν τέκνων αὐτῶν, ὀφείλουσι τὴν αὐγὴν, ὅταν οἱ γονεῖς προσάγωσι τὰ τέκνα των εἰς τὸ Νηπιαγωγεῖον καὶ τὴν ἐσπέραν, ὅταν ἔρχωνται, ἵνα παραλάβωσιν αὐτὰ, νὰ τοῖς ἀποτείνωσι τὰς ἀναγκαίας συμβουλὰς καὶ παρατηρήσεις, καὶ νὰ διαφωτίζουν αὐτοὺς περὶ τῶν διαφόρων κλίσεων ἢ ἐλαττωμάτων τῶν τέκνων. Θέλουσι δὲ συνιστᾶ εἰς τοὺς γονεῖς ἰδίως τὴν ἐγκαιρον προσέλευσιν τῶν τέκνων, τὴν καθαριότητα αὐτῶν, τὴν ὑγιεινὴν αὐτῶν τροφήν καὶ ἐνδυμασίαν, καὶ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ συνοδεύωσιν αὐτὰ ἢ μόνοι ἢ δι' ἄλλων, ὅπως μὴ ἐγκαταλείπομενα μόνα, περιφέρονται εἰς τὰς ἀγυῖας, ἀντὶ νὰ φοιτῶσιν εἰς τὸ Νηπιαγωγεῖον.

§ 9. *Ἔργασία πρὸ τῆς παραδόσεως.*—Εἶναι ἀναγκαῖον

νά διδαχθῶσι τὰ παιδιά, ὅτι ἡ διασκεδάσις καὶ τὸ παιγνίδιον πρέπει νὰ ἔρχονται μετὰ τὴν ἐργασίαν καὶ τὸν κόπον καὶ οὐχὶ νὰ προηγῶνται αὐτῶν, διότι διὰ τῆς διασκεδάσεως καὶ τοῦ παιγνιδίου πρόκειται ν' ἀνακουφίσωμεν τὸν κόπον τῆς ἐργασίας. Ὅθεν ἀπὸ τῆς ἐργασίας πρέπει νὰ ἀρχίζωσι τὰ εἰς τὸ Νηπιαγωγεῖον προτερχόμενα παιδιά, καὶ μάλιστα τὰ μεγαλῆτερα τούτων. Ἐν τῇ αἰθούσῃ λοιπὸν τοῦ φαγητοῦ καὶ τῆς γυμναστικῆς ὀφείλομεν νὰ χορηγῶμεν εἰς αὐτὰ καταλλήλους τινὰς ἐργασίας καὶ ἐργόχειρα, ὅταν τὴν αὐγὴν προσέρχονται. Μεταξὺ τῶν ἐργοχείρων διὰ τὰ μικρότερα παιδιά τὰ καταλληλότερα βεβαίως εἶναι τὰ τοῦ Froebel, ἐκ διαφόρων ξυλίνων τεμαχίων διαφόρων κανονικῶν σχημάτων, δι' ὧν διάφορα σχέδια ἀπαρτίζονται διὰ τῆς καταλλήλου αὐτῶν κατατάξεως. Τὰ μὴ δυνάμενα ὡς ἐκ τῆς μικρᾶς τῶν ἡλικίας νὰ ἐνασχοληθῶσιν εἰς ἐργόχειρόν τι διασκεδάζουσι καὶ παίζουσιν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς Διευθυντρίας ἢ ἐντὸς τῆς αὐτῆς αἰθούσης ἢ ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Νηπιαγωγείου. Συνδιασκεδάζουσι δὲ μετ' αὐτῶν καὶ τὰ μεγαλῆτερα, ἀφοῦ ἐπὶ τινὰ ὤραν ἐργασθῶσι.

§ 10. *Négyomor tῶν παιδιῶν.*—Περὶ τὴν 9 ὥραν κρούει κατὰ πρῶτον ὁ κώδων, ἡ δὲ θυρωρὶς ἢ ἡ ὑπηρετρία πληροῦ καθαροῦ ὕδατος περὶ τὴν βρύσιν διάφορα δοχεῖα, προσέρχονται δὲ τὰ παιδιά εἰς αὐτὰ καὶ διὰ σπόγγων νίπτουσι τὸ πρόσωπον καὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν. Ἡ δὲ Διευθύντρια ἐπιτηρεῖ, ὅπως ἀλλάσσεται τὸ ὕδωρ τῶν δοχείων χάριν τῆς καθαριότητος· ὡς δεῖγμα δὲ ἐμπιστοσύνης καὶ διακρίσεως δύναται ν' ἀναθέσῃ εἰς τινὰ τῶν μεγαλητέρων παιδίων τὴν φροντίδα τοῦ νὰ στεγνώνωσι διὰ τῶν χειρομάκτρων τὰ νιπτόμενα παιδιῶν.

§ 11. *Εἴσοδος εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν παραδόσεων.*— Περὶ τὴν 9 καὶ $\frac{1}{2}$ ὥραν πρὸ μεσημβρίας κρούεται ἐκ δευτέρου ὁ κώδων τοῦ Νηπιαγωγείου. Τὰ παιδιά καθαρά ἤδη κατατάττονται ὑπὸ τῆς Διευθυντρίας εἰς δύο γραμμάς, εἰς μίαν τὰ θήλεα καὶ εἰς ἑτέραν γραμμὴν τὰ ἄρρενα· προηγούνται δὲ τὰ μεγαλήτερα, ὅπως αὐτὰ καθοδηγῶσι τὰ μικρότερα· ἐπὶ κεφαλῆς τῶν γραμμῶν τίθενται οἱ γενικοὶ πρωτόσχολοι ὀπισθοποροῦντες, ἔπεται δὲ τῆς γραμμῆς ἕτερος πρωτόσχολος, τακτοποιῶν τὴν πορείαν τῶν μικρῶν μετὰ τοὺς γενικοὺς πρωτοσχόλους βαδίζουσιν οἱ πρωτόσχολοι τῆς ἀναγνώσεως. Μετὰ τὴν κατάταξιν αὐτὴν ἡ Διευθύντρια δίδει τὸ σημεῖον τοῦ βαδίσματος, καὶ αἱ γραμμαὶ τῶν παιδιῶν, ἅτινα σχηματίζουνσιν ἄλυσιν, διότι ἕκαστον ἐπόμενον κρατᾷ διὰ τῶν χειρῶν του τοὺς ὤμους τοῦ προηγουμένου, εἰσέρχονται εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν παραδόσεων· βαδίζουσι δὲ κατὰ ῥυθμὸν, ὃν ἡ Διευθύντρια διὰ τοῦ κροτάλου δίδει. Ὁ ῥυθμὸς τοῦ βαδίσματος πρέπει νὰ ᾖ βραδὺς καὶ σοβαρὸς, τοιοῦτον δὲ πρέπει νὰ ᾖ καὶ τὸ ᾄσμα, δι' οὗ συνοδεύεται ἡ εἴσοδος εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν παραδόσεων. Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ψάλλεται πότε μὲν τὸ ᾄσμα, «*Ἄς ὑπάγω εἰς τὸ ἔργον*» πότε δὲ τὸ ἕτερον «*Ἡ προσευχὴ θ' ἀρχίσῃ*», ἀμφότερα ἐμπεριεχόμενα εἰς τὴν συλλογὴν τῶν παιδαγωγικῶν ᾠμάτων, τὴν ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρίας. Ἀφοῦ τὰ παιδιά προχωρήσωσιν εἰς τὴν αἴθουσαν, ἡ Διευθύντρια διὰ νεύματος διατάττει τοὺς πρωτοσχόλους τῆς ἀναγνώσεως νὰ μεταβῶσιν εἰς τοὺς πινακοστάτας, ἐξακολουθοῦντες τὸ ᾄσμα καὶ τὸν βηματισμὸν, τὰ δὲ λοιπὰ παιδιά ἐξακολουθοῦσι βαδίζοντα μέχρις οὗ ἡ Διευθύντρια διὰ συριγμοῦ διατάξῃ αὐτὰ νὰ σταθῶσι· τοῦτο δὲ πράττει ὅταν μετὰ τινος

ἔλιγμους τὰ παιδία, ἅτινα θὰ γράψωσιν, εἰσέλθωσι μετὰ τῶν δύο σειρῶν τῶν κατὰ μῆκος θρανίων. Τὸ ἄσμα τότε παύει, ἡ δὲ Διευθύντρια διατάττει μέτωπον! καθήσατε! τὰ δὲ παιδία καθήνται ἐπὶ τῶν κατὰ μῆκος τῆς αἰθούσης θρανίων, καὶ ἐπὶ μὲν τῶν παρακειμένων παρὰ τοῖς τοίχοις θρανίων κάθονται ὅσα πρόκειται νὰ γράψωσιν, ἐπὶ δὲ τῶν ἔμπροσθεν αὐτῶν θρανίων κάθονται ὅσα πρόκειται ν' ἀναγνώσωσιν. Ἡ Διευθύντρια πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν παραδόσεων ὀφείλει νὰ κατατάξῃ εἰς τὰς γραμμὰς ὁμοῦ καὶ κατὰ σειρὰν ὅσα παιδία πρόκειται νὰ γράψωσιν, ἔμπροσθεν δὲ ἢ ὀπισθεν αὐτῶν ὅσα πρόκειται ν' ἀναγνώσωσι. Μετὰ τοὺς ἐν τῇ αἰθούσῃ δὲ ἔλιγμους ὀφείλεται προσοχῇ, ὅπως τὰ τῆς γραφῆς εἰσέλθωσι μετὰ τῶν κατὰ μῆκος τῆς αἰθούσης θρανίων, τὰ δὲ τῆς ἀναγνώσεως σταθῶσιν κατέναντι τῶν ἔμπροσθεν θρανίων.

§ 12. *Παραινετικὴ ὁμιλία.*— Ἀφοῦ τὰ παιδία ὡς ἀνωτέρω καθήσωσιν, ἡ Διευθύντρια ὀφείλει πρὸ τῆς προσευχῆς ν' ἀποτείνῃ σύντομόν τινα παραινετικὴν ὁμιλίαν πρὸς τὰ παιδία, προσπαθοῦσα νὰ μὴ ἐπαναλαμβάνῃ καθ' ἑκάστην τὰ αὐτὰ, μηδὲ νὰ μακρολογῇ, ὅπως μὴ κουράζῃ καὶ ἀηδιάζῃ τὰ παιδία. Ἰδοὺ τινα παραδείγματα τοιούτων παραινετικῶν ὁμιλιῶν. «Παιδιά μου, ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἐπουράνιος ἡμῶν Πατήρ, αὐτὸς μᾶς ἐπλασεν, αὐτὸς μᾶς ἀγαπᾷ, αὐτὸς φροντίζει δι' ὅλους ἡμᾶς, αὐτὸς εἶναι πανάγαθος καὶ ἐπομένως ἡμεῖς ὡς τέκνα του ὀφείλομεν νὰ τὸν ἀγαπῶμεν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ νὰ τὸν παρακαλῶμεν διὰ τῆς προσευχῆς μας, ὅπως μᾶς εὐλογῇ. Ἄς προσευχηθῶμεν λοιπόν.

• Παιδιά μου, ὁ Θεὸς εἶναι ἀόρατος, δηλαδὴ ἡμεῖς δὲν τὸν βλέπομεν, ἀλλὰ βλέπομεν τὰ μεγάλα καὶ θαυμαστά

ἔργα του καὶ τὸν δοξάζομεν. Ποῖος ἔκαμε τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην, τὰ ἄστρα, τὴν γῆν, τὰ ζῶα, τὰ φυτὰ ; Ὁ Παντοδύναμος Θεός, παιδιά μου· ἡμεῖς τίποτε ἐξ αὐτῶν δὲν δυνάμεθα νὰ κάμωμεν. Ἄς δοξάσωμεν λοιπὸν τὸν Παντοδύναμον Θεὸν διὰ τῆς ἐγκαρδίου προσευχῆς μας.»

«Παιδιά μου, ὁ Θεός εἶναι ὁ μέγας ἡμῶν Εὐεργέτης ! ὅσα καλὰ ἔχομεν εἰς Αὐτόν τὰ χρεωτοῦμεν. Αὐτὸς μᾶς ἔδωκε τὸ λογικὸν καὶ τὴν ἀθάνατον ψυχήν. Ἄς εὐχαριστήσωμεν λοιπὸν διὰ τῆς προσευχῆς μας τὸν Πανάγαθον εὐεργέτην μας Θεόν.»

«Παιδιά μου, ὁ Θεός, τὸν ὁποῖον δὲν βλέπομεν, εἶναι πανταχοῦ παρὼν ! Ναί, παρὼν εἶναι ὁ Θεός καὶ ἐνταῦθα, ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν. Αὐτὸς μᾶς βλέπει, μᾶς ἀκούει καὶ γνωρίζει ὅλα τὰ μυστικά μας καὶ ὅλα τὰ ἔργα μας. Ἄς πράττωμεν λοιπὸν πάντοτε ἔργα καλὰ, διὰ νὰ μὴ τὸν δυσ-αρεστῶμεν· ἃς ἀκούῃ δὲ πάντοτε τὴν ἐγκάρδιον προσευχήν μας διὰ νὰ μᾶς εὐλογῇ καὶ μᾶς προστατεύῃ.»

«Παιδιά μου, ὁ Θεός διὰ νὰ μᾶς ἀγαπᾷ καὶ διὰ νὰ μᾶς εὐλογῇ πάντοτε, δύο τινὰ ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν· 1) ν' ἀγαπῶμεν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας τὸν Θεόν· καὶ 2) ν' ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον μας, δηλαδὴ πάντα ἄνθρωπον, ὡς ἀγαπῶμεν τὸν ἑαυτὸν μας. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκπληρῶμεν αὐτὰς τὰς δύο μεγάλας ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ἀπαιτεῖται νὰ συγκοινωνῶμεν μετ' αὐτοῦ διὰ τῆς ἐγκαρδίου προσευχῆς. Ἄς προσευχηθῶμεν λοιπὸν μετὰ κατανύξεως καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ἡμῶν.»

«Παιδιά μου, ὁ Θεός εἶναι πολυεύσπλαγχνος, εἶναι πολυέλεος καὶ εὐκόλως μᾶς συγχωρεῖ διὰ τὰ καθ' ἡμέραν σφάλματά μας, διὰ τὰς καθ' ἡμέραν ἁμαρτίας μας· ἀλλ' ἀπαιτεῖ καὶ ἡμεῖς νὰ συγχωρῶμεν ὅσους μᾶς κάμωσι κα-

κόν τι· ἀπαιτεῖ προσέτι νὰ μετανοῶμεν εἰλικρινῶς διὰ τὰ σφάλματά μας καὶ νὰ μὴ ἐπανερχώμεθα εἰς αὐτά· ἐπὶ τέλους ἀπαιτεῖ προσευχὴν ἐγκάρδιον, ὅπως διὰ τῆς προσευχῆς γινώμεθα καθ' ἡμέραν καλλίτεροι καὶ ἄξιοι τῆς ἀγάπης του. Ἄς προσευχηθῶμεν λοιπὸν καὶ σήμερον, καὶ ἄς ἐπικαλεσθῶμεν τὸ θεῖόν του ἔλεος διὰ νὰ μᾶς φωτίζη πάντοτε εἰς τὸ καλόν.»

Ἐκ τῶν ἐξ ἀνωτέρω παραινετικῶν ὁμιλιῶν, ἡ Διευθύντρια δύναται ν' ἀπαγγέλλῃ καθ' ἐκάστην ἀνὰ μίαν πρὸ τῆς προσευχῆς.

§ 13. *Πρωτὴ προσευχή.*—Μετὰ τὴν ἄνω παραινετικὴν ὁμιλίαν ἡ Διευθύντρια προσκαλοῦσα τὴν προσοχὴν καὶ τὸ σέβας τῶν παιδίων παραγγέλλει αὐτὰ νὰ ἐγερθῶσι, καὶ ἀπαγγέλλει βραδέως, εὐλήπτως, καθαρῶς καὶ σοβαρῶς, παρακολουθουμένη ὑπὸ τῶν παιδίων, τὸ «*Ἄγιος ὁ Θεός,*» τὸ «*Δόξα Πατρὶ,*» καὶ μετ' αὐτὰ πότε μὲν τὸ «*Βασιλεῦ Οὐράνιε,*» πότε δὲ τὸ «*Παναγία Τριάς,*» πότε δὲ τὸ «*Πάτερ ἡμῶν,*» ἢ τὸ «*Πιστεύω.*» Μετὰ ταῦτα ψάλλει ἡ Διευθύντρια μετὰ τῶν παιδίων καθ' ἐκάστην αὐγὴν ἀνὰ ἓν τῶν ἁσματίων τῶν περιεχομένων ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν Χριστιανικῶν Δεήσεων, τῶν ἐγκρίσει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὑπὸ τοῦ Κυρίου Λέοντος Μετὰ ἐκδοθειςῶν· ἀλλὰ πρὶν ἢ ψαλῇ τὸ ἁσματίον ἡ Διευθύντρια, ὁδηγουμένη ἐκ τῶν διαλαμβανομένων ἐν τῇ πρὸ τοῦ ἁσματίου σχετικῇ Δεήσει, ἐξηγεῖ συντόμως εἰς τὰ παιδιά τὸν σκοπὸν καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὁποίου θὰ ψάλῃ τὸ ἁσματίον. Κατὰ τὴν διάρκειαν δὲ τῆς προσευχῆς, ἡ Διευθύντρια ὀφείλει νὰ προσέχη, ὅπως τὰ παιδιά ἅπαντα ἰστάμενα μετὰ εὐλαθείας, ἔχωσι τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας, ποιῶσι τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ πρεπόν-

τως, καὶ ἐπαναλαμβάνωσι μετ' ἀκριβείας τὰς παρὰ τῆς Διευθυντρίας ἀπαγγελλομένας προσευχάς.

Ἐὰν διαρκούσης τῆς προσευχῆς παιδιά τινὰ δὲν προσέχωσι, δὲν ἐπαναλαμβάνωσι τὰς λέξεις τῆς προσευχῆς καὶ ἀτακτῶσιν, ἡ Διευθύντρια δὲν πρέπει νὰ βιάσῃ αὐτὰ εἰς τὴν προσευχὴν, διότι ἡ προσευχή δὲν ἐπιβάλλεται διὰ τῆς βίας, ἀλλὰ πρέπει νὰ ᾖ αὐθόρμητος, ἐλευθέρα καὶ ἐκουσία. Ἀρκεῖ λοιπὸν διὰ τινος χειρονομίας ἢ βλέμματος ἢ διὰ τινος ἐκφράσεως τῆς φυσιγνωμίας αὐτῆς νὰ ἐπιναφέρῃ τὰ ἀπρόσεκτα καὶ ἀτακτοῦντα παιδιά εἰς τὸ καλῆ-
 κον τῆς προσευχῆς.

Ἀναγκαῖον προσέτι εἶναι ἡ Διευθύντρια ν' ἀπαγγέλλῃ ἐνίοτε μόνῃ καθαρῶς, εὐλήπτως καὶ βραδέως τὰς προσευχάς, ὅπως τὰ παιδιά μανθάνωσιν αὐτὰς ὀρθῶς.

§ 14. Πρωτὴ παράδοσις.—Μετὰ τὴν προσευχὴν ἡ Διευθύντρια διατάττει τὰ παιδιά νὰ καθήσωσι, καὶ ἐπὶ πέντε λεπτὰ ἀφίνει αὐτὰ ἡσυχᾷ, ὅπως αἱ ἐντυπώσεις τῆς προσευχῆς λάβωσι καιρὸν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν. Ἀκολούθως ἡ Διευθύντρια, ἀφοῦ συρίξῃ, ὅπως συγκεντρώσῃ τὴν προσοχὴν τῶν παιδίων, διατάσσει «αἱ ἐπὶ τῆς γραφῆς ἐγέρθητε.» Τὰ δὲ παιδιά, ἃτινα πρόκειται νὰ γράψωσι, καὶ τὰ ὅποια κάθονται ἐπὶ τῶν θρανίων τῶν προσκειμένων τῷ τοίχῳ, ἐγείρονται. Ἡ Διευθύντρια τότε διατάσσει «Στρέψατε πρὸς τὰς βαθμίδας» — «Πρὸς τὸν τοίχον» — «Τὸν ἀριστερὸν πόδα ἐπὶ τοῦ θρανίου» — «Ἀνάβητε» — «Τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ ἀδακίου» — «Ἀΰτε τὰ ἀδάκια» — «Πρὸς τὰς βαθμίδας» — «Μέτωπον» — «Παρουσιάσατε τὰ ἀδάκια» — «Κατέλθετε» — «Καθήσατε.» — Τὰ παιδιά ἐκτελοῦσι κατὰ σειρὰν ὅλας τὰς ἀνωτέρω διαταγὰς τῆς Διευθυντρίας, ἥτις διατάσσει τότε «Πρωτόγχοι γενικοί, διαλείψατε τὰ πτεροχόρ-
 5

δουλα » Ἐνῷ δὲ οἱ πρωτόσχολοι διανέμουν αὐτὰ, ἡ Διευθύντρια γράφει ἐπὶ τοῦ μαυροπίνακος καλλιγραφικῶς γράμματα τινα τοῦ ἀλφαβήτου, συλλαβάς, ἀριθμούς, γεωμετρικόν τι σχῆμα, καὶ σχεδιάζει σκευὸς τι ἢ ἐργαλεῖον γνωστὸν τοῖς παιδίοις, ὅπως ἐπὶ τῶν ἀβακίων ἀντιγράφωσι τὰ ἐπὶ τοῦ μαυροπίνακος γραφέντα καὶ σχεδιασθέντα. Ἐνῷ δὲ τὰ παιδιά γράφουσιν, ἡ Διευθύντρια, αἱ βοηθοὶ αὐτῆς καὶ οἱ πρωτόσχολοι τῆς γραφῆς ἐπιτηροῦσι καὶ προκαλοῦσι τὴν διόρθωσιν τῶν κακῶς γραφομένων καὶ σχεδιαζομένων, καὶ προσέχουσιν ὅπως τὰ παιδιά κρατῶσι καλῶς τὰ πετροκόνδυλά των, καὶ μὴ κύπτωσιν ἐπὶ τῶν ἀβακίων, τὸ ὅποιον καὶ τὴν ὄρασιν βλάβει καὶ τὴν σπονδυλικὴν στήλην κυρτόνει πρὸς βλάβην τοῦ σώματος, καὶ τοὺς πνεύμονας στενοχωρεῖ.

Ἡ Διευθύντρια, ἀφοῦ διατάξῃ τὴν διανομὴν τῶν πετροκονδύλων, μεταβαίνει εἰς τὰ ἔμπροσθεν θρανία, ἐπὶ τῶν ὁποίων κάθονται τὰ παιδιά, τὰ ὅποια πρόκειται ν' ἀναγνώσῃ, διαιρεῖ δὲ καὶ κατατάττει τὰ ἰσοδύναμα ὑπὸ τοὺς πρωτοσχόλους τῆς ἀναγνώσεως, ὑποδεικνύουσα εἰς ἕκαστον πρωτόσχολον τὸν πρῶτόν του μαθητὴν, καὶ τότε, ἀφοῦ συρίξῃ, διατάττει «Οἱ ἐπὶ τῆς ἀναγνώσεως ἐγέρθητε.» «Πρωτόσχολοι, παραλάβετε τοὺς μαθητάς σας.» Οἱ δὲ πρωτόσχολοι, ἀφοῦ διαγράψωσι κύκλον περίξ τοῦ ἰδίου των πινακοστάτου, βαδίζουσι διὰ τακτικοῦ βήματος, τὸ ὅποιον διὰ τοῦ κροτάλου ρυθμίζει ἡ Διευθύντρια, ἕκαστος πρὸς τὸν ὑποδειχθέντα ἤδη πρῶτον μαθητὴν του. Ἀμα δὲ πλησιάσωσιν ἅπαντες οἱ πρωτόσχολοι ἔμπρὸς τῶν πρώτων μαθητῶν των, ἡ Διευθύντρια διατάσσει «Ἐκτείνετε τὰς χεῖρας.» — «Σχηματίσατε ἄλυσιν.» — «Ἐμπρός.» — κανονίζει δὲ ὑψιμετρίαν τι, ὡς «Τὸ φρενιμον τέλειον,» ἢ «Τὸ χριστιανικόν»

σπαίδιον,» ἢ «Τὸ μικρὸν πουλίον,» ἢ ἄλλο τι ἐκ τῶν ἐν τῇ Συλλογῇ τῶν παιδαγωγικῶν ἁσματίων, καὶ τὰ παιδία ἄδοντα προχωροῦσι πρὸς τοὺς πινακοστάτας, καὶ ἀφοῦ εἰσφῶσι περὶ τῶν σταματῶσιν εἰς τὰς οἰκείας θέσεις των, ἐξακολουθοῦντα τὸν βηματισμόν. Ἀφοῦ δὲ τελειώσῃ τὸ ἄσμα, ἡ Διευθύντρια συρίζει, τὰ δὲ παιδία παύουσι τὸν βηματισμόν· ἡ Διευθύντρια τότε διατάσσει «κάτω τὰς χεῖρας.» «Πρωτόσχολοι, σχηματίσατε ἡμικύκλια.» — «Τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ δείκτου.» — «Ἀρχίσατε τὴν ἀνάγνωσιν.» — Καὶ οὕτως ἄρχεται ἡ ἀνάγνωσις.

Οἱ πρωτόσχολοι δεικνύοντες διὰ τοῦ δείκτου τὸ ἐπὶ τοῦ πίνακος γράμμα ἢ συλλαβὴν, ἢ λέξιν ἀναγινώσκουσι πρῶτοι αὐτοὶ τὰ ἀναγνωστέα ἅπαξ, δις καὶ τρίς, τὰ δὲ παιδία ἐπαναλαμβάνουσι τὰ παρὰ τῶν πρωτοσχόλων ἀπαγγελλόμενα, ἔπειτα δὲ προσκαλοῦσιν οἱ πρωτόσχολοι ἕκαστον παιδίον τοῦ ἡμικυκλίου κατὰ σειρὰν νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ ἀναγνωσθὲν, ὅπερ ὁ πρωτόσχολος διὰ τοῦ δείκτου δεικνύει εἰς τὸ παιδίον. Ἄν τὸ παιδίον δὲν ἀπαντᾷ ἢ ἀναγινώσκῃ ἐσφαλμένως, ἐρωτᾷ ὁ πρωτόσχολος τὸ μετ' αὐτὸ παιδίον, καὶ ἂν αὐτὸ ἀπαντήσῃ ὀρθῶς, προβιβάζεται εἰς τὴν θέσιν τοῦ πρὸ αὐτοῦ.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀναγνώσεως ἡ Διευθύντρια καὶ αἱ βοηθοὶ αὐτῆς περιφερόμεναι εἰς τὰ διάφορα ἡμικύκλια παρατηροῦσι τοὺς πρωτοσκόλους καὶ τὰ παιδία, ὅπως ἐκπληρῶσι τὰ χρέη των· καὶ τὰ μὲν ἀνώτερα τοῦ πίνακος προβιβάζουσιν εἰς ἄλλα ἡμικύκλια, τὰ δὲ κατώτερα καταβιβάζουσιν εἰς πίνακας εὐκολωτέρους· ἂν δὲ οἱ πρωτόσχολοι διδάσκωσιν ὀρθῶς, καθοδηγοῦνται, ἂν δὲ ᾧσιν ἀνίκανοι, παύουσι, καὶ ἀντικαθίστανται δι' ἄλλων ἱκανωτέρων.

Ἢ δὲ ἀνάγνωσις πρέπει νὰ γίνεται γεγωνυῖα τῇ φωνῇ,

ὅπως ἡ Διευθύντρια βεβαιόγηται ὅτι εἰς ὅλα τὰ ἡμικύκλια ἐργάζονται τὰ παιδιά.

Ἡ ἀνάγνωσις, καθὼς καὶ ἡ γραφή, διαρκοῦσιν ἀνὰ 15 μέ-
χρις 20 λεπτῶν. Μετὰ τὸ πέρασ δὲ τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς
γραφῆς ἡ Διευθύντρια διατάσσει «Πρωτόσχολοι ἀναγνώ-
σεως, κρεμάσατε τοὺς δείκτας.—'Επὶ κεφαλῇς τῶν μαθητῶν
σας σχηματίσατε ἄλυσιν.» Ἡ Διευθύντρια τότε τονίζει ἁ-
σμάτιόν τι τῆς ἀναγνώσεως, ὡς Β μὲ Α κάμνει ΒΑ κτλ.
οἱ δὲ πρωτόσχολοι ὁδηγοῦσι τοὺς μαθητάς των εἰς τὰ
ἐμπροσθεν κατὰ μῆκος τῆς αἰθούσης Ὀρανία. Ἡ Διευθύν-
τρια τότε διατάσσει «κάτω τὰς χεῖρας» καὶ ἡ ἄλυσις λύε-
ται. «Μέτωπον» «Πρωτόσχολοι εἰς τὰς θέσεις» «Καθίσατε»
Οἱ δὲ πρωτόσχολοι καὶ τὰ παιδιά κάθηνται.

Ἀμέσως ἡ Διευθύντρια διατάσσει καὶ τοὺς γενικοὺς
πρωτοσχόλους νὰ συνάξωσι καὶ τὰ πετροκόνδυλα· ἀφοῦ
δὲ συναχθῶσι τὰ πετροκόνδυλα καὶ κατατεθῶσιν εἰς τὸν
οἰκεῖον τόπον, ἡ Διευθύντρια διατάσσει «Θαρία γραφῆς,
ἐγέθητε» — «Στρέψατε πρὸς τὰς βαθμίδας» — «Στρέψατε
πρὸς τὸν τοῖχον» — «Τὸν ἀριστερὸν πόδα ἐπὶ τοῦ θρανίου» —
«Ἀνάβητε» — «Τὰ ἀδίακτα εἰς τὰς θέσεις των» — «Μέτωπον»
— «Κατάβητε» — «Καθίσατε.» Τότε ἐξέρχονται τῆς αἰθού-
σης ὅσα τῶν παιδίων ἔχωσιν ἀνάγκην τινά. Ὅταν δὲ ἐπα-
νέλθωσιν εἰς τὰς θέσεις των, ἡ Διευθύντρια συρίζει ὅπως
γίνῃ σιωπή, καὶ διατάσσει «Γενικοὶ πρωτόσχολοι μετὰ τῶν
πρωτοσχόλων εἰς τὰς βαθμίδας.» Οἱ γενικοὶ πρωτόσχολοι
παρουσιάζονται τότε ἐνώπιον τῆς Διευθυντρίας, καὶ ἀφοῦ
χαιρετίσωσιν αὐτὴν δι' ὑποκλίσεως, παραλαμβάνουσι τοὺς
ἐπὶ τῶν βίθρων τῶν πινακοστατῶν καθημένους πρωτο-
σχόλους τῆς ἀναγνώσεως, καὶ ἄδοντες ἁσμάτιον τονίζο-
μενον ὑπὸ τῆς Διευθυντρίας ἀναβαίνουν εἰς τὰς βαθμίδας τὰς

ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐδωλίων, καὶ οἱ μὲν γενικοὶ πρωτόσχολοὶ ἐπανερχονται εἰς τὰ ἐπὶ τῶν θρανίων καθήμενα παῖδια, ἕκαστος δὲ τῶν πρωτοσχόλων κάθεται ἀνὰ εἷς εἰς τὴν πρώτην θέσιν ἑκάστου ἐδωλίου. Οἱ δὲ γενικοὶ πρωτόσχολοὶ κατὰ διαταγὴν τῆς Διευθυντρίας παραλαμβάνοντες ἐκ τῶν θρανίων τὰ παῖδια μετὰ τινος ἐλιγμούς ἐν τῇ αἰθούσῃ, ὁδηγοῦσιν αὐτὰ εἰς τὰ ἐδώλια, θέτουσι δὲ ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων τὰ μεγαλύτερα, ἐπὶ τῶν κατωτέρων δὲ τὰ μικρότερα, ὅπως μὴ πίπτωσιν ἀναβαίνοντα τὰς βαθμίδας καὶ κτυπῶσι. Τὰ παῖδια ὁδηγοῦνται καὶ ἀναβαίνουν εἰς τὰς παρὰ τοὺς τοίχους βαθμίδας τῶν ἐδωλίων. Τότε ἡ Διευθύντρια συρίζει ὅπως γίνῃ σιωπὴ ἄκρα, καὶ ἀρχίζει τὴν παράδοσιν τῶν ἐπὶ τῶν ἐδωλίων διαφόρων μαθημάτων, ἅτινα ἐμνημονεύσαμεν ἐν τῇ § 24 τοῦ παρόντος κεφαλαίου καὶ κατὰ τοὺς ἐκεῖ ὁρους.

Περὶ τὴν 12^{ην} τὰ ἐπὶ τῶν ἐδωλίων μαθήματα παύουσιν, ἡ δὲ Διευθύντρια διατάττουσα τὰ παῖδια νὰ ἐγερθῶσι, νὰ σταυρώσωσι τὰς χεῖρας καὶ ν' ἀπαγγεῖλωσι μετ' αὐτῆς προσευχὴν τινά, ἀπαγγέλλει τὴν Κυριακὴν προσευχὴν «Πάτερ ἡμῶν» καὶ μετ' αὐτὴν ὕμνον τινά ἐκ τῶν τῆς συλλογῆς τῶν παιδαγωγικῶν ᾠσμάτων. Ἀκολούθως ἐξέρχονται κατὰ τάξιν τὰ παῖδια ἐκ τῶν ἐδωλίων, καὶ ὁδηγούμενα εἰς τὸν κῆπον τοῦ Νηπιαγωγείου, ἢ ἂν ὁ καιρὸς δὲν τὸ ἐπιτρέπη εἰς τὴν αἶθουσαν τοῦ φαγητοῦ, παίξουσιν καὶ ἐξασκοῦνται εἰς τὴν γυμναστικὴν, ὅπως γευθῶσι μετ' ὀρέξεως.

§ 15. *Γεῦμα ἐν τοῖς Νηπιαγωγείοις.*—Περὶ τὴν 12 ὥραν ἡ ὑπηρετρία ἢ ἡ θυρωρὸς καταβιβάζει τὰ ἐπὶ τῶν ράφιων κάνιστρα καὶ ἐτοιμάζει τὰς τραπέζας τοῦ φαγητοῦ, τὸ ἀναγκαῖον ὕδωρ, τὰ ποτήρια κλ. Τὰ δὲ παῖδια βαδίζοντα

κατὰ τάξιν λαμβάνει ἑκαστὸν τὸ κἀνιστρόν τοῦ καὶ κἀ-
 θηται εἰς τὴν οἰκείαν τοῦ θέσιν. Διαρκοῦντος τοῦ γεύμα-
 τος ἡ Διευθύντρια καὶ αἱ βοηθοὶ αὐτῆς, ἐπιτηροῦσιν ὅπως
 τὰ ἐπὶ τῆς τραπέζης σκεύη, τὰ ποτήρια καὶ τὸ ὕδωρ ὡς
 καθαρὰ, ὅπως τὰ παῖδια γεύωνται τακτικῶς, ἄνευ βίας καὶ
 μετὰ τῆς προσηκούσης κηθαριότητος, μασσῶντα καλῶς
 τὸ φαγητόν των, καὶ κρατοῦντα καλῶς τὸ πηρούνιον, τὸ
 κοχλιάριον ἢ τὸ ποτήριόν των. Ἀποτείνουσι δὲ τὰς ἀνα-
 γκαίας παρατηρήσεις εἰς τὴν ὑπηρετρίαν καὶ εἰς τὰ παῖδια.
 Ὅφειλει προσέτι ἡ Διευθύντρια καὶ αἱ βοηθοὶ αὐτῆς νὰ
 βοηθῶσι τὰ παῖδια εἰς τὸ γεῦμά των φροντίζουσαι νὰ κό-
 πτωσι τὸ φαγητόν των, νὰ καθαρίζωσι τὰ ὀπωρικά των κλ.
 Ἐὰν δὲ ἡ Διευθύντρια παρατηρήσῃ ὅτι φαγητόν τι δὲν εἶ-
 ναι ἄρκετόν, ἢ ὑγιεινόν, ἢ εἶναι λίαν ἄφθονον, ὁφείλει ν'
 ἀποτείνῃ κατ' ἰδίαν τὰς ἀναγκαίας παρατηρήσεις εἰς τοὺς
 γονεῖς τῶν παιδίων. Ἐὰν δὲ παιδίον τι δὲν ἔχῃ ἄρκετόν
 γεῦμα, ἕτερον δ' ἔχῃ περισσότερον τοῦ πρέποντος, ἡ Δι-
 ευθύντρια δύναται μυστικῶ τῷ τρόπῳ νὰ πείσῃ τὸ δεύτερον
 ὅπως ἄνευ ἐπιδείξεως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἄλλων παιδίων
 παραχωρήσῃ διὰ τῆς Διευθυντρίας εἰς τὸ πρῶτον παιδίον,
 τὸ στερούμενον τῆς ἀναγκαίας τροφῆς, τὸ περισσεῦον μέ-
 ρος τῆς τροφῆς του. Τοιοῦτοτρόπως ἐγκαίρως θέλει δι-
 δάξῃ ἡ Διευθύντρια τὴν ἄνευ ἐπιδείξεως ἀγαθοεργίαν.

Ἐὰν δὲ παιδίον τι ἔχῃ ἐκλεκτὰ καὶ πολλὰ καὶ ὥραῖα
 φαγητὰ οὔτε ἡ Διευθύντρια, οὔτε τὰ παῖδια πρέπει νὰ θαυ-
 μάζωσιν αὐτὰ καὶ νὰ συγχαίρωσι τὸ παιδίον αὐτὸ, ἀλλὰ
 μετ' ἀδιαφορίας μεγίστης πάντες ὥς θεωρῶσιν αὐτὰ, ὅπως
 μὴ ὑποθάληται καὶ ἐνισχύηται ἡ λαίμαργία.

Μετὰ τὸ γεῦμα τὰ παῖδια νίπτονται καὶ καθαρίζονται,
 καὶ αἱ τράπεζαι τακτοποιοῦνται, καὶ τὰ κἀνιστρα μετὰ

τῶν ἀπολειφθέντων φαγητῶν τίθενται εἰς τὰς οἰκείας τῶν θέσεις.

§ 16. *Ἀναψυχὴ μετὰ τὸ φαγητόν.*—Μετὰ τὸ φαγητόν τὰ παιδιά ἐντὸς τοῦ κήπου, ἢ, ἂν ὁ καιρὸς δὲν τὸ ἐπιτρέπῃ, ἐντὸς τῆς αἰθούσης, παίζουσι καὶ διασκεδάζουσι, τότε δὲ φαίνεται ἐκάστου ὁ χαρακτήρ, ὃν ἡ Διευθύντρια παροῦσα καὶ παρατηροῦσα σπουδάζει, καὶ διὰ τῶν μητρικῶν συμβουλῶν τῆς προσπαθεῖ νὰ βελτιώσῃ. Κατὰ τὴν ὥραν ταύτην δύναται κατ' ἰδίαν ν' ἀποτείνῃ καὶ τὰς ἀναγκαίαις παρατηρήσεις καὶ συμβουλὰς διὰ σφάλματα, ἅτινα παρτήρησεν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν παραδόσεων, καὶ τὰ ὅποια δὲν ἐνέκρινε νὰ διορθώσῃ ἐκεῖ δημοσίως. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀναψυχῆς ἡ Διευθύντρια προσπαθεῖ νὰ συνειθίσῃ τὰ παιδιά νὰ ἦναι ἀμειβαίως ὑποχρεωτικά καὶ εὐπροσῆγορα, περιποιητικά πρὸς τὰ μικρότερα τῶν, δίκαια, ἀφιλοκερδῆ, φιλαλήθη καὶ ἐν γένει χρηστά.

Κατὰ τὴν ὥραν ταύτην ἡ Διευθύντρια προσέτι ἐπιτηρεῖ καὶ διευθύνει τὰ παιγνίδια καὶ τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις τῶν παιδίων. Μεταξὺ τῶν καταλληλοτέρων καὶ ὠφελιμωτέρων παιγνιδίων σημειοῦμεν τὴν ἐλαστικὴν σφαῖραν, τὸ πρὸς πῆδημα σχοινίον, τὴν στεφάνην (*cercleau*) τὸ κομβοσχοίνιον πρὸς ἀναρρίχισιν, τὴν χαμηλὴν καὶ ὅσον ἐνεστὶν ἀσφαλῆ αἰώραν (κούνιαν) κτλ.

Τὰ παιγνίδια δὲν πρέπει νὰ χορηγῶνται ὅλα ὁμοῦ, ἀλλὰ βαθμὴδὸν καὶ ἐν εἵδει ἀμοιβῆς.

Εἰς ὅσα παιδιά, ἀδύνατα ὄντα, ἡ πολλὴ κίνησις ἤθελε βλάψῃ, δυνάμεθα νὰ χορηγῶμεν ἢ ἀβάκια, ὅπως ἀντιγράφωσι σχέδιά τινά, καὶ ζωγραφίας ἢ παιγνίδια γυμνάζοντα τὴν ὑπομονὴν καὶ προσοχὴν τῶν, ὡς τὰ ξύλινα τεμάχια τοῦ Froebel κτλ.

Ἡ Διευθύντρια προσέτι δύναται νὰ γυμνάζῃ παιδιὰ τινα εἰς τὴν κηπουρικὴν, συγκαλλιεργοῦσα μετ' αὐτῶν καὶ ἐξηγοῦσα εἰς αὐτὰ πῶς ἐκ τῶν σπόρων γεννῶνται τὰ φυτὰ, τὰ ἄνθη, οἱ καρποὶ, κτλ. ὅπως θαυμάζωσι τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Ἐν γένει κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀναψυχῆς ἀναφαίνεται ἡ ἀληθὲς ἀξία τῆς χρηστῆς καὶ ἱκανῆς Διευθυντρίας τοῦ Νηπιαγωγείου.

§ 17. *Ἑσπερινὴ παράδοσις.*—Περὶ τὴν πρώτην καὶ ἡμίσειαν ὥραν μ. μ. κρούει ὁ κώδων, τὰ παιδιὰ νίπτονται καὶ καθαρίζονται, κατατάττονται εἰς γραμμάς ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ φαγητοῦ, ὡς ἐγένετο πρὸ μεσημβρίας, καὶ κατὰ 2 ὥραν μ. μ. εἰσέρχονται ἄδοντα καὶ τακτικῶς βηματίζοντα εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν παραδόσεων καὶ ἀνέρχονται εἰς τὰ ἐδωλία. Τότε ἀπαγγέλλεται σύντομος προσευχή, τὰ παιδιὰ κάθονται, καὶ ἡ Διευθύντρια ἀρχίζει τὰς παραδόσεις αὐτῆς. Ἐμπροσθεν τῶν ἐδωλίων δύναται νὰ παρουσιάσῃ καὶ πίνακας ἀναγνώσεως, φέροντας μεγάλα γράμματα, ὅπως ἐπ' αὐτῶν γυμνάζωνται ὅλα τὰ παιδιὰ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν. Ἐπὶ τῶν ἐδωλίων δύναται ἡ Διευθύντρια νὰ διδάσκη τὰ παιδιὰ καὶ προσευχὰς καὶ ᾠσμάτια καὶ διάφορα ἐργόχειρα. Τὴν δὲ 3 καὶ ἡμίσειαν ὥραν μ. μ. τὰ παιδιὰ κατὰ διαταγὴν τῆς Διευθυντρίας ἐξέρχονται τῶν ἐδωλίων, καὶ ὅσα πρὸ μεσημβρίας ἀνέγνωσαν μεταβαίνουν εἰς τὰ παρὰ τοὺς τοίχους θρανία τῆς γραφῆς, ὅπως γυμνασθῶσιν εἰς τὴν γραφὴν· ὅσα δὲ πρὸ μεσημβρίας ἔγραψαν μεταβαίνουν μετὰ τῶν πρωτασχόλων τῆς ἀναγνώσεως εἰς τὰ ἡμικύκλια, ὅπως ἀναγνώσωσιν ἐπὶ τῶν πινάκων.

§ 18. *Ἑσπερινὴ προσευχή.*—Περὶ τὴν 4 ὥραν μετὰ μεσημβρίαν ἡ Διευθύντρια διατάττει τὴν παῦσιν τῆς γραφῆς καὶ τῆς ἀναγνώσεως· ἀφοῦ δὲ διατάξῃ ἐλιγμούς τινας με-

τ' ἄσματος ἐν τῇ αἰθούσῃ καὶ γυμνάσῃ τὰ διάφορα μέλη τοῦ σώματος τῶν παίδων, προκαλεῖ διὰ συρίγματος γενικὴν ἡσυχίαν, σιωπὴν καὶ προσοχὴν, ὅπως ἀπαγγελθῇ ἡ ἐσπερινὴ προσευχὴ, ἣτις δύναται νὰ ᾔηται ἡ ἐξῆς, ἀπαγγελλομένη εὐκρινῶς, μετὰ κατανύξεως καὶ βραδέως, ἵνα ἐπαναλαμβάνηται παρὰ τῶν παιδίων.

«Οὐράνιε ἡμῶν Πάτερ—Σὲ εὐχαριστοῦμεν—διὰ τὰ καλὰ μαθήματα—τὰ ὅποια ἐμάθομεν—σήμερον.—Σὲ εὐχαριστοῦμεν—καὶ δι' ὅλα τὰ ἀγαθὰ—τὰ ὅποια Σὺ δὲ Πανάγαθος—καθ' ἐκάστην μᾶς χαρίζεις.—Διαφύλαττε ὑγιεῖς—τοὺς γονεῖς ἡμῶν—καὶ πάντας ἡμᾶς.—Συγχώρησον—τὰ σφάλματα ἡμῶν.—Μετανοοῦμεν—ἐξ ὅλης καρδίας—Καὶ ἐνώπιόν Σου—ὑποσχόμεθα—ὅτι καθ' ἡμέραν—θέλομεν προσπαθεῖν νὰ γινώμεθα καλλίτεροι—ἀγαπῶντες—Σὲ τὸν οὐράνιον ἡμῶν Πατέρα—καὶ πάντας τοὺς πλησίον ἡμῶν—Εὐλόγησον—Ὑψιστε Θεέ—τὴν φιλάτην ἡμῶν Πατρίδα—καὶ πάντας ἡμᾶς—Ἀμήν!»

Μετὰ τὴν προσευχὴν ταύτην τὰ παιδιά μεταβαίνουν ἀπὸ τῆς αἰθούσης τῶν παραδόσεων εἰς τὴν τοῦ φαγητοῦ, βαδίζοντα τακτικῶς καὶ ἄδοντα ἄσματιόν τι ἐκ τῶν τῆς Συλλογῆς τῶν παιδαγωγικῶν ἄσματιων.

Ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ φαγητοῦ γευματίζουν τὰ παιδιά μετὰ ἡσυχίας καὶ τάξεως, καὶ ἀφοῦ νιφθῶσιν ἐνδύονται τὰ ἐπανωφόριά των, βοηθούμενα ὑπὸ τῆς Διευθυντρίας καὶ τῶν βοηθῶν αὐτῆς, λαμβάνουσι τὰ κάνιστρά των καὶ ἐξέρχονται τοῦ καιροῦ συγχωροῦντος εἰς τὴν αὐλὴν, ὅπου παίζοντα καὶ διασκεδάζοντα περιμένουσι τοὺς γονεῖς, τοὺς συγγενεῖς ἢ τοὺς ὑπηρέτας, οἵτινες θέλουσι συνοδεύσει αὐτὰ εἰς τὴν οἰκίαν των.

§ 19. Ἐξόδος.—Ἡ Διευθύντρια, παραδίδουσα τὰ παι-

διά εἰς τοὺς γονεῖς των, ὀφείλει ν' ἀποτείνῃ εὐσχήμως τὰς ἀναγκαίας πρὸς αὐτοὺς συμβουλὰς καὶ παρατηρήσεις περὶ τῆς τροφῆς, τῆς ἐνδυμασίας, τῆς καθαριότητος καὶ τῆς διαγωγῆς τῶν τέκνων των.

Ἡ Διευθύντρια προσέτι ὀφείλει νὰ παρατηρῇ εἰς τοὺς γονεῖς, ὅτι δὲν πρέπει νὰ βιάζωνται, ὅπως παραλαμβάνωσι τὰ τέκνα των ἐκ τοῦ Νηπιαγωγείου, ὅπου δύνανται νὰ διαμένωσι μέχρις οὗ οἱ γονεῖς των ἀποπερατώσωσι τὰς οἰκιακάς των ἐργασίας, ἢ τὰ ἄλλα ἡμερήσια ἔργα των, δι' ὧν προσπορίζονται τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Τοιουτοτρόπως καὶ οἱ πτωχοὶ γονεῖς λαμβάνουσι καιρὸν νὰ ἐργασθῶσι, καὶ τὰ παιδιά αὐτῶν διαμένοντα πλείονα χρόνον ἐν τῷ Νηπιαγωγείῳ καὶ διασκεδάζουσι καὶ ὠφελοῦνται σωματικῶς, ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς περισσότερο παρὰ ἐὰν ἐνωρὶς μεταβαίνωσιν εἰς τὰς οἰκίας των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ.

ΣΥΝΕΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ.

§ 1. Ἐκπαίδευσις τῆς τρυφεροτέρας ἡλικίας.—Πᾶσα ἀγωγὴ βάσιμος πρέπει νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ιδέας τοῦ Θεοῦ, ἡ δὲ ἐκπαίδευσις πρέπει ν' ἀναπτύσῃ καὶ ὑποστηρίξῃ τὴν ιδέαν ταύτην. Ὅθεν ἡ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ ἀγωγὴ τῶν παιδίων πρέπει πάντοτε νὰ συμβαδίζωσι καὶ νὰ ἀλληλοβοηθῶνται ἀμφότεραι, τείνουσαι εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, ἥτοι: τὴν τελειοποίησιν καὶ εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου. Τινὲς φρονοῦσιν, ὅτι τὰ μικρὰ παιδιά εἶναι ἀνεπίδεκτα

ἐκπαιδεύσεως, ἰσχυριζόμενοι ὅτι τὰ μαθήματα καὶ σωματικῶς βλάπτουσι καὶ διανοητικῶς κουράζουσι τὰ μικρὰ παιδιά, ὅθεν περιορίζονται νὰ διασκεδάζωσι μόνον αὐτὰ, μέχρις οὗ ἡλικιωθῶσι. Ταῦτα δυστυχῶς φρονοῦσι καὶ πράττουσι, διότι δὲν φροντίζουν νὰ εὑρωσι τοὺς τρόπους, δι' ὧν ἡ ἐκπαίδευσις τῶν μικρῶν παιδίων δύναται νὰ γείνη καθαρὰ, εὐληπτος, εὐκολος, εὐάρεστος, ἀπλουστάτη καὶ ἀνάλογος τῶν τε φυσικῶν καὶ διανοητικῶν αὐτῶν δυνάμεων. Διὰ τοιαύτης ἐκπαιδεύσεως δὲν κουράζομεν, ἀλλὰ τέρπομεν τὰ μικρὰ παιδιά, καὶ ἐγκαίρως προετοιμάζομεν αὐτὰ διὰ σπουδᾶς ἀνωτέρας. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ὠριμάζει διὰ τῆς ἡλικίας, ἀλλὰ διὰ τῆς καλλιεργείας τοῦ λογικοῦ του.

§ 2. Τρόποι τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν μικρῶν παιδίων.— Κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἡ διάνοια εἶναι ἀδύνατος, εὐκόλως κουράζεται καὶ εἰς τὴν ὀκνηρίαν ῥέπει. Τὰ μικρὰ παιδιά δὲν θέλουσι νὰ κουράσωσι τὸν νοῦν των, ὅπως προσέξωσιν, ἀντιληφθῶσι καὶ ἀποταμιεύσωσιν ἐν τῇ μνήμῃ των τὰ εἰς αὐτὰ διδασκόμενα. Ἄλλ' εὐκόλως προσελκύονται διὰ τῶν εἰκόνων καὶ διὰ τῶν διηγημάτων. Ἄς ἐπιδεικνύωμεν λοιπὸν εἰς αὐτὰ εἰκονογραφίας διδακτικὰς μετὰ τῶν ἀναγκαίων ἐξηγήσεων ἃς διηγώμεθα εἰς αὐτὰ διηγήματα ὠφέλιμα, ζωηρὰ, ἐνδιαφέροντα, ἀνάλογα τῆς διανοητικῆς των καταστάσεως, καὶ οὕτως ἐπωφελέστατα θέλομεν ἐκπαιδεύει αὐτά.

§ 3. Σαφήνεια περὶ τὴν ἔκφρασιν.— Διὰ τῆς γλώσσης μεταδίδομεν τὰς ἰδέας καὶ καλλιεργοῦμεν τὸν νοῦν τῶν παιδίων, ὅθεν ὀφείλομεν πολὺ νὰ προσέχωμεν, ὅπως καὶ αἱ λέξεις καὶ αἱ φράσεις ἡμῶν ᾧσιν ὅσον ἐνεστί σαφεῖς καὶ εὐληπτοί, διότι, ἂν τὰ παιδιά δὲν μᾶς ἐννοῶσι, τότε

ἢ δὲν προσέχουσι καὶ δὲν ὠφελοῦνται, ἢ λαμβάνουσιν ἰδέας συγχεχυμένας καὶ ὅλως ἐσφαλμένας.

§ 4. Διέγερσις τοῦ ἐνδιαφέροντος.—"Ανευ προσοχῆς ἐκ μέρους τῶν παιδῶν ἢ ἐκπαίδευσις καὶ μόρφωσις αὐτῶν καθίσταται ἀδύνατος. Διὰ τὸ νὰ διατηρῶμεν δὲ ἀκμαίαν τὴν προσοχὴν των, καὶ ἐπομένως σιωπὴν ἐν ταῖς παραδόσεσιν, ἀπαιτεῖται νὰ προσελκύωμεν αὐτὰ καὶ νὰ τὰ εὐχαριστῶμεν, ὅπως καὶ αὐτὰ διὰ τῆς προσοχῆς καὶ σιωπῆς των εὐχαριστῶσιν ἡμᾶς. Τὴν προσοχὴν δὲν πρέπει νὰ τὴν ἀπαιτῶμεν διὰ τῆς βίας καὶ νὰ τὴν ἐπιβάλλωμεν διὰ τῆς διαταγῆς. Εἰς τοὺς ὀμιλοῦντας προσέχομεν ἢ διότι ἐνδιαφερόμεθα εἰς τοὺς λόγους αὐτῶν, ἢ διότι ἡ εὐγένεια ἀπαιτεῖ νὰ ὑποκύψωμεν εἰς τὴν θυσίαν τῆς προσοχῆς. Ἀλλὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ δὲν ἐπιβάλλονται εἰς τοιαύτας θυσίας, μόνον δὲ τὸ ἐνδιαφέρον δύναται νὰ προσηλώσῃ τὴν προσοχὴν των. Ὡς διδάσκωμεν λοιπὸν αὐτὰ εὐλήπτως καὶ μετ' ὀλίγον ἐνδιαφέροντα, καὶ πράγματα ἐνδιαφέροντα, ὅπως διατηρῶμεν ἀκμαίαν τὴν προσοχὴν των εἰς τοὺς λόγους ἡμῶν.

§ 5. Χωρισμὸς τῶν μικρῶν ἀπὸ τῶν μεγάλων.—Τὰ μικρὰ παιδιὰ διαφέρουσι κατὰ τὴν διάνοιαν ἀπὸ τὰ μεγαλήτερα αὐτῶν. Τὰ μικρὰ οὔτε ἐξεύρουσί τι, οὔτε ἐπιθυμίαν πολλὴν ἔχουσιν, ὅπως μάθωσιν. Ἀλλέως πρέπει νὰ ὀμιλῶμεν πρὸς αὐτὰ καὶ ἀλλέως πρὸς τὰ μεγαλήτερα αὐτῶν, ἅτινα ἤρχισαν νὰ ἐννοῶσιν ὅτι ἐξεύρουσι καὶ ἐπομένως ἤρχισαν νὰ ἐπιθυμῶσι νὰ μάθωσιν. Ὅθεν ὀφείλομεν νὰ διδάσκωμεν αὐτὰ χωριστὰ, κατατάσσοντες αὐτὰ κατὰ τμήματα ἀγαθῶς τῆς ἡλικίας των καὶ τῆς διανοητικῆς των ἀναπτύξεως.

§ 6. Περί τῆς διανοητικῆς διδασκαλίας.—Ἡ διδασκαλία

ὅπως διατηρῇ ἀκμαίαν τὴν προσοχὴν τῶν παιδίων καὶ ἐπομένως ὠφελῇ αὐτὰ, ἀπαιτεῖται νὰ ᾔναι εὐκρινής, ἀνάλογος τῆς διανοητικῆς ἀντιλήψεως τῶν παιδίων, εὐχάριστος, ἐνδιαφέρουσα, ὅθεν καὶ πρέπει νὰ ποικιλλῇται διὰ πρακτικῶν παραδειγμάτων, δι' ἱστορικῶν ἀνεκδότων, διὰ διηγημάτων καταλλήλων καὶ διὰ μύθων διδακτικῶν.

§ 7. *Περὶ τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας.*—Ἡ ἠθικὴ διδασκαλία προτίθεται τὴν μόρφωσιν τῆς καρδίας τῶν παιδίων, ὅθεν πρέπει ν' ἀποτείνεται οὐχὶ μόνον εἰς τὸν νοῦν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν, καὶ ἐπομένως νὰ γίνηται διὰ τρόπου ἐνδιαφέροντος καὶ ἐγγίζοντος τὴν καρδίαν αὐτῶν.

Πρὸ παντὸς ἄλλου ἅς διδάσκωμεν τὰ παιδιά τὴν ἀγάπην τοῦ πλησίον καὶ τὴν δικαιοσύνην. Ἄς προσπαθῶμεν δὲ ἰδίως διὰ διηγημάτων καὶ παραδειγμάτων νὰ ἐμπνεύσωμεν εἰς αὐτὰ, ὅτι πᾶσα ἄδικος πράξις συνεπιφέρει τὴν τιμωρίαν αὐτῆς ἢ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἢ ἐν τῷ μέλλοντι, καὶ ὅτι, καθὼς τὸ βεβλαμμένον ἄνθος συνεπιφέρει τὸ σπέρμα τῆς βεβλαμμένης ὁπώρας, οὕτω καὶ πᾶσα ἐκούσιος ἢ ἀκούσιος κακὴ ἡμῶν πράξις, ἀντικειμένη εἰς τὸν ἠθικὸν νόμον, ὀγλίγωρα ἢ ἀργὰ θέλει βλάψῃ τοὺς αὐτουργοὺς αὐτῆς. Ἄς συνειθίσωμεν λοιπὸν τὰ παιδιά νὰ σκέπτονται καὶ νὰ ἐξετάζωσι πρὶν ἢ πράξωσι τι, ἂν τοῦτο ᾔναι δίκαιον ἢ ὀρθόν.

Ἄς διδάσκωμεν αὐτὰ καὶ πρακτικῶς, ὅτι αἱ μὲν καλὰ αὐτῶν πράξεις ἐπιφέρουσιν εὐαρέστους, αἱ δὲ κακαὶ δυσαρέστους εἰς αὐτὰ συνεπείας. Ἄς ἐξηγῶμεν δὲ εἰς αὐτὰ, ὅτι πολλάκις ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ οὔτε οἱ καλοὶ ἀνταμείβονται, οὔτε οἱ κακοὶ τιμωροῦνται, ὅπερ ἀποδεικνύει, ὅτι ὑπάρχει καὶ μέλλουσα ζωὴ, διότι ἂν ὁ Θεὸς ᾔναι δίκαιος, ὥς ἡ

συνείδησις ἡμῶν μᾶς λέγει, βεβαίως μίαν ἡμέραν ἢ δι-
καιοσύνη του θέλει ἀποδοθῇ.

Ἄς ἐξηγῶμεν προσέτι εἰς τὰ παιδιά, ὅτι ὅσοι κάμνωσι
κακὰς πράξεις εἶναι ἀδύνατον δι' αὐτῶν νὰ εὐτυχίσωσιν
ἀληθῶς, καὶ ὅτι ἐπομένως εἶναι ἀφροσύνη ἢ κακοπραγία,
ἐνῷ ἡ ἀγαθοεργία, ἡ αὐταπάρνησις, ἡ δικαιοσύνη καὶ πᾶσα
ὑπὲρ τοῦ πλησίον θυσία ἀνταμείβει, εὐχαριστεῖ καὶ εὐτυχῇ
καθιστᾷ περισσότερον τὸν δίδοντα παρὰ τὸν λαμβάνοντα.

§ 8. *Τακτικὴ φοίτησις εἰς τὰ Σχολεῖα καὶ Νηπιαγωγεῖα.*
Ἡ μὴ τακτικὴ φοίτησις τῶν παίδων εἰς τὰ Σχολεῖα καὶ
μάλιστα εἰς τὰ Νηπιαγωγεῖα παραλβεῖ τὴν διεύθυνσιν καὶ
τὴν πρόοδον αὐτῶν. Τὰ παιδιά, ἅτινα συχνάκις καὶ ἐπὶ
πολλὰς ἡμέρας ἀνευ λόγου ἀπουσιάζουσι, διότι οἱ γονεῖς
τῶν ἢ οἱ προστάται τῶν δὲν ἐπιμελοῦνται νὰ ὀδηγῶσιν
αὐτὰ καθ' ἑκάστην αὐτοπροσώπως εἰς τὸ Σχολεῖον, οὐχὶ
μόνον λησμονοῦσιν ὅσα ἔμαθον καὶ οὕτω καὶ αὐτὰ βλά-
πτονται καὶ εἰς τοὺς συμμαθητάς τῶν πρόσκομμα γίνον-
ται, ἀλλὰ καὶ ἀταξίαν φέρουσι καὶ λέξεις καὶ φράσεις καὶ
ἔξεις καὶ πράξεις κακὰς, τὰς ὁποίας ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τῶν
ἔμαθον, εἰσάγουσιν εἰς τὴν Σχολήν.

Τινὲς πρὸς θεραπείαν τῶν ἀτοπημάτων τούτων προ-
τείνουσι ν' ἀποβάλλωνται ἐκ τοῦ σχολείου ἢ τοῦ Νη-
πιαγωγείου τὰ παιδιά, ἅτινα ἀπουσίασαν ἐπὶ δύο ἡμέρας
ἀνευ ἀποχρῶντος λόγου. Ἀλλὰ φρονοῦμεν ὅτι δὲν εἶναι
δίκαιον, οὔτε ὠφέλιμον εἰς τὴν κοινωνίαν νὰ κλείωμεν τὰς
θύρας τῶν σχολείων καὶ τῶν Νηπιαγωγείων εἰς τὰ μικρὰ
παῖδια ἕνεκεν τῆς ῥαθυμίας ἢ ἀκηδεΐας τῶν γονέων αὐτῶν,
καὶ οὕτω νὰ καταστρέφωμεν τὸ μέλλον τῶν παίδων πρὸς
βλάβην καὶ αὐτῶν καὶ τῆς κοινωνίας. Ὅθεν ὀρθότερον νο-
μίζομεν ἀντὶ ν' ἀποπέμπωμεν τὰ ἀπουσιάσαντα ὅταν προσ-

έλθωσι, νὰ δεχώμεθα αὐτὰ ἀποτεινόντες τὰς δεούσας συμβουλὰς, παρατηρήσεις καὶ ἐπιπλήξεις, καὶ πρὸς αὐτὰ καὶ ἰδίως πρὸς τοὺς γονεῖς αὐτῶν· πρὸς τιμωρίαν δὲ καὶ κάθαρσιν νὰ μὴ τὰ εἰσάγωμεν ἀμέσως εἰς τὴν αἵθουσαν τῶν παραδόσεων.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Αὐταὶ εἶναι αἱ συμβουλαὶ καὶ ὁδηγίαι, ἃς ἡ μικρὰ πεῖρα ὑπαγορεύει εἰς ὅσους καὶ ὅσας διευθύνουσι σχολεῖα ἢ Νηπιαγωγεῖα. Ἄλλ' ὀφείλομεν νὰ ἐπαναλάβωμεν ὅτι ἰδίως ὀφείλομεν νὰ ἤμεθα ἐπιεικεῖς πρὸς τὰ παιδιά καὶ διὰ τῆς πρὸς αὐτὰ συμπεριφορᾶς ἡμῶν νὰ προσελκύσωμεν τὴν ἀγάπην αὐτῶν. Πολλάκις ἡ φύσις καὶ αἱ περιστάσεις ἠδίκησαν παιδιά τινα, ἃς ἐργαζώμεθα μετὰ ζήλου καὶ ὑπομονῆς πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς ἀδικίας ταύτης· μεγίστη δὲ θέλει εἶσθαι ἡ εὐχαρίστησις, ἣν θέλομεν αἰσθανθῆ ἂν ἐπιτύχωμεν τὴν ἐπανόρθωσιν ταύτην.

Ἄς προσέξωμεν δὲ μήποτε τὰ παιδιά, ἅτινα ἡ Πατρὶς καὶ οἱ γονεῖς μᾶς ἐνεπιστεύθησαν ἐξέλθωσι χεῖρονα ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν. Οἱ ὀφθαλμοὶ των εἶναι κλειστοί, ἃς βοηθῶμεν αὐτὰ νὰ τοὺς ἀνοίξωσιν εἰς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, ὅπερ εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἀντανακλῶ:

μένη ἐπὶ τῆς ἀγάπης τοῦ πλησίον. Ἡ γλῶσσά των εἶναι βωβή, ἃς προσπαθήσωμεν νὰ λύσωμεν αὐτὴν ὅπως προφέρωσι λέξεις, δι' ὧν καὶ τὸν Θεὸν νὰ εὐλογήσωσι, καὶ τὴν πρὸς τοὺς ὁμοίους των ἀγάπην καὶ συμπάθειάν των νὰ ἐκφράσωσιν. Ἡ καρδιά των ὑπνώττει ὡς τὸ ἄνθος, τὸ ὁποῖον τὸ φῶς τοῦ ἡλίου πρόκειται ἐκ τῆς κάλυκός του ν' ἀναπτύξῃ, ἡ ψυχὴ των εἶναι ἄμορφος ὡς τὸ μάρμαρον, τὸ ὁποῖον ἡ σμίλη τοῦ γλύπτου δὲν ἤγγισεν. Ὡς προσπαθήσωμεν λοιπὸν ἀκτῖνας φωτὸς καθαροῦ νὰ ἐπιχύσωμεν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου, καὶ τὸν τύπον τοῦ κάλλους καὶ τῆς ἀληθείας νὰ ἐγγχαράξωμεν ἐπὶ τοῦ μαρμάρου αὐτοῦ, ὅπως καὶ τὸν Θεὸν οὕτω δοξάσωμεν, καὶ τὴν κοινωνίαν ὠφελήσωμεν, καὶ τὴν εὐθύνην ἡμῶν καλύψωμεν. Ναί, ἡ εὐθύνη ἡμῶν εἶναι μεγίστη! ἀσυγκρίτως μεγαλητέρα ἀπὸ τὴν εὐθύνην τοῦ δούλου, ὅστις παρὰ τοῦ Κυρίου του λαβὼν τὸ τάλαντον δὲν ἐπολλαπλασίασεν αὐτό.

Ὡς προσπαθήσωμεν λοιπὸν ν' ἀγαπώμεθα παρὰ τῶν παιδῶν, διότι ἡ διὰ τοῦ φόβου ἀγωγὴ δὲν παράγει εἰμὴ πονηρίαν καὶ ὑπόκρισιν. Τὰς ιδέας τῶν ὄσων φοβούμεθα καὶ ἀποστρέφόμεθα ἀποκρούομεν ἐνδομύχως, προσποιούμεθα δὲ μόνον ὅτι παραδεχόμεθα αὐτάς. Ἀπεναντίας τὰς ιδέας, τὰς διαθέσεις, τὰς συμβουλὰς τῶν ὄσων ἀγαπῶμεν ἀναποσπᾶστως ἀποδεχόμεθα.

Ἐὰν ἐπιτύχωμεν νὰ ἐπισύρωμεν ἐφ' ἡμᾶς τὴν ἀγάπην τῶν παιδιῶν, ἃς προσπαθήσωμεν νὰ διατηρῶμεν αὐτὴν πάντοτε ἀκμαίαν, καὶ ἐπομένως μηδέποτε ἃς ἀποκρούωμεν

τάς διὰ θωπειῶν, ἐπισκέψεων ἢ ἄλλων μέσων ἐκδηλώσεις
τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης αὐτῶν.

Ἄς προσπαθῶμεν δὲ πάντοτε νὰ σπουδάζωμεν καὶ νὰ
γνωρίζωμεν τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς μυστικὰς διαθέσεις
ἐνὸς ἐκάστου τῶν παιδιῶν, ἅτινα διδάσκομεν, ὅπως ἐφ'
ἐκάστου ἐφαρμόζωμεν τὸ κατάλληλον φάρμακον, ἄλλως
θέλομεν ἀποτύχει ὡς ἀποτυγχάνει ὁ ἱατρός, ὅστις, πρὶν ἢ
γνωρίσῃ τὴν ἀσθένειαν καὶ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ πά-
σχοντος χορηγῇ εἰς αὐτὸν ἀκατάλληλα φάρμακα.

Ὅπως δὲ δυνηθῶμεν νὰ σπουδάζωμεν καλῶς τὸν ἰδιαί-
τερον χαρακτῆρα ἐκάστου παιδός, εὐχῆς ἔργον ἦθελεν εἶ-
σθαι ἐὰν ἐπολλαπλασιάζοντο τὰ σχολεῖα καὶ ἰδίως τὰ
Νηπιαγωγεῖα, διότι τὰ ἐντὸς ὀλίγων συσσωρευόμενα πολ-
λὰ παιδιά, καὶ δυσκόλως καὶ ἀτελῶς ἐπιτηροῦνται, σπου-
δάζονται καὶ διευθύνονται. Διὰ τῆς ἐγκαρδίου δὲ ταύτης
εὐχῆς ἀποπερατοῦμεν τὴν παρούσαν πραγματείαν.

ΤΕΛΟΣ

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος	σελ.	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'. Περὶ τῶν διδασκάλων ἐν γένει »		5
ΚΕΦ. Β'. Περὶ τῆς πρὸς παιδιά ὀφειλομένης στοργῆς »		9
ΚΕΦ. Γ'. Περὶ τῆς πρὸς τὸν διδάσκαλον ὑπολήψεως »		13
ΚΕΦ. Δ'. Περὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ »		18
ΚΕΦ. Ε'. Περὶ τῆς ἠθικῆς ἀξιοπρεπείας »		21
ΚΕΦ. ΣΤ'. Περὶ τῆς ὑπακοῆς καὶ πῶς ἀποκτᾶται »		23
ΚΕΦ. Ζ'. Περὶ τῶν διαφορῶν χαρακτήρων τῶν παίδων	»	26
ΚΕΦ. Η'. Ἐπιρροή τῆς κράσεως »		35
ΚΕΦ. Θ'. Περὶ ποινῶν »		37
ΚΕΦ. Ι. Περὶ ἀμοιβῶν »		46
ΚΕΦ. ΙΑ'. Περὶ τῶν Νηπιαγωγείων »		48
ΚΕΦ. ΙΒ'. Συνένωσις τῆς ἐκπαιδεύσεως μετὰ τῆς ἀγωγῆς »		74
Ἐπίλογος »		79

Τιμᾶται λεπτῶν 75.